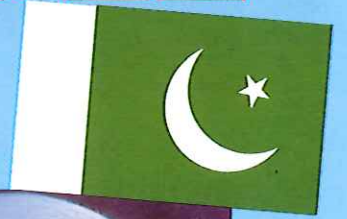

politisk och kulturell tidskrift

sydasien

Nr 3 • 1992 • årgång 16 • 30 kr

P
A
K
I
S
T
A
N

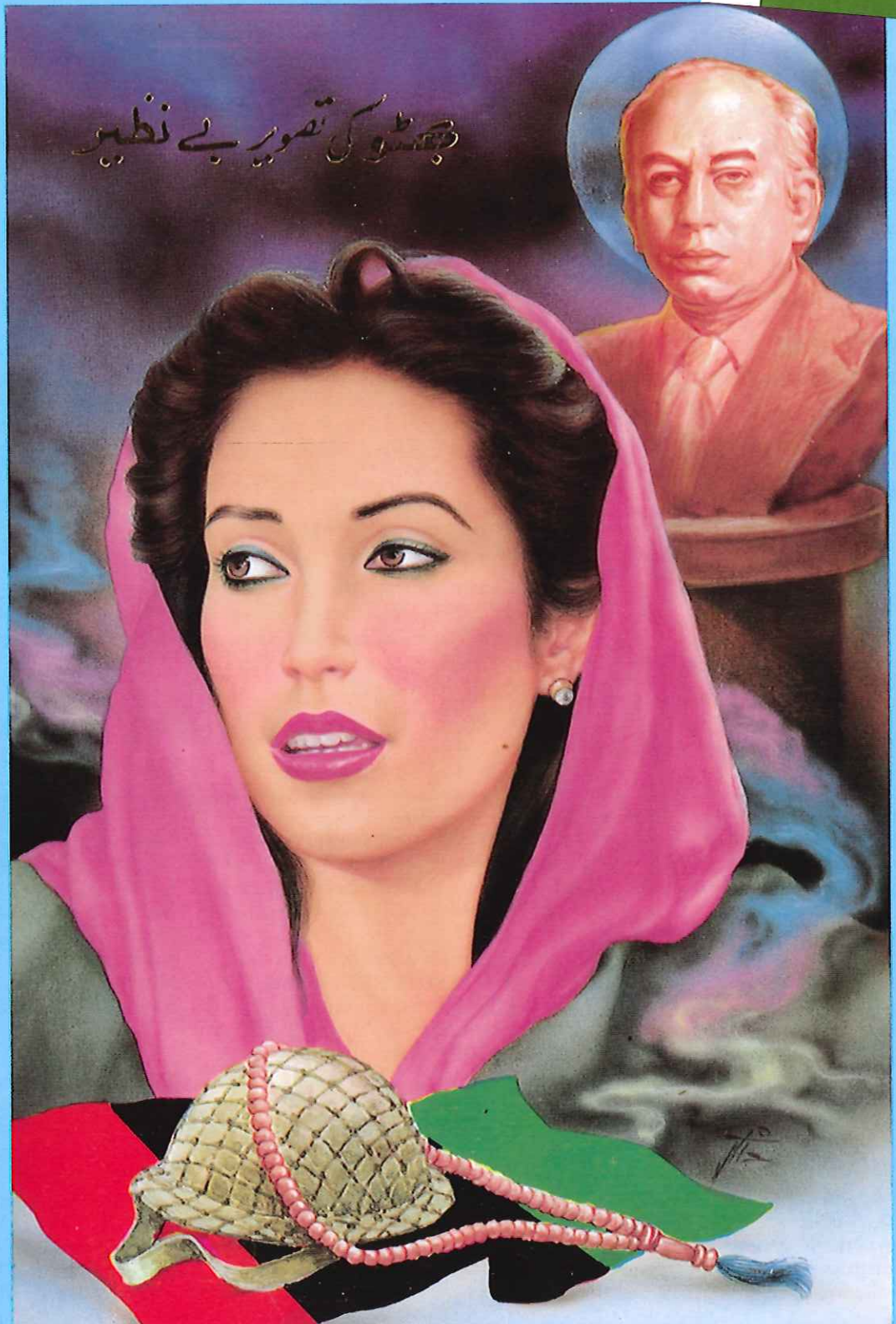

Foto: Anita Andersson

Nr 3 1992

Innehåll

Kriget i Afghanistan	3
Gerillans knarkhantering	4
PAKISTAN 8 sidor	6
Ajit Roys krönika	14
Gatukliniker i Calcutta	16
Alternativhandel	18
Rikshas i Dhaka	20
Oroligt i Bhutan	22
Tomas Lofströms författarskap	24
Tamilungdomars utbildning	28
ADOPTIONER 7 sidor	29
Debatt, recensioner, notiser	36-39
Om en resa till Indien	40

Omslagsbilden visar Pakistans förre premiärminister Benazir Bhutto och hennes döde far Ali Bhutto som ledde landet i början av 70-talet men sedermera avrättades.

sydasien

politisk och kulturell tidskrift

Vinjett
100 proc

Sommaren som varit lång och varm, men som ändå alltid verkar vara för kort för oss griniga, oavlönade och förkylda redaktionsmedlemmar, har gjort oss lite sega i starten. Men ämnen att skriva om saknar vi inte. Därför är detta nummer lite tjockare än vanligt.

Och det beror bland annat på att vi återigen tvingas — och tro oss, vi beklagar det — granska olagliga adoptioner till Sverige och särskilt en viss herr Niel Silva i Colombo, Sri Lanka. Det märkliga är att hans tvivelaktiga samarbete så länge kunnat pågå med adoptionsorganisation Sri Lanka Barns Vänner (SLBV) Att nu statens adoptionsbyrå, NIA, återigen ger SLBV tillstånd att förmedla adoptioner har lett till stark kritik från andra adoptionsorganisationer. Se sidan 29.

Fortsättning följer!

Vidare lär vi få anledning att återkomma till den tragiska utvecklingen i Afghanistan. Sedan sovjetarmén tvingats ut ur landet och dess marionett Najib störtats väntade en lugnare tid, trodde och hoppades många. Men aldrig har stridigheterna varit så intensiva i huvudstaden Kabul som nu, skriver Harald Holst som besökt landet där han bland annat granskat gerillans knarkaffärer. Hans reportage börjar här till höger.

Fortsättning följer!

I detta nummer inleder vi en ny serie länderpresentationer. Vi är glada och stolta över att Karl Reinhold Haellquist, en av Nordens största kännare av Sydasien, utförligt skriver om det unga landet. Se sidan 6.

Fortsättning följer.

Och vad vill Du ska följa i SYDASIEN? Skriv till oss och berätta.

Redaktionen

SYDASIEN
BOX 1142
221 05 LUND

Besöksadress: Råbygatan 5 B (Eklund),
223 61 Lund.

Telefon: 046-13 35 68.

Ansvarig utgivare: Thomas Bibin.

Teknisk redaktör: Lars Eklund.

Tryck: I-Tryck Grafiska Huset, Luleå
1992.

Montering: Macintosh SE 30 / Quark
X-Press

Register: Progek, Göteborg.

ISSN: 0282-0463

Prenumeration: Medlemskap i tidskriften SYDASIEN:s stödförening, inkl fyra nummer av tidningen (ett år) kostar för privatpersoner 120 kr, enbart prenumeration (institutioner och bibliotek) kostar

150 kr. Utanför Norden 50 kr portotilllägg + ytterligare 35 kr om betalning sker med utländsk check. Vi är tacksamma för stödprenumerationer/medlemskap à 200 kr.

Lösnummerpris: 30 kr.

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN.

Redaktion för detta nummer:

Marianne Andersson, Thomas Bibin,
Lars Eklund, Stig Hansén och Jörgen
Söfelde.

Nästa nummer görs i Stockholm och utkommer i december. Artiklar och debattinlägg välkomnas.

Manusstopp: 1 november 1992.

Kontaktpersoner för

Sydaskenkommittéerna:

Stockholm: Tobias Hellström,
Råsundavägen 70, 171 52 Solna, 08-27
05 85.

Göteborg: Thomas Bibin, Västra
Bodarnevägen 3102, 441 60 Alingsås,
031-511 77.

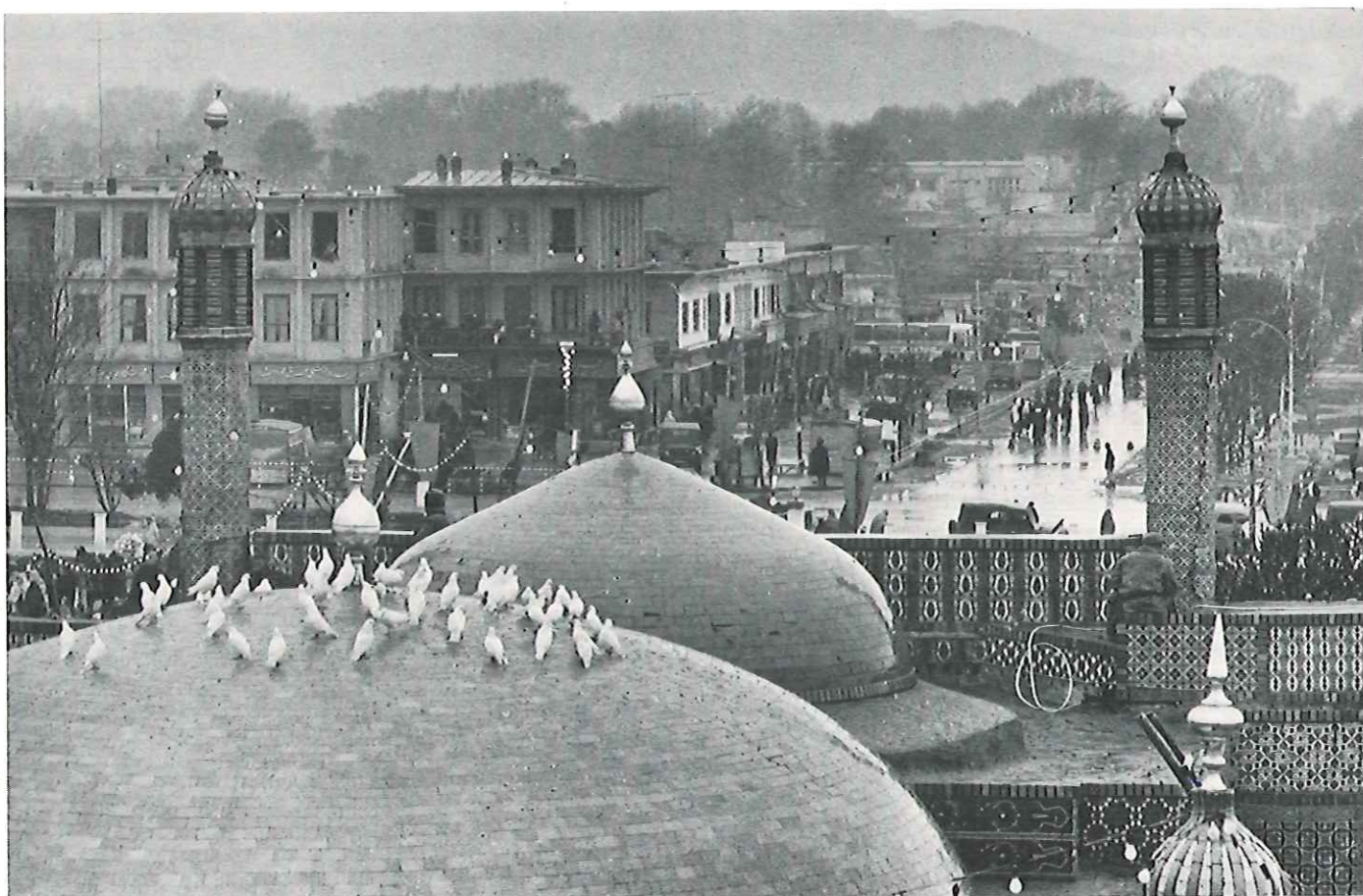
Skåne: Göran Djurfeldt, Kullavägen 3,
232 51 Åkarp, 040-46 08 95.

Köpenhamn: Stig Toft-Madsen,
Strandgade 96, DK-1401 København K,
(00945) 31 54 56 11.

Sydaskenkommittéernas plattform:

Sydaskenkommittéerna i Sverige har som mål att sprida information om situationen i Sydasien och stödjer de krafter som bekämpar imperialismen, det politiska förtrycket och underutvecklingen i området.

Kommittéerna är fristående från politiska partier och grupperingar i Sydasien såväl som i Sverige.

Fred råder i Mazar-i-Sharif, norra Afghanistans största stad. Men samtidigt rasar häftigare strider än någonsin tidigare i huvudstaden Kabul, där pashtunen och Hezb-i-Islami-ledaren Hekmatyar bekämpar den unga mujahedin-regeringen. Foto: M Olimov.

Hekmatyar grusade förhoppningar om fred

Sovjetarmén tvingades lämna Afghanistan, Najib störtades och gerillan tog makten. Men aldrig har striderna förts så intensivt i huvudstaden Kabul som nu. Dessutom hotar yttre inblandning.

I april 1988 undertecknades Genèveavtalet om den sovjetiska trupperätten från Afghanistan. Mujahedin fick inte delta i förhandlingarna och gav heller inte sin anslutning till avtalet. Detta slöts mellan Kabulregimen och Pakistan med Sovjet och USA som "garantimakter".

Massoud stod utanför

Tillbakadragandet inleddes en månad senare. Den 15 februari 1989 lämnade de sista stridande sovjetiska förbanden Afghanistan. Men för att hålla Najibregimen vid makten fortsatte Sovjet att ösa in vapen och understöd i olika former.

Då det stod klart att Sovjet var på väg att

fullfölja uttåget planerades samlades de Peshawarbaserade motståndspartierna för att försöka bilda en interimregering. De ledande kommandanterna som fört kampen inne i Afghanistan deltog inte i bildandet av den exilregering som efter stor möda skapades. Till exempel saknades Ahmad Shah Massoud, som förde kampen så framgångsrikt i norr.

Exilregeringen kom inte att spela någon nämnvärd roll och erkändes endast av ett fåtal stater. Den handlingsförlamades av framför allt motsättningen mellan Hekmatyars Hezb-e-Islami och Rabbanis Jamiatparti (vilket bland annat Massoud tillhör). Motsättningarna ledde till att Hekmatyar lämnade interimregeringen i augusti 1990.

Flyktingar återvände

Av och till under krigets gång ledde meningsmotsättningarna mellan partierna och mujahedingrupperna till väpnade konflikter. Det var mer regel än undantag att Hekmatyars styrkor var inblandade.

När jag i slutet av maj befann mig i Peshawar och reste in i Afghanistan hade det gått en månad sedan mujahedins maktövertagande i Kabul. Läget var förhoppningsfullt. Flyktingströmmen tillbaka till Afghanistan var i full gång. Problem väntade åter i hemlandet, men med fred skulle snart återuppbyggnaden vara igång, var en allmän uppfattning.

Snabb utveckling

I november 1991 besökte en delegation från motståndsrörelsen Moskva för direkta förhandlingar med de sovjetiska ledarna. Dessa fördömde invasionen i december 1979 och förband sig att ta hem alla sina militära rådgivare och stoppa allt stöd till Kabulregimen vid årsskiftet 1991-92.

I den gemensamma överenskommelsen sades också att statsmakten i Afghanistan skulle överföras till en islamisk övergångsregering och allmänna val hållas inom två år.

Med detta blev situationen prekär för president Najib i Kabul. Den 19 mars

meddelade han att han var beredd att avgå. FN agerade också för någon form av övergångsstyre. Men verkligheten utvecklades snabbare än de storstilade planer som lades upp på olika håll.

Från mitten av april sker allt slag i slag. Najib avsätts av sina egna och regeringsmakten övertas av vice premiärministrarna. Massouds styrkor avancerar från norr mot Kabul. Stad efter stad faller i gerillans händer och den 25 april intas Kabul.

Värsta striden om Kabul

Dagen innan, efter långa och komplicerade förhandlingar, enas flertalet motståndspartier om att bilda ett provisoriskt 51-mannaråd. Mojadiddi utropar den islamiska staten Afghanistan. Några månader av relativt lugn följer i huvudstaden.

I början av augusti drabbar kriget Kabulbefolkningen med våldsam kraft. Många menar att staden under dessa veckor utsätts för större skadegörelse, med fler dödade och skadade människor, än under hela den långa befrielsekampen mot ockupationsmakten. Den av många förväntade striden om makten i Kabul inleddes.

Frågan är bara varför den dröjde flera månader. Varför blev det aldrig någon slutstrid om Kabul i våras?

De yttre skälen till Najibregimens fall var självklart att stödet från Sovjet upphör-

de. Först i form av stridande förband och sedan stoppet av vapenleveranserna. Att maktövertagandet i april-maj kunde ske så fredligt behöver däremot belysas en aning.

Breda allianser

Massoud, försvarsminister i nya islamiska regeringen, hade under hela kriget målmedvetet arbetat med att bygga upp breda allianser i kampen mot ockupationsmakten. Steg för steg utvidgades hans inflytelsesfär såväl politiskt som militärt.

Avgörande för att gerillan kunde erövra Kabul utan större strider var att Kabulregimens milisstyrkor i norr revolterade. I mars tog milisen och mujahedin gemensamt kontrollen över Mazar-i Sharif. Ett islamiskt råd inrättades för hela norra Afghanistan. I och med att milisen bytte

sida, ett beslut som bär spår av skickligt politiskt spel från Massouds sida, besparades huvudstadens befolkning en blodig slutuppgörelse. Mujahedin hade inte längre någon beväpnad motståndare att besegra.

Hekmatyars spel

Men denna utveckling tog inte bara omvärlden med överraskning. Så synes också ha varit fallet internt på motståndsrörelsens sida. Att en bred interimregering etablerades i Kabul var uppenbarligen inte det Gulbuddin Hekmatyar hade sett fram emot eller förväntat sig. Efter några månader var han redo att inleda den kamp mot makten som i våras sannolikt korsades genom Massouds skickliga politiska spel, det vill säga regeringstyrkornas kollaps och milisens sidbyte.

Omöjlig ekvation

Hezbis våldsamma beskjutning av huvudstaden och regeringsstyrkornas svar på dessa anfall har under tre augustiveckor förorsakat upp emot 2.000 människors död och en omfattande flyktingström ut ur Kabul. Tragedin är ett faktum. Pakistan stängde i början av september sin gräns. Hundratusentals människor är åter på flykt inne i ett land utan några som helst resurser.

70 procent av bönderna odlar knark

Under kriget gjordes av och till gällande att den afghanska gerillan ägnade sig åt knarkaffärer. För att få en bild av mujahedins inställning till narkotikan tog Harald Holst upp frågan under sin Afghanistanresa.

Då vi lämnade Peshawar i Pakistan för resan till Jalalabad i Afghanistan hade vi fått besked att staden omgavs av blommande, röda, opiumfält. Av detta såg vi inget. Tydligt var blomningen över. Men på frågan om opiumodlingens omfattning fick vi svaret: "I Nangarharprovinsen med Jalalabad är det kanske 70 av 100 bönder som nu odlar opiumvallmo."

Dr Azam Gul, chef för Jordbruksavdelningen vid Svenska Afghanistankommitténs biståndskontor i Peshawar, menade att uppgiften inte var osannolik.

Vi fick veta att det inte var ovanligt att gerillakommandanter vid tiden för skörd hade gett sina mujahedinsoldater ledigt, för att de skulle kunna hjälpa till. (Skörden, dvs snittandet av fruktkapseln och uppsamlingen av 'mjölken' är mycket arbetsintensiv.)

Den stora frågan är naturligtvis vad som kan göras åt problemet och i vad mån det nya islamiska styret är medvetet om och

tillstår situationen.

Dr Azam Gul satte det främsta hoppet till alternativ produktion; utveckling av nya högvakastande vetesorter och ett omfattande stöd åt bönderna för satsning på fruktodling.

Husbehovsproduktion

Han tecknade också en bakgrund till det nuvarande narkotikaproblemet. Det nya, menade han, är krigets inverkan på hela jordbrukssituationen. Husbehovsproduktion har däremot alltid förekommit i delar av Afghanistan. Nu är vattenkanaler förstörda och fälten lagda öde. Minering och bombing har försvårat spannmålsproduktionen och människorna har flytt. Fruktodlingarna har skövlat. De är uttorrade eller nedhuggna.

För att överleva gällde det att skaffa pengar för att kunna köpa mat. Knarkhandlare kom från Pakistan med vallmofrö och pengar. De lovade hjälp med skörden och mer pengar då den var avslutad.

Vallmon kan odlas på de förstörda åkrarna, på dålig jord och under primitiva förhållanden. Det går inte med vete och fruktträd! Inte är det konstigt, menade dr Gul, att människor under sådana villkor sätter igång att producera det som önskas, opiumvallmo i detta fall.

Med fred i landet, en stark centralregering och islams makt över människornas sinnen ska det gå att besegra narkotikan, avslutade dr Gul vårt samtal.

Islams roll underströks också i ett samtal med en av de nya makthavarna i Jalalabad. Han tog som exempel en mullah som sagt att den som får en enda droppe "mjölk" från vallmon på sin shalvares-skjorta får inte komma till moskén och be!

Den nya islamiska regeringen totalförbjöd alla droger, alkohol såväl som narkotika. Professor Rabbani, som i enlighet med Peshawaröverenskommelsen i april, övertog presidentämbetet den 28 juni, sa bl a i ett stort radio- och TV-tal efter tillträdet, att den islamiska staten kommer att starta en omfattande kampanj mot alla sidor av narkotikaproblemet.

2 000 ton om året

Han pekade på allt från odling och framställning till "trafiken" och användandet. Just omfattningen av narkotikabruket inom landet måste undersökas särskilt noga, underströk Rabbani.

Jag diskuterade också narkotikafrågan med Björn Hagen, nyttillträdd chef för Afghanistankommitténs Peshawarkontor.

— När jag kom hit ner överraskades jag av att Afghanistan var en så stor producent. Det är delade meningar om hur mycket det

Redan innan det stod klart att Kabul var på väg att falla spekulerades en hel del om hur en kommande regim i Kabul skulle se ut. Var det möjligt att upprätta en stark centralmakt, stick i stäv mot afghansk tradition? Kunde en icke-pashtun bli "den starke mannen"? Blir det ett fundamentalistiskt styre av "iransk" typ?

I väst blev snabbt linjen att hålla på den "moderate" Massoud mot den "fundamentalistiske" Hekmatyar. Felet i detta resone-mang är att "moderat" och "fundamenta-listisk" ger fel associationer.

Politisk motsättning

Massoud är självfallet för en islamisk stat och Hekmatyar är i flera avseenden svår att karakterisera som "fundamentalistisk" i vår vedertagna mening. Skillnaden bör i stället beskrivas i politiska termer. Massoud står för breda lösningar. Han ser betydelsen av att alla som deltagit i kampen också ska ha del av kakan då den fördelas. Hekmatyar ger intryck av att stå för en mera dogmatisk, oförsonlig attityd.

Etnisk uppökelse

Synen på till exempel betydelsen av milisens sidbyte är avslöjande. För Massoud var det viktigt att inte få milisen till fiende. Att få den med sig innebar ett snabbare och mindre blodigt slut på kriget.

Detta trots vetenskapen om att milisen var illa sedd och avskydd av många för sin brutalitet!

För Hekmatyar har linjen, såvitt det går att läsa ut av hans handlande, under hela kriget gått ut på att själv erövra makten i Kabul. Problemet i dag är hans envetna utpekande av milisen som enda hindret för fred och vapentystnad.

Denna linje kan lätt förvandlas till en blodig, etnisk uppökelse. Hekmatyar är pashtun och hans bas är otvivelaktigt det pashtunska bältet i östra och södra delarna av Afghanistan. Jalalabad och den tio mil långa vägen dit kantades av porträtt av Hekmatyar!

Uzbekisk milis

Milisen däremot kommer ifrån Uzbekistan i norra Afghanistan. Massoud är tadjik. Interimsregeringens majoritet är icke-pashtunsk efter att bland andra Hekmatyars män lämnat densamma i augusti.

Kommer inte någon form av uppökelse snabbt till stånd är det helt möjligt att Hekmatyars spel på den etniskt-nationella strängen kan ge utdelning.

I så fall riskerar den breda allians som byggts upp och bland annat tagit sig uttryck i bildandet av interimregeringen om milisens inordnade i regeringens väpnade styr-

kor, att spricka.

Risken är då också att det relativa lugn som råder på landsbygden avlöses av nya strider för att förändra den bräckliga maktstruktur som följde på mujahedins seger.

Yttre hot

Till alla andra orosmoment kommer faran av yttre inblandning. Hela regionen håller på att stöpas om politiskt. Mitt i detta ligger Afghanistan som ett nav.

Norr om landet en hel rad nya självständiga före detta sovjetrepubliker. I öster Pakistan och indiska Kashmir. Västerut Iran. Samma folk på båda sidorna Amu Darja, gränsfloden mot före detta Sovjet. Samma folk på båda sidorna gränsen mot Pakistan. En betydande minoritet shiamuslimer i Afghanistan, säkert av intresse för det shiitiska Iran.

I bakgrunden finns Saudiarabien men också Turkiet, med nya ambitioner. Och ännu lite längre bort - Ryssland...

Historien tar inte slut. En av mina afghanska vänner sade för två år sedan att oavsett vem som sitter i Kabul så tar inte kriget slut på denna sidan sekelskiftet. Det är fara värt att han får rätt.

Harald Holst

Haschbutik i gränsområdet. Foto: Karl Reinhold Haellquist

rör sig om. FN-källor talar om ca 2 000 ton om året. När jag hörde detta tog jag upp saken i styrelsen (Afghanistankommitténs styrelse, HH) och i mitt tal på kommitténs årsmöte i mars i Stockholm. Jag sa att vi som solidaritetsorganisation inte får dölja detta problem. Det är ett faktum och vi måste tala om orsakerna till situationen.

Hagen nämner några av orsakerna.

— För det första har det alltid förekommit opiumproduktion i Afghanistan och länderna runt omkring här nere. Här har opium brukats lika länge och på samma sätt som vi brukar alkohol.

— För det andra är det krigssituationen. Det har varit svårt att skaffa pengar till mat men också till vapen i kampen mot ryssarna. Opiumproduktionen har varit ett sätt att

skaffa pengar till bådadera. För det tredje. I vissa områden lovade amerikanerna att de skulle gå in med större program för att få ner opiumproduktionen. Avtal slöts med en del kommandanter. Men plötsligt beslöt amerikanska myndigheter att de inte kunde ha något att göra med dem som håller på med knarkaffärer. Så hela detta

program, minns jag inte fel var det i Helmandprovinsen, rasade ihop. För att demonstrera sitt missnöje fördubblade kommandanten produktionen. Först hade han minskat den till hälften när USA utlovade sitt program, men då de sen drog sig ur blev hans svar att då måste jag dubbla, för jag har ansvar för att skaffa befolkningen pengar till mat. Vi ser att en del kommandanter har använt det som påtryckning för att utverka hjälp.

Livrädda chefer

Jag frågade vidare vad han som chef för Peshawarkontoret (som administrerar en betydande del av det samlade svenska Afghanistanbiståndet) nu gör för att tackla problemet.

— Jag har tagit upp frågan med de afghanska cheferna här. Från början var de livrädda att göra något. Det var tal om maktpositioner, om enormt mycket pengar och att mycket högt uppsatta personer manövrerar. Men vi har sagt ifrån att vi alla nu måste hjälpas åt att kartlägga problemet för att få en bild av omfattningen.

— Jag har t ex klargjort att då vi gör läroplaner för barn ska vi också ta upp narkotikan. Vi ska också ta upp frågan om vi ska skapa någon slags avvänjningsstationer inne i Afghanistan. Det är också så att ju mer vi kan hjälpa till att bygga upp alternativ verksamhet, t ex inom jordbruksområdet, desto bättre är det. Vi kanske kan hjälpa till att skaffa fruktträd som ger betydande intäkter och kontanta pengar. Jag tror det är så att om vi kan erbjuda alternativ så vill flertalet kommandanter göra vad de kan för att reducera opiumproduktionen.

Lokalt missbruk

Hur är det med den inhemska konsumtionen? Vet vi något därom?

— Tidigare var det så att här brydde sig ingen om ifall det gick en knarkare i Stockholm eller Oslo. Men nu börjar de själva känna problemet in på bara kroppen. Den ökade opiumproduktionen har nämligen helt klart gett ett ökat missbruk. Definitivt i flyktinglägren och helt klart inne i Afghanistan.

Harald Holst

PAKISTAN

Från Iqbal till Bhutto

Pakistan är världens nionde folkrikaste land med sina 118 miljoner invånare varav hälften under 15 år. Grundat 1947 som en följd av Indiens delning. Nästan hela befolkningen är muslimer.

Karl Reinhold Haellquist presenterar det unga landet med den gamla historien.

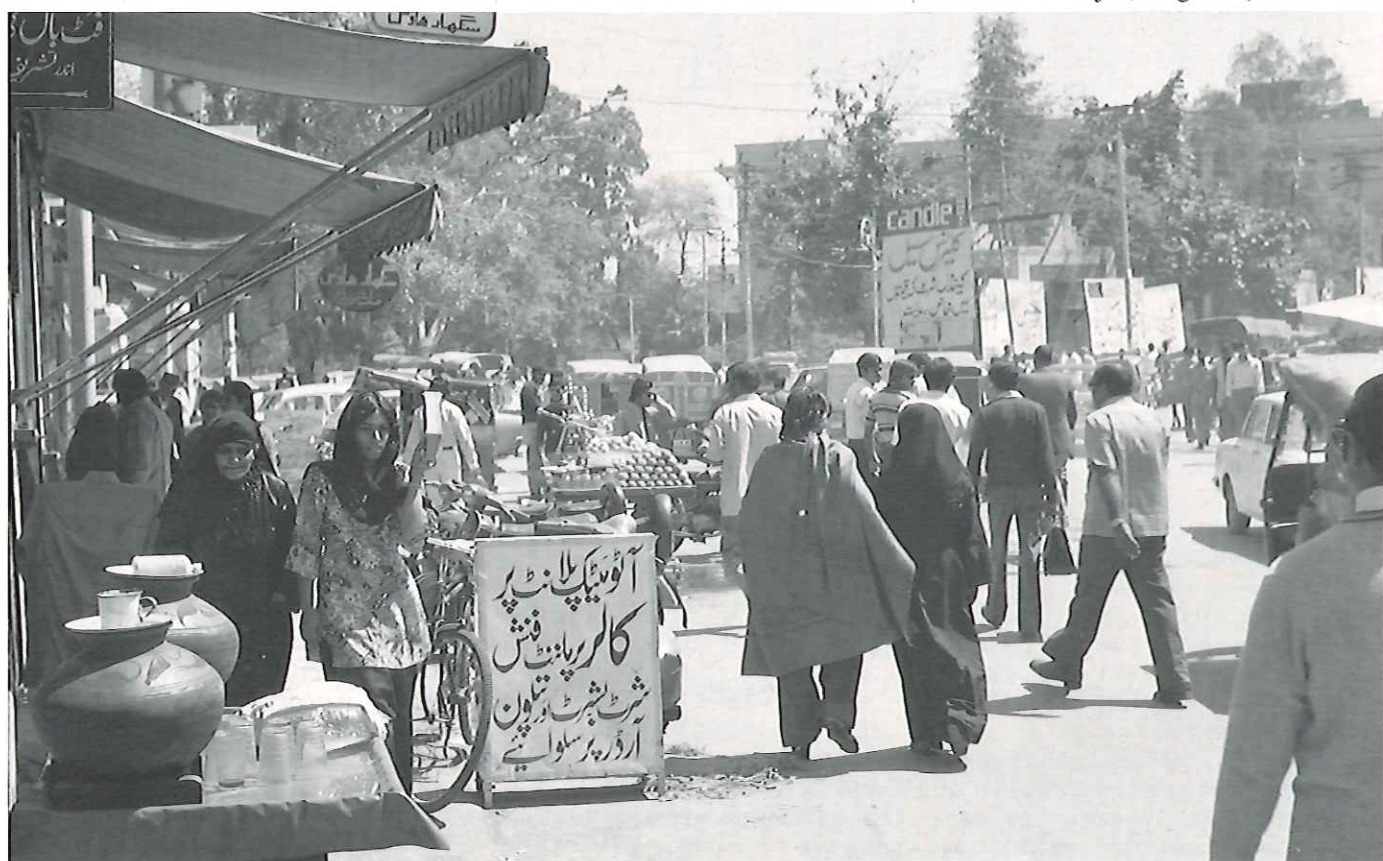
Pakistan är en ung nation, men under årtusendena har många erövrare trängt ner genom bergspassen i nordväst mot slättlandet, där stora städer (Mohenjodaro, Harappa m.fl.) byggdes redan för bortåt femtusen år sedan. Här grundades för mer än tusen år sedan muslimska riken, som efterhand kom att innefatta hela norra Indien. Lahore blev ett muslimskt makt- och kulturcentrum, medan Karachi byggdes som handelsstad i Brittiska Indien och Islamabad tillkom som ny huvudstad i den självständiga nationen. Pakistan grundades 1947 av de muslimer i Brittiska Indien, som hellre ville ha ett eget, muslimskt land än att trängas med och kanske diskrimineras bland det sekulariserade självständiga Indiens övervägande hinduiska invånare.

Pakistan är Asiens sjunde största land och består av ca 800.000 av Syd-asiens över fyra miljoner km². I väster gränsar Pakistan mot Iran, i norr mot Afghanistan, i nordost mot Kina, i öster och sydost mot Indien och i söder mot Arabiska bukten.

Det var britternas East India Company som trängde undan mogulriket och efter sepoyupproret 1857-1858 var obestridda herrar över Sydasiens. Muslimer kände sig åsidosatta, men vissa, som Sir Syed Ahmad Khan i slutet av 1800-talet och Moslem League-ledarna i början av 1900-talet, förespråkade samarbete med kolonialmakten för att muslimerna som minoritet skulle få speciella rättigheter garanterade. Efterhand anslöt sig fler nationalistiska och frihetshungrande muslimer, Moslem League radikaliserades och under Muhammad Ali Jinnah restes krav på ett muslimskt land för de ca 90 miljoner (1941) muslimer, som var spridda över nästan hela Brittiska Indien men med koncentration till de västligaste och östligaste delarna av subkontinenten.

Tanken på en muslimsk stat hade framförts 1930 av skalden Iqbal. Ungefär samtidigt föreslog en student namnet Pakistan, som inte bara betyder "de renas/rättrögnas land" utan också är bildat av begynnelse- och slutbokstäverna i Punjab, Afghan (=North-West

Stadsgata
i Punjab

Frontier Province), Kashmir, Sindh och Baluchistan. Under Mohammad Ali Jinnahs (1876-1948) ledning började planerna på en muslimsk nation utformas inom Moslem League. Enligt Jinnah fanns det två "nationer" i Indien, muslimer och hinduer. Även bengaliska områden med muslimsk majoritet planerades bli införlivade med det kommande Pakistan.

Muslimerna, som utgjorde 1/4 av den indiska subkontinentens befolkning, fruktade ett hinduherravälde i ett enat och fritt Indien. Moslem League avvisade brittiska planer på en federativ stat och inledde en "direct action" 1946 för att uppnå en muslimsk stat. I augusti 1947, när det brittiska väldet upphörde, utropades Pakistan - samtidigt med Indien - som suverän stat, bestående av det brittiska imperiets nordvästra och nordöstra delar med muslimsk majoritet. Delningen skedde på grundval av religionstillhörighet.

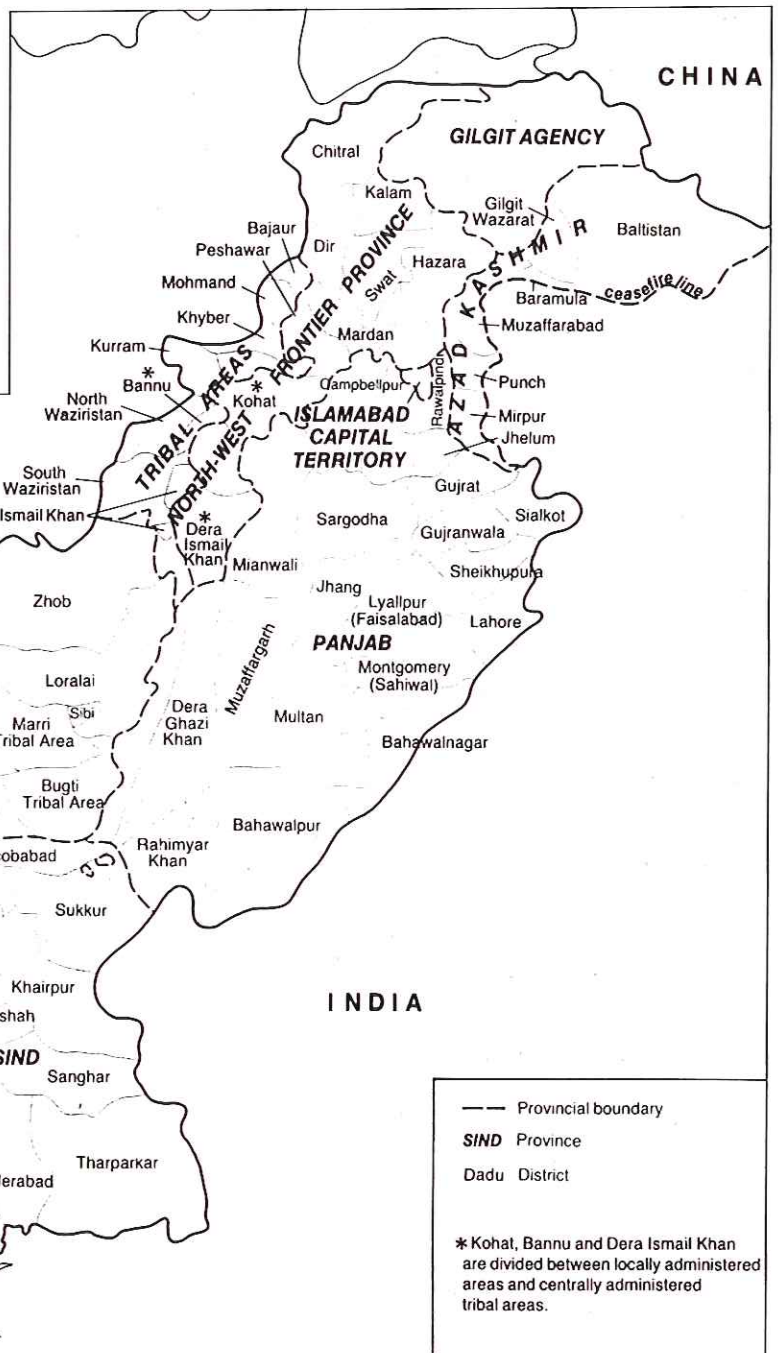
Hat, massakrer och över sju miljoner muslimer på flykt från blivande indiska områden - med hinduisk majoritet - skapade tragedier men också ett starkt nationellt medvetande. Den gemensamma religionen, islam, jämte tilltron till "Pakistans fader" Jinnah, kallad Quaid-i-Azam (den store ledaren), utgjorde enande band i den nya staten och sporrade pakistanerna till krafttag i samband med statsbyggandet. Gränsdragningen var ekonomiskt sett olycklig för Pakistan. Fabriker saknades - de hade hamnat i Indien. Byråkrati och krigsmakt fick byggas upp från grunden och detta prioriterades på bekostnad av bildandet av politiska partier och parlamentariska församlingar och procedurer.

Många såg möjligheter till befordran och inkomster som saknats under den tidigare konkurrensen med britter, hinduer och sikher. 1951 utgjorde invandrarna från Indien mer än halva befolkningen i dåvarande huvudstaden Karachi och flera andra städer i Sindh-provinsen. De kom

att spela en dominerande roll i politiken och snart nog också i ekonomin.

Jinnah blev generalguvernör och Liaqat Ali Khan premiärminister, men båda dog tidigt: 1948, tretton månader efter självständigheten, respektive 1951, vilket bidrog till den politiska instabiliteten i landet.

Den nya statens svårigheter ökade genom att den bestod av två delar, åtskilda av 1600 km indiskt territorium (ungefär avståndet Malmö-Mallorca). Användbara järnvägsförbindelser fanns inte mellan landsändarna, bara sjö- och flygförbindelser. Pakistan var det sjätte folkrikaste landet i världen. Östpakistan hade 54% av landets befolkning, men Västpakistan omfattade drygt 5/6 av landets yta. De båda landsdelarna hade mycket olikartade levnadsförhållanden och historia, olika språk och traditioner. Huvudstaden hade förlagts till Västpakistan, som lyckades, sin mindre befolkning till trots, bli politiskt, administrativt och ekonomiskt ledande. Mycket få östpakistaner beklädde högre statstjänster eller officersposter. Investeringarna koncentrerades till Västpakistan och missnöjet växte i Östpakistan.

Source: J. E. Schwartzberg, ed., A Historical Atlas of South Asia (Chicago, 1978) p. 79

10-rupees-sedel med nationens grundare Jinnah avbildad.

Pakistan byggdes på en idé och en religion - "a notion, not a nation". Medan Indien förklarades vara en sekulariserad stat, utan statsreligion, proklamerades Pakistan som en "muslimsk republik". Ortodoxa muslimer önskade införa en teokratisk, strikt muslimsk stat med Koranen som religiöst, socialt, kulturellt och politiskt rättesnöre. Mellan dem och många västerländskt tänkande politiker rådde ideologiska och personliga motsättningar.

De regionala, ideologiska och politiska motsättningarna medförde att ministärerna växlade snabbt. Maktmissbruk och vanstyre, liksom svar-tabörs-handel, korruption och skattesmitning tilltog. Inget parti hade någon verklig folklig förankring och sedan Jinnah dött (1948) fanns ingen enande ledare. 1958 grep militären makten. Sedan fältmarskalk Ayub Khan blivit president infördes en författning (1962), som koncentrerade makten till presidenten.

Oppositionen mot president Ayub växte efterhand, och vintern 1968-69 inträffade stora demonstrationer, oroligheter och våldsdåd, speciellt i Östpakistan. Ayub avgick och överlämnade makten till överbefälhavaren Yahya Khan. Under militärt beskydd började näringslivet åter fungera.

Regeringen utlyste allmänna val 1970. I Östpakistan vann Awami League en överväldigande seger (3/4 av rösterna, 167 mandat av totalt 300) medan Zulfikar Ali Bhuttos PPP, pakistanska folkpartiet, segrade i

Västpakistan (83 mandat). Av fruktan att landets nationella enhet skulle undergrävas av Awami-förbundet uppsköt Yayha Khan, understödd av Bhutto, att sammankalla parlamentet.

Missnöjet blev intensivt i Östpakistan. Ekonomi och administration lamslogs och man upprättade egna förvaltningsorgan. Västpakistanska trupper sattes in för att slå ner oppositionen och inbördeskrig följde. Mujibur Rahman och andra Awami-ledare fängslades, men en Awami-exilregering upprättades i Calcutta. Över tio miljoner människor flydde till Indien. Indiska trupper ingrep i inbördeskriget och besegrade de pakistanska styrkorna, som kapitulerade (december 1971), varefter och den nya staten Bangladesh bildades. Armén och den civila byråkratin hade lidit en förödande prestigeförlust och Pakistan hade mist större delen av sin befolkning.

Yahya Khan avgick och efterträddes som president av Bhutto, den förste civile statschefen på tretton år. Bhutto var av godsägarläkt, utbildad utomlands till advokat. Sedan en parlamentarisk författning - med folkvald nationalförsamling, indirekt vald senat och den verkställande makten anförtrodd åt regeringschefen - införts 1973 blev Bhutto premiärminister. Hans parti förespråkade en snabb modernisering av landet, bl.a. genom jordreformer och nationaliseringar. Truppaktioner mot Baluchistan, små ekonomiska framsteg, Bhuttos autokratiska manér samt påstått valfusk bidrog till att Bhutto, kort efter en valseger, störtades 1977 i en militärkupp ledd av general Zia ul-Haq. Bhutto anklagades för anstiftan till mord på en politisk motståndare, dömdes till döden och hängdes 1979.

Militärväldet varade i nästan åtta år. Politiska partier förbjöds. Majlis-i-Shoora, ett presidentnominerat rådgivande organ, inrättades och den provinsiella självstyrelsen avskaffades helt. Val - utan politiska partier - hölls 1985 men bojkottades av oppositionen. Parlamentarisk demokrati återinfördes och en civil premiärminister, Muhammad Khan Junejo, tillsattes - men avsattes 1988. Den privata sektorn växte ånyo och islamiseringen intensifierades under Zia ul-Haqs år vid makten. Ett tillägg till författningen 1985 hade givit presidenten utökade maktbefogenheter, bl.a. makt att utan parlamentets hörande

Karga berg och bördiga slätter

Landskap och klimat skiljer sig extremt mycket åt men landet kan indelas i tre regioner: Västra Himalaya, med snöklädda berg och stora glaciärer, i massiven Karakoram och Hindu Kush. Fyra bergstoppar når högre än 8.000 m., bl.a. K2 med sina 8.611m. Ett mäktigt vägbygge genom Kohistan och Hunzadalen, klart 1978, har skapat en 800 km lång förbindelse till den kinesiska Xinjiang-provinsen (Sinkiang) längs den gamla Sidenvägen, som förr trafikerades av handelskaravaner och pilgrimer. Vid snösmältningen i bergen störtar floden Indus genom djupa raviner söderut mot slättlandet. Befolkningen är fåtalig i denna karga region. Bergsslutningarna har en gång varit rik på timmer, men avverkning och avbetning har tunnat ut skogarna.

*****

Högplatåer och flera parallella bergskedjor sträcker sig från nordöst till sydväst, från Swat till Baluchistan. Regionen är glest befolkad och såväl vegetation som nederbörd är ringa. Det torra klimatet är i stora delar ökenlikt men kraftiga vinterregn förekommer. Jordbruk bedrivs särskilt i några mera låglänta områden av högplatån, t.ex. kring Peshawar. Här och var finns det gamla - tvåtusenåriga - bevattningssystemet (karez) bevarat

med underjordiska kanaler som samlar upp vatten från bergsslutningarna och för det till byar och åkrar.

*****

Indusslätten, som är ett av Sydasiens bördigaste jordbruksområden, utgör en kontrast till det övriga Pakistan. Bördig blev regionen dock först genom kanalbevattningen från slutet av 1800-talet. Stora delar av Punjab, "femflodslandet", och Sindh, uppkallat efter floden Indus, bevattnas av Indus och dess fem bifloder. Ett önskat resultat är att marken blir vattensjuk och salter utfälls i stora områden. I söder finns också ökenområden, som är utlöpare av den stora Tharöknen i västra Indien. Utan konstbevattning skulle större delen av Pakistan ha varit ofruktbar, men långt tillbaka i tiden var det pakistanska slättlandet troligen beklätt med tropisk skog.

Den "svala" säsongen (december-februari) bjuder på torrtid och en relativt låg genomsnittstemperatur (Lahore 12 grader och Karachi 18 grader i januari) men varma dagar. Den varma tiden (mars-maj) är het (Lahore i maj 31.5 grader; ett par grader svalare i Karachi) och dagarna extremt heta (upp till 48-50 grader). Under juli-september kommer sydvästmonsunen med vind, regn och lägre temperatur.

avskeda regeringschefen och att utlysa val.

Presidentens flygplan störtade 1988 och både han och flertalet i arméns ledning omkom. Samma år hölls val. Många av de etablerade äldre politikerna slogs ut och pakistansk politik upplevde ett generationsskifte. Benazir ("den ojämförliga") Bhutto, 35 år gammal, bildade ny regering som ledare för PPP, det pakistanska folkpartiet, grundat av hennes far. Hon blev därmed den första kvinnan att leda ett modernt muslimskt land. PPP vann 93 av de 205 mandaten i nationalförsamlingen men stöddes av några regionala partier. Oppositionsledare och tillika regeringsbildare i provinsen Punjab var hennes värste konkurrent, den ungefär jämnåriga Mian Mohammed Nawaz Sharif, vars allians fick 54 mandat. Bhutto-regeringen tvangs till eftergifter; hon var regeringschef blott 19 månader, utan makt att driva reformpolitik. Många av PPP:s demokratiska och liberala reformförslag lamslogs av oppositionen i förbund med presidenten, armén och de religiösa ledarna - många av dessa kunde inte förlika sig med tanken på en kvinna som regeringschef.

När PPP:s samarbete med stödpartierna brutits störtade presidenten Ghulam Ishaq Khan premiärminister Benazir Bhutto och hennes regering, som blivit betydligt mera populär utomlands än i det pakistanska maktetablissemanget.

PPP hävdade att avpolletteringen av regeringen var olaglig, men presidenten utsåg Ghulam Mustafa Jatoi att bilda regering i avvaktan på valen. Benazir Bhuttos make, nybliven parlamentsledamot, fängslades och själv åtalades hon för korruption, förkärlek för västerländsk kultur, konspirationer tillsammans med Indien och med sionister i USA. Att hon och PPP alls tilläts ställa upp i valen har tillskrivits amerikanska och EG-krav på fria val.

De förenade oppositionspartierna fick i valet mer än 2/3 av mandaten — något nytt i Pakistan — vilket gav möjlighet att besluta författningsändringar. Största oppositionspartiet, IJI, på engelska IDA ("Islamska demokratiska alliansen"), med 105 av de 217 mandaten bildade regering inte bara i Islamabad utan också i samtliga fyra provinser, vilket aldrig lyckats något parti tidigare.

PPP och övriga partier i PDA ("Pakistans demokratiska allians") fick en knapp procent färre röster än IDA men bara 45 mandat på systemet med enmansvalkretsar. PDA anklagade presidenten och IDA för valfusk, men Nawaz Sharif, i spetsen för IDA, blev ny premiärminister, med presidentens, arméns och prästerskapets välsignelse.

Denna maktallians har flera gånger knakat allvarligt i fogarna när Nawaz Sharif vågat hävda regeringens rätt att utforma landets politik. IDA hade bildats 1988 av nio högerpartier. Det är heterogent, men står för en ekonomisk politik annorlunda än 1970- och 80-talens: Ekonomisk tillväxt genom privatisering, avreglering, liberalisering och industrialisering, full sysselsättning samt fortsatt islamisering. Nawaz Sharif hade blivit mångmiljonär under Zia-regimen. I valrörelsen apellerade han starkt till Punjab-chauvinismen. (Benazir Bhutto är från Sindh.)

För att värna sina rättigheter har pakistanska kvinnor bildat egna organisationer, bl.a. Women's Action Forum, WAF (1981), som samarbetar med bl.a. Lawyers for Human Rights. Som en underavdelning till WAF har Women Against Rape, WAR, bildats.

Pakistans statliga rättssystem stammar huvudsakligen från kolonialtiden och är en blandning av engelsk och muslimsk rätt. Rester av denna "anglo-muhammedanska" rätt fortlever även efter Zia ul-Haqs islamisering av lagstiftningen. Det finns en Supreme Court (i Islamabad) och fyra High Courts (i Lahore, Peshawar, Quetta och Karachi).

Kort om Pakistan

<i>Yta:</i>	Ca 796.095 km ² = ca 1,6 gånger större än Sverige.
<i>Åkerareal:</i>	2,7% av totala ytan
<i>Skogsareal:</i>	0,8% " " "
<i>Befolkning:</i>	118,5 miljoner (mitten av 1992). Pakistan är därmed världens nionde folkrikaste land.
<i>Befolkningsökning:</i>	3,1% årligen.
<i>Befolkningstäthet:</i>	148 invånare/km ² (Sverige: 19) 45 procent av befolkningen är under 15 år.
<i>Folkgrupper:</i>	Punjabier 55%, sindhier 20%, pathaner 10%, mujahirer 10%, baluchier 5%.
<i>Nationalsång:</i>	"Blessed be thou sacred land...", av Abdul Asar Hafeez Jullundhuri (text) och Ahmad Chagla (musik)
<i>Religioner:</i>	Muslimar 96,68% (varav 95% är sunni- och 5% shia-muslimar), hinduer 1,6%, kristna 1,3%.
<i>Språk:</i>	Punjabi 66%, sindhi 13%, urdu (officiellt språk) 8%, pashto 8%, baluchi 3% (1981).
<i>Provinser:</i>	Baluchistan, North West Frontier Province, Punjab, Sindh samt det federala territoriet Islamabad och de norra territorierna. Azad Kashmir har eget parlament och egen regering (ej inräknat i ovan angiven yta).
<i>Städer:</i>	Karachi 5,2 miljoner invånare (1981), Lahore 3 miljoner, Faisalabad (f.d. Lyallpur) 1,1 miljoner, Rawalpindi 795.000, Hyderabad 752.000, Islamabad (huvudstad) 205.000 (1981; nu över 515.000).
<i>Statsskick:</i>	Parlamentarisk republik på islamsk grundval med stark presidentmakt.
<i>President:</i>	Ghulam Ishaq Khan
<i>Premiärminister:</i>	Mian Mohammed Nawaz Sharif (Parti: Muslim League, ingår i IDA)
<i>Energikällor:</i>	Olja 41%, naturgas 36%, vattenkraft 18%, kol 5%, kärnkraft 0,5%.
<i>Valuta:</i>	1 rupee = 100 paisa = ca 20 svenska ören.
<i>BNP/invånare:</i>	450 US-dollar (juli 1992)
<i>Favoritsporter:</i>	Landhockey (OS-guld 1960, -68 och -84), cricket (World Cup-seger bl.a. 1992), boxning, brottning, segling, squash. Kvinnor idrottar också (men manlig publik är förbjuden).

Den federala Sharia (religiösa) domstolen på Supreme Court-nivå har en Chief Justice och bl.a. en "Federal Ombudsman" (så lyder den engelska termen); domstolens uppgift är att avgöra om lagarna är islamska. 1991 förklarades lagstiftningen vila på Koranen och Profetens sunna. Sharia-lagstiftningen stärker fundamentalisterna och teokraterna men gör kvinnornas och icke-muslimernas situation vanskligare.

Den statliga rättsapparaten är präglad av utbredd korruption. Landsbygdsbefolkningen har föga kontakt med det lagfästa rättsväsendet. I praktiken löser godsägare på många håll fortfarande sina underlydandes tvister.

Bland männen förvärvsarbetar 52% medan endast 8% av kvinnorna arbetar utanför hemmet. Andelen sysselsatta inom industrin växer långsamt, men fortfarande är 50-60% av befolkningen sysselsatt inom jordbruket.

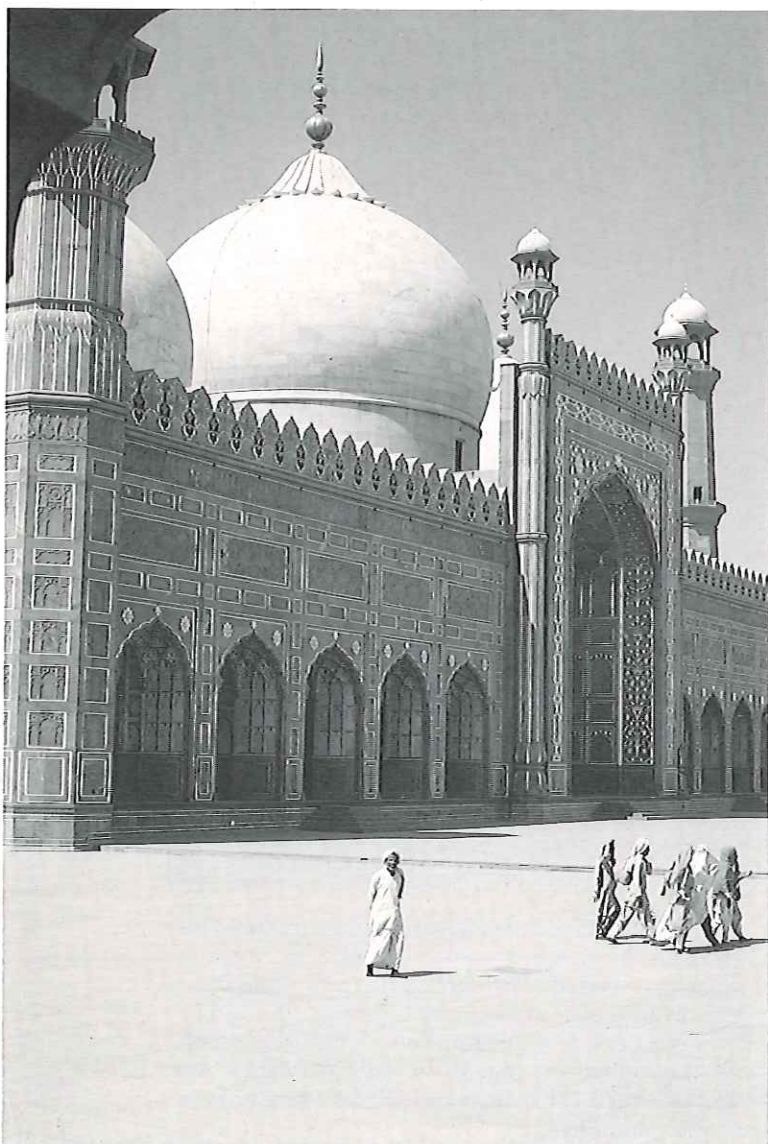
Vid sidan av militären, byråkratin och de religiösa ledarna utgör storgodsägarna en mäktig grupp i landet. Den pakistanska medelklassen är mindre och svagare än t.ex. den indiska.

Den ekonomiska strategin har inriktats på tillväxt, och försök att skapa en rättvis fördelning har knappast gjorts. Den ekonomiska tillväxten har varit större än i t.ex. Indien, men de fattiga har fått föga; dessutom har befolkningsökningen varit snabbare i Pakistan än i Indien och flertalet andra länder. Trots att livsmedelproduktionen per capita ökat något är nästan hälften av pakistanerna alltför fattiga för att kunna producera eller köpa vad de behöver ifråga om näring och kalorier.

Undernäring och felnäring är vanlig, flertalet har undermåliga bostäder, saknar rent dricksvatten, har dåliga sanitära förhållanden överhuvudtaget, saknar utbildningsmöjligheter, redskap och kommunikationer.

Barnarbete och arbetsförhållanden som innebär livegenskap förekommer, uppmärksammat t.ex. när det gäller

Stora moskén i Lahore.

tegelbruket. Brist på näring och utbildning sätter ner arbetsförmågan vilket minskar arbetsresultat och köpkraft. De fattiga kan inte påverka sin situation, varken politiskt eller — orimliga tanke — fackligt. Många fattiga anser att fördelningen av jordens håvor skett enligt Allahs vilja, som det inte är deras sak att knysta om.

Fackföreningsrörelsen har funnits sedan slutet av 1800-talet men endast en mindre del av arbetskraften är fackligt organiserad. Trots detta har fackföreningarna tidvis haft politisk betydelse och inflytande, speciellt vid bomulls- och andra stora industrier.

På grund av den stora arbetslösheten har fackföreningarna svårt att genomföra sina ekonomiska krav. Under Zia-perioden kringskars fackföreningsrörelsens makt, men den ökade under Benazir Bhuttos regeringstid och har därefter åter mött svårigheter.

Mellan målsättningen snabb ekonomisk tillväxt å ena sidan och rättvis fördelning å den andra råder en konflikt. Ayub Khan och Zia ul-Haq prioriterade snabb tillväxt, liksom nu Nawaz Sharif, medan Zulfiqar Ali Bhutto gjorde ansatser att sträva mot rättvisare fördelning. Benazir Bhuttos makt var alltför kringskuren för att hennes regering skulle kunna infria sina vallöften.

Pakistan har två skördesåsonger. Under den första skördas främst vete, under den andra ris, bomull och sockerrör. Klimatet är övervägande gynnsamt för jordbruk, men nederbörden faller ofta alltför rikligt eller alltför sparsamt. Landets samlade landareal är nära 80 miljoner hektar, varav ca 21 miljoner hektar är odlingsbara. De viktigaste jordbruksområdena är flodslätterna omkring Indus och Sutlej. Kanalsystemet omkring Indus uppges vara det största i sitt slag i världen (16,1 miljoner hektar) och det bidrar till bevattning av över 60% av åkerarealen i Punjab och Sindh.

Pakistans jordbruk, som är avhängigt av konstbevattning, hotades länge av att flodernas källflöden vid delningen 1947 hamnat på den indiska sidan. 1960 slöts ett avtal med Indien om floderna och ett utvecklingsprogram inleddes (Indus Water Treaty), nyligen återupplivat.

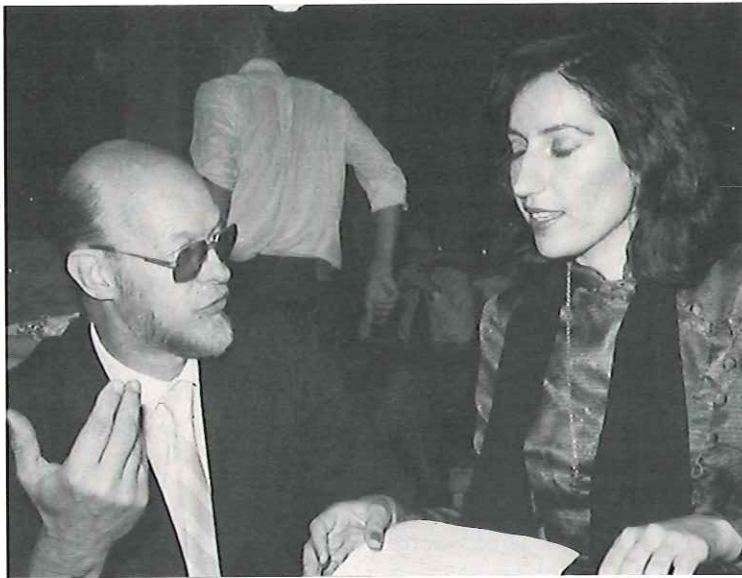
Livsmedelsproduktionen har tredubblats sedan 1950-talet. Produktionsökningen har emellertid haft svårigheter att hålla jämna steg med befolkningstillväxten. Ambitiösa planer finns för utveckling av jordbruket och av landsbygden. Pakistan är nu inte bara självförsörjande utan också nettoexportör av jordbruksprodukter och Pakistan har blivit världens tredje största ris- och bomullsexportör.

Förbrukningen av konstgödsel har ökat dramatiskt. Mekaniseringen av jordbruket har lett till att godsägare skaffat större arealer, som kunnat odlas med mindre arbetskraft. Den gröna revolutionen har lett till ökade svårigheter för många lantarbetare och för skuldsatta småbönder.

Boskapsskötseln svarar för bortåt 10% av BNP, mycket tack vare nomadernas boskapshjordar. Antalet nötkoppar (1989) är 17,4 miljoner, bufflar 14,4, får 28,3 och getter 34,2. Hudar och skinn till läderindustrin, liksom ull till mattindustrin, kommer också exporten tillgodo. Näst bomull och bomullsprodukter och ris är mattor landets största exportvara.

Industriutvecklingen i Pakistan har försvärats först av delningen 1947, då större delen av industrianläggningarna hamnade på indiskt territorium, och sedan av Östpakistanens avskiljande 1971. Större delen av Brittiska Indiens industriområden och naturtillgångar tillföll Indien. 1947 förfogade Pakistan - med 20% av subkontinentens befolkning - bara över ca 5% av de etablerade industrierna.

De områden som tillfallit Pakistan var huvudsakligen råvaruproducerande. Stora satsningar gjordes emellertid

Artikelförfattaren Karl Reinhold Haellquist i samspråk med förra premiärministern Benazir Bhutto, i Köpenhamn.

redan från början på industriell utveckling och tillväxttakten var ca 10% per år (lägre på 1970-talet). Framst inriktades industrin på att framställa konsumtionsvaror. De viktigaste industrierna var baserade på råvaror från jordbruket, speciellt bomull, socker och tobak. Länge saknades tung industri, såväl på grund av försummelse under kolonialtiden som på grund av brist på järnmalm och kol.

Industrin sysselsätter ca 15% av arbetskraften och bidrar med 20% av BNP. Industrin har kunnat dra fördel av restriktiv importpolitik, billiga inhemska råvaror och

låga löner. De ökande vinsterna hamnade dock hos ett litet fåtal. Ett fåtal släkter ("de tjugotvå familjerna") kontrollerade omkring 2/3 av industritillgångarna, 4/5 av bankväsendet och nästan lika stor del av försäkringsväsendet. Under Zulfikar Ali Bhuttos regeringstid nationaliserades en stor del av industrin, bl.a. järn-, stål-, olje-, den elektriska och kemiska industrin. Bhuttos "socialism" gav dock utrymme för privat företagssamhet.

Den ofullständiga infrastrukturen är ett av industrins problem. Kommunikationerna och energitillgångarna är otillräckliga t.o.m. för dagens behov. Det är ont om kapital till långtidsinvesteringar - de flesta investeringarna söker snabba vinster. Förväntningarna är för närvarande stora att liberaliseringarna ska öka inflödet av utländskt kapital. De viktigaste industriområdena ligger dels kring Lahore och Faisalabad, dels kring Karachi och Hyderabad.

Oroligheterna i Karachi har skrämt bort kapital därifrån. Textil-, konstgödnings-, cement-, kemikalie-, kläd-, skinn och läderindustrierna är de största industrierna.

Pakistan har länge måst importera industrivaror dyrt och exportera råvaror billigt. Med tanke på landets storlek är utrikeshandeln dock liten. Prisstegringarna på olja drabbade Pakistan hårt. Det traditionella underskottet i handelsbalansen har ökat och skulle ha varit ännu värre om inte utländsk valuta — speciellt på 80-talet — tillförts landet genom penningöverföringar från pakistanska gästarbetare utomlands, främst i Mellanöstern. Tidigare gene-

Studenter i historia på Lahores universitet

Induskulturens arvtagare

I trakten av den unga huvudstaden Islamabad har arkeologer funnit stenyxor, 700.000 - 400.000 år gamla. Därmed är en tidig mänsklig bosättning påvisad och ett led i människans ev. vandring från Afrika mot Asien kartlagd.

Redan tidigare hade arkeologer gjort sensationella fynd: Induskulturens (ca 2500 - 1700 f.Kr.) storslagna städer som Harappa (i Punjab) och Mohenjodaro (i Sindh) och flera städer i nuvarande Indien.

Dessa välplanerade städer hade breda huvudgator med avloppstrummor, hus byggda i flera våningar och med badrum och toaletter.

Stark centralmakt

I Mohenjodaro bodde 40.000-70.000 människor på ett 54 hektar stort område. För detta krävdes en organiserad samhällsbildning och byggnadernas placering med maktcentrum kring citadellet och det stora badet tyder på en stark centralmakt (och kanske ett prästväld).

Huvudnäringen var jordbruk och den bördiga Indusdalen gav rika skördar av vete, korn, sesam, dadlar och bomull. Det brända teglet tyder på god tillgång till skog som bränsle och för byggnadsändamål. Handel drevs med Centralasien, Afghani-

stan, Mesopotamien, Persien och Sydindien. Induskulturen försvagades så småningom, kanske genom en långsam klimatförändring, kanske genom erosion vållad av skogsskövling, kanske genom de upprepade översvämningar som blev följden av att Indus vid glidningar i jordskorpan förändrade sitt lopp. Kanske var det ariernas invasion som blev dödsstöten för den försvagade Induskulturen.

Kulturmöten och islam

Perserkungar grundlade ett välde som sträckte sig till Indus och Alexander den stores soldater nådde Indusbifloden Beas. De kulturella följderna av Alexanders indiska fälttåg blev större än de politiska. Kulturmötet resulterade i en grekisk-buddhistisk konstrikning i Gandhara (i nuvarande Afghanistan och Pakistans gränstrakter).

Kejsar Ashokas rike på 200-talet och Guptariket (300-500) omfattade också stora delar av nuv. Pakistan, som också genomströmmades av plundrande hunner och mongoler. Harshas rike stod för en kortvarig statsbildning på 600-talet; hinduismen hade efterträtt buddhismen som förhärskande religion innan islam nådde Sydasiens på 700-talet.

Mohenjodaro-sigill som forskare över hela världen förgäves försökt dechiffrera.

I Sindh, nära dagens Karachi, anlades en arabisk hamnstad och arabiska köpmän tog kontrollen över merparten av handeln med indiska västkusten.

Mahmud av Ghazni

På 1000-talet ledde sultan Mahmud av Ghazni invasionståg mot indiska riket och på 1200-talet följde Muhammad av Ghur honom i spåren. Delhisultanatet nådde sin största utbredning under 1300-talet under Muhammad bin Tughluq och efterträddes av den afghanska Lodidynastin och därefter av Moguldynastin.

Med islam följde många religiösa, sociala och ekonomiska innovationer. Språket urdu var en sammansmältning av hindi och persiska med tillsats av arabiska låneord.

"My home is my castle". Bostadshus i Nordväst-gränsprovinsens "tribal area".

13.000 nya barn varje dag

En pakistansk kvinna föder i genomsnitt 6 barn.

4.77 miljoner födslar om året innebär 13.000/dag och 9 per minut. Dödsfallen är 1.4 miljoner/år, d.v.s. tre/minut. Nettoökningen blir alltså 3.37 miljoner per år, 9.233 per dag.

Antalet barn som föds - och överlever - per 1000 inv. och år var 51 år 1960 och är nu 43. Dödligheten började minska på 1920-talet och sjunker fortfarande: från 24% 1960 till 13%.

Spädbarnsdödligheten (dödligheten under första levnadsåret per tusen födslar) är hög, 112 (Seventh Five Year Plan 1988-93 anger 80); 1965 var den 149. Medellivslängden för kvinnor är 57 (i Sverige 81).

Familjeplanering startade på 1960-talet, bl.a. med svenskt stöd, men den sågs med oblidla ögon av de ortodoxa. Det finns 670 sjukhus (1986), 3.441 dispensärer och ca 46.500 läkare. Antalet personer per sjukhussäng är 1.535 och antalet invånare per läkare har sjunkit från 3.160 år 1965 till 1.846. Det går 53.000 personer på varje tandläkare.

rösa lån från USA och EG-länder har nyligen skurits ner på grund av missnöje med höga pakistanska försvarskostnader och fortsatt potentiell kärnvapenutveckling.

Pakistan inledde sin första femårsplan 1955. Den statliga planeringen och kontrollen har bidragit till en större spridning av industriutbyggnaden på regioner och sektorer men har inte hindrat en maktkoncentration till ett fåtal industrihus.

Fortsatt ekonomisk tillväxt försvåras av otillräckliga resurser för investeringar och betungande ränteutgifter på upptagna utlandslån. Statens intäkter genom skatter förslår inte för de investeringar som behöver göras. Endast en liten del av befolkningen betalar inkomstskatt och försöken att beskatta jordbruksinkomster möter övermäktigt politisk opposition. De nya islamska skatter som införts avses tillfalla de fattiga och inbringar blygsamma belopp.

1985 blev islamsk bankverksamhet, utan räntor, obligatorisk för banker i Pakistan. Karachi är fortfarande landets bankcentrum. Den "svarta ekonomin" beräknas vara ungefär hälften så stor som hela den officiella ekonomin och den innefattar bl.a. smuggling, korruption, skattesmitning och narkotikahandel. I gränstrakterna mellan Pakistan och Afghanistan produceras heroin.

Pakistan övertog ett kolonialt järnvägs- och vägnät, som anlagts både av ekonomiska och av strategiska hänsyn. Järnvägarna (spårlängd 8.850 km) svarade länge för större delen av gods- och persontransporterna, men den nedslitna materielen och de få investeringarna bidrog till att biltrafiken under senare årtionden övertagit alltmer av varutransporterna. En huvudled går från Karachi till Peshawar via Lahore och Rawalpindi/Islamabad, en vägsträcka på 1.740 km.

I motsats till i Bangladesh spelar vattenvägarna, liksom kustfarten, liten roll. En ny hamn, Bin Qasim, har emellertid anlagts för att avlasta Karachis hamn. Den pakistanska flottan är liten och består bara av ett femtiotal fartyg. Flygförbindelserna har byggts ut, och Karachi, Lahore, Rawalpindi/Islamabad,

Peshawar och Quetta har internationella flygplatser. Pakistan International Airlines opererar både på inrikes- och utrikesrutten. Fortfarande finns dock stora områden som bara kan nås till fots och med packdjur.

Så regeras landet

Det pakistanska parlamentet har två kamrar, senaten och nationalförsamlingen.

Nationalförsamlingen har 237 ledamöter, varav 217 är valda av folket för en period av fem år (10 platser är reserverade för icke-muslimer). Resterande tjugo platser besätts av kvinnor som nominerats av de folkvalda.

Senaten består av 87 ledamöter, valda av provinsparlamenten; ledamöterna förnyas med 1/3 vartannat år. Senatens funktion är huvudsakligen rådgivande.

Administrativt är Pakistan indelat i det federala territoriet Islamabad, huvudstaden, och fyra provinser: Baluchistan, Gränsprovinsen (NWFP, North West Frontier Province), Sindh och Punjab. Därtill kommer de norra territorierna (bl.a. Baltistan och Gilgit) i nordväst och Azad Kashmir, ca 84.000 km², som har eget parlament och egen premiärminister och president men som huvudsakligen administreras av Pakistan. (Om Kashmir, se vidare SYDASIEN 1/92.)

Provinsguvernörerna utses av presidenten.

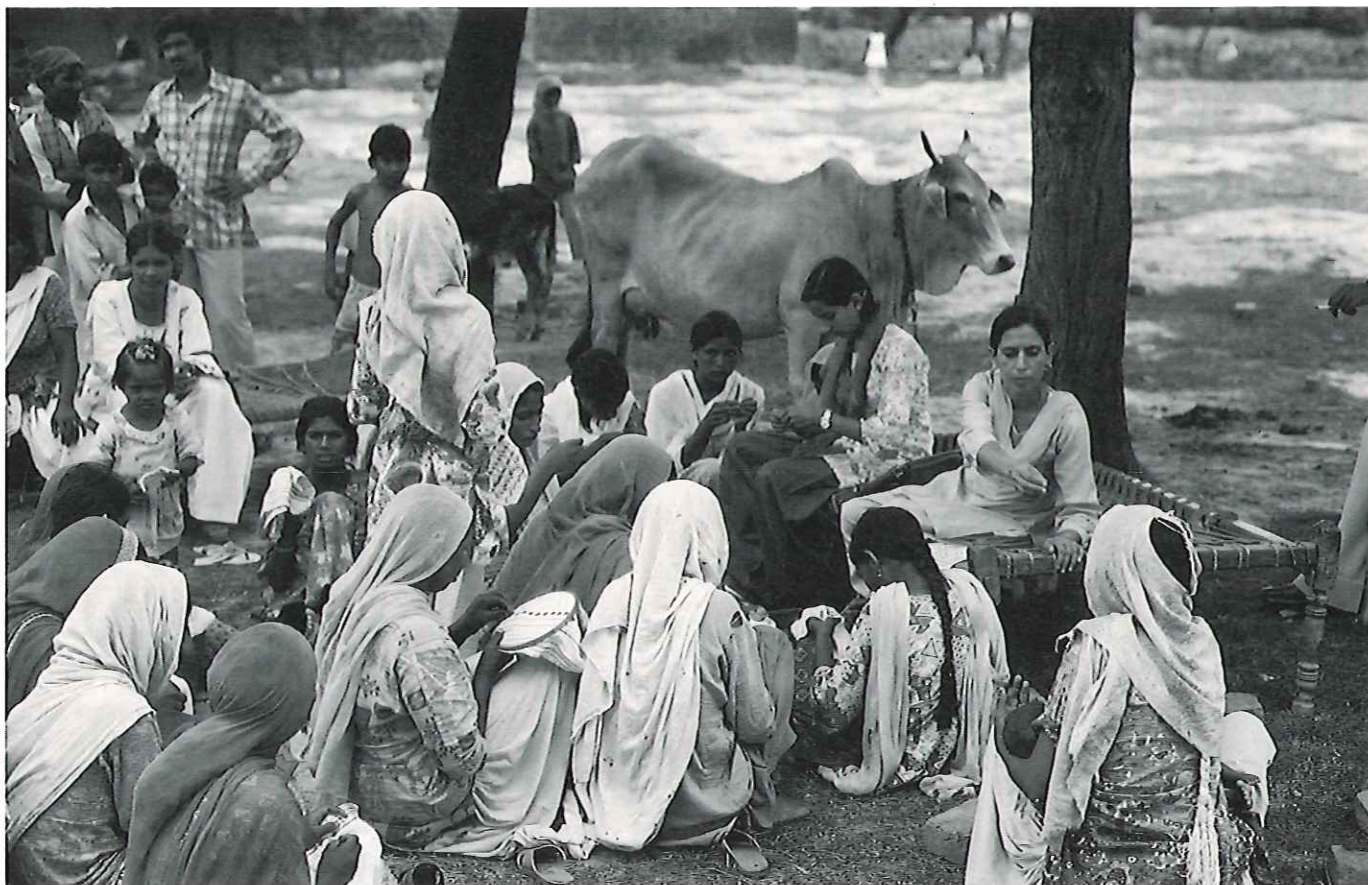
En försmak av den pakistanska litteraturen gav poeten och filosofen Muhammad Iqbal (död 1938), som var Pakistans andlige fader. Legendarisk är även Faiz Ahmed Faiz (död 1984). Ahmad Ali's roman *Twilight in Delhi* (1940) föregrep också tillkomsten av Pakistan.

De flesta skriver på urdu eller på sina modersmål och den pakistanska litteraturen är inte influerad av västerlandet i samma utsträckning som den indiska. Många pakistanska författare, framförallt de som skriver på engelska, har gått i exil. Fundamentalistiska försök att skapa en pakistansk identitet i den nya staten, liksom militärvalde, åsiktsförtryck och tidvis censur, har gjort arbetsklimatet komplicerat för pakistanska författare. Bland exilförfattarna är Salman Rushdie mest känd.

Den som vill lära känna Pakistan genom den nutida skönlitteraturen kan t.ex. läsa hans roman *Skam*, som utspelas i Pakistan och är en burlesk och satirisk vidräkning med leverne och politik, mera omtyckt i Indien än i Pakistan. Bapsi Sidhwa är ett annat exempel på en engelskspråkig framträdande romanförfattare med bl.a. romaner om parser, *The Crow Eaters* (1978), *The (Pakistani) Bride* (1982) och *Cracking India* (1991). Zulfikar Ghose (numera bosatt i Pakistan) är känd för både lyrik och ett tiotal romaner.

Studenter utanför universitetet i Lahore.

Hanif Kureishi blev först bekant för filmmanuset till *My Beautiful Laundrette* (1986) och senare för den av humor och ironi präglade romanen *Förorternas Buddha*. Adam Zameenzad har slagit igenom (1987) med sin frodiga och berättarglada roman *The Thirteenth House* och i år med *Cyrus Cyrus*.

Tariq Ali, känd vänsterpolitiker, har utgivit både romaner, dramatik och lyrik. 1992 började Pakistans Academy of Letters att utge den engelskspråkiga tidskriften *Pakistani Literature*.

Taufiq Rafat är en av de få pakistanska lyriker som skriver på engelska. 1965 utkom antologin *First Voices: Six Poets from Pakistan* (utg. av Shahid Hosain) och sedan har följt en lång rad diktsamlingar på urdu och andra språk. Den klassiska ghazal-formen har befruktat lyriken och antalet lyriker är stort.

Men också traditionen från 1700-talspoeten Shah Abdul Latif lever vidare bland författare som skriver på sindhi, som är ett av Sydasiens äldsta skriftspråk. Arabiska och persiska traditioner florerar fortfarande. Den religiösa litteraturen blomstrar och representeras bl.a. av A.A.Mawdudi (död 1980).

Sångarten Qawwali har en tusenårig tradition och är, liksom ghazalsången, mycket populär, och massor av såväl pakistansk som indisk musik är tillgänglig också på kassett i Pakistan. Folkmusik och folkdans är levande traditioner. Lyrikrecitationer är omtyckta och avnjuts på samma sätt som konserter.

Teatertraditionerna förs snarare vidare av gatuteatergrupper i Lahore och Karachi än av etablerade scener och svältfödda National College of Arts. Teater har i fundamentalistiska kretsar ansetts som "syndig".

Moskéarkitekturen är framträdande i Pakistan. Bland konsttraditioner som inspirerat pakistanskt måleri stannar en från mogul- och rajput-miniaturmåleriet, en annan från Bengalens "orientalism" och en tredje från klassisk europeisk konst. Pakistan har många konstnärer men det modernistiska måleriet florerar snarare i privata gallerier

än i de gamla konstakademierna. En nydanande institution är däremot Indus Valley School of Art and Architecture, som nyligen startat i Karachi.

De första tidningarna i området som nu är Pakistan var en urdu- och en engelskspråkig tidning, som började utkomma på 1830- och 1840-talen. De första stora tidningarna som utkom i Pakistan var de från Delhi överflyttade *Dawn* (på engelska) och urdutidningen *Daily Jang*, som har största upplagan i landet. Urdutidningarnas samlade upplaga är 1.3 miljoner. På engelska utkommer 128 tidningar med en samlad upplaga på ca 218.000. Även om de bara når ca 2% av befolkningen har de ett stort inflytande i politiska och akademiska kretsar.

Jang Publications utger utöver *Daily Jang* bl.a. *The News* och *Daily News*, *Dawn*- eller *Herald*-gruppen utger *Dawn*, *Star* och måndastidskriften *Herald*, *Nawa-i-Waqt*-gruppen utger bl.a. *The Nation* medan *National Press Trust* utger bl.a. den liberala rikstidningen *Pakistan Times*. Bland tidskrifter på engelska märks *Herald*, *Friday Times*; *Newline* och *Nation Today*; *Viewpoint* upphörde tyvärr 1992.

Militärregimerna införde flera gånger pressensur och t.o.m. tvingade tidningar att upphöra. På 1980-talet och mer markerat 1990 återinfördes pressfriheten. Sammanlagda antalet dagstidningar är ca 1.830.

Radio och TV kontrolleras av regeringen. Det finns sexton radiostationer och fem TV-stationer, som sänder minst tio timmar per dag. TV beräknas i Pakistan nå 80% av befolkningen men kan bara ses i litet mer än 1/3 av landet. Radion sänder på 21 språk dagligen inom landet och på 15 språk till utlandet. Radion tas i anspråk också för utbildning av bönderna. Under president Zia ul-Haq blev de religiösa inslagen i TV och radio talrikare. Film är fortfarande ett betydelsefullt medium.

Kvinnor samlade till sömnadskurs i frivilligorganisationen PAKS' regi.

**Text och foto:
Karl Reinhold Hællquist**

Regeringen vacklar inför hindufundamentalisterna

Calcutta 28 juli

Sedan min förra krönika i april har så många dramatiska och motsägelsefulla vändningar ägt rum på den politiska arenan i Indien att det är vanskligt att följa de politiska förändringar som detta leder till.

För det första har det regerande Kongresspartiet haft en rad spektakulära framgångar. Man lyckades säkra att partiets kandidat till presidentposten valdes med en överväldigande majoritet. Vidare överlevde Narasimha Raos regering med betryggande marginal ännu en förtroendeomröstning i Lok Sabha, något de största oppositionspartierna drev fram vid inledningen av parlamentets mon-session.

Dessutom lyckades det för Kongresspartiet att erövra den prestigefyllda parlamentsplatsen för New Delhi, som stod på spel i ett fyllnadsval efter att tidigare ha innehafts av BJP-ledaren L K Advani. Och partiet vann huvuddelen av de 19 fyllnadsval till olika delstatsparlament som samtidigt avgjordes.

Skugga över regeringen

Men nya uppgifter i Bofors-skandalen, avslöjandet av ett gigantiskt börs- och banksvindleri och slutligen centralregeringens vacklande hållning gentemot de hinduiska fundamentalisternas vägran att respektera juridiska och konstitutionella hinder när det gäller tempelbygget i Ayodhya, allt detta kastar skugga över Kongress-regeringen.

Vad beträffar BJP förlorade partiet inte bara New Delhi-mandatet, som för BJP endast hade marginell betydelse. Allvarligare var att partiet led en brakför-

lust i kommunalvalet som hölls i Simla, huvudstad i den av BJP regerade delstaten Himachal Pradesh. Partiet förlorade också stort i tre fyllnadsval i Karnataka och Uttar Pradesh, det senare också en stat med BJP-regim.

Värsst för partiet blev dock den totala isolering som följde efter mordet på den respekterade fackföreningsledaren Shankar Guha Neogi i Chhattisgarh-området i Madhya Pradesh. Mordet tros ha planerats

som resulterade i våldsamma oroligheter på många håll i landet, särskilt i Gujarat, Maharashtra och Kerala.

Islamisk reaktion

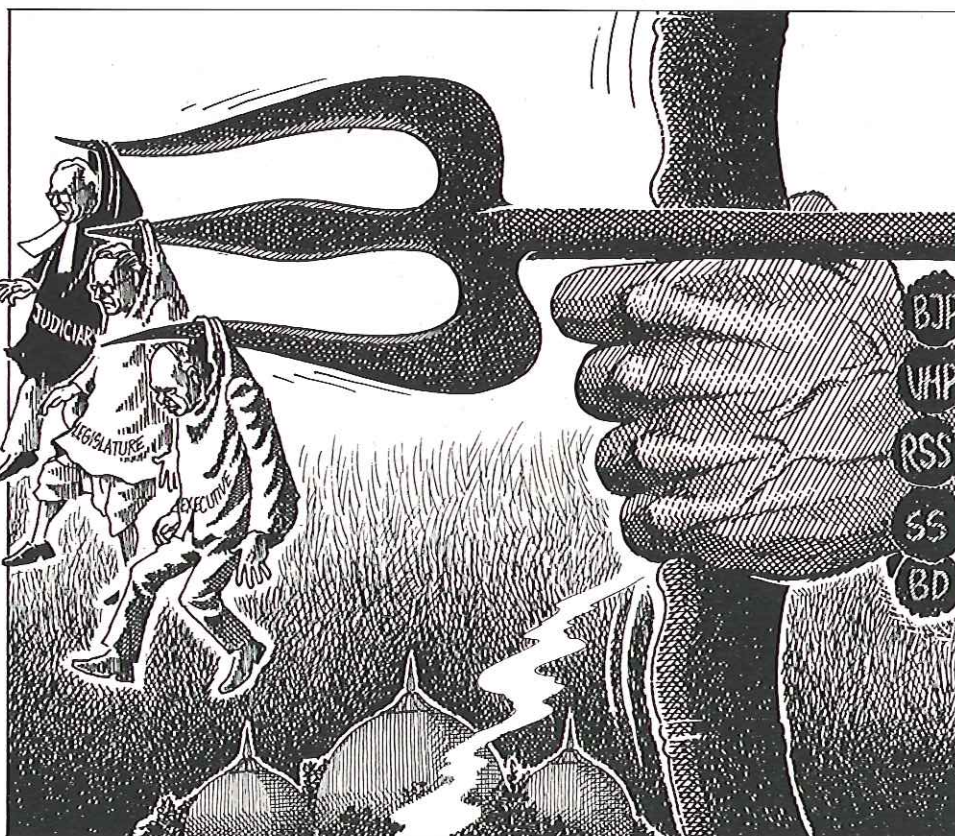
När det gäller Kerala, en stat tidigare känd för fredlig samexistens mellan hinduer, kristna och muslimer, har aggressiva provokationer från RSS (National Volunteer Corps), hindufundamentalisternas fascistiska kärntrupp, lett till att en lika ondskefull skapelse sett dagens ljus, ISS (Islamic Volunteer Corps). Återkommande våldsaktioner hotar nu lugnet i Kerala.

Vänstern och den Nationella Fronten, ledd av Janata Dal, organiserade den 16 juni tillsammans framgångsrikt en protestaktion mot vad man anser vara Kongress-regeringens kapitulation inför Världsbankens och Internationella Valutafondens, IMF, krav. Ca 15 miljoner arbetare rapporterades ha deltagit i aktionen, vilket är tre miljoner fler än i en motsvarande aktion 29 november i fjol.

Förlorat initiativ

Strejker bland industriarbetare och offentliganställda över hela landet åtföljdes av fullständig arbetsnedläggelse i Västbengalen, Bihar och delar av Kerala.

Men ganska snart förlorade vänstern och Nationella Fronten initiativet, och istället kom politiken att handla om upptåg från BJP:s sida och Kongresspartiets reaktioner eller snarare passivitet inför dessa.

De hinduiska fundamentalisternas aggressiva kampanj för tempelbygget i Ayodhya har fått regeringen, parlamentet och domstolarna att vackla. Teckning: Ajit Ninan/India Today.

av några industrimän med nära förbindelser till det i delstaten styrande BJP. Kort därefter sköt polisen ihjäl 17 arbetare och många skadades i stälstaden Bhilai vid en demonstration mot delstatsregeringens arbetsmarknadspolitik och brott mot mänskliga rättigheter.

På några få veckor svängde BJP helt om, inte bara mot Kongresspartiet utan också mot alla andra oppositionspartier. Detta genom att framhärda i ett öppet provokativt agerande i Ayodhya, något

P V Narasimha Rao kunde förnöjt konstatera att han under stigande beröm fullföljt sitt första år som premiärminister, och under det året lyckats förvandla sin minoritetsregering till en med parlamentarisk majoritet — om än knapp — och för egen del säkrat posten också som partiordförande. Men då bröt helvetet löst.

Finanssvindel

Först kom nya avslöjanden fram om Rajivs och Sonia Gandhis italienska vänners inblandning i Bofors-skandalen. Detta strax efter att Rao tvingats offra sin utrikesminister som syndabock för en annan lapsus i samma träsk.

Och sedan avslöjades en mångmiljardsvindel med värdepapper, som fått huvuden att rulla, redan har en framträdande minister samt en medlem av Planning Commission (en myndighet med status av ministerium) tvingats avgå.

Och som inte detta vore nog kom cirkuken kring Ramjanambhoomi, tempelbygget i Ayodhya, där den samlade hindufundamentalismens företrädare i form av sants (heliga män), politiker och råskinn hotar att driva landet mot ett blodbad av våld mellan hinduer och muslimer.

Politiker inblandade

Undersökningar av den indiska Riksbanken, Reserve Bank of India, Central Bureau of Investigations, CBI, och andra myndigheter har hittills avslöjat oegentligheter med värdepapperstransaktioner mellan banker och börsmäklare till ett värde av över 35 miljoner rupees. Bland de banker som är inblandade i svindeln återfinns den största, statsägda banken State Bank of India liksom flera ledande utländska banker.

Det spekuleras allmänt att svindleri i denna omfattning inte kan ha varit möjlig att genomföra utan ett hemligt samförstånd med Riksbanken och personer i politiska toppositioner. Som redan nämnts har en unionsminister och ytterligare en person på ministernivå tvingats avgå. Andra väntas följa deras exempel. En parlamentarisk undersökningskommission har tillsatts för att gå igenom affären. Inte oväntat har detta ställt t o m Boforsaffären i skymundan.

Tempelmanipulation

BJP som kommit att isoleras från andra politiska block, och därtill mist mycket av sin glans genom sin oförmåga att utträta någonting av värde i de tre delstater man får styr, har återgått till sitt gamla beprövade och farliga trick — frågan om att riva moskén Babri Masjid i Ayodhya och på dess plats bygga ett Rama-tempel.

Liksom tidigare mobiliserade man nu hinduiska heliga män att agera förtrupp medan de fascistiska stormtrupperna,

Bajrang Dal, tågade längst bak. Däremellan tusentals oskyldiga hängivna troende med uppgift att göra det egentliga jobbet: Att lägga grunden till ett tempel på den omstridda platsen.

Dubbelbottnad strategi

BJP utmanade unionsregeringen att försöka stoppa dess djävulska plan genom att använda våld. En dubbelbottnad strategi. Antingen skulle regeringen vika sig och därmed skulle BJP i det hinduiska kärnlandet, partiets bas, få äran av att ha lyckats i sin uppgift. Eller också skulle man kunna slå mynt av det blodbad på oskyldiga som en eventuell polisinsats skulle komma att vålla.

Narasimha Rao-regeringens dilemma blev akut. Dittills hade man inte gjort någonting för att isolera BJP och avslöja dess farliga spel. Tvärtom hade Kongresspartiet sökt samarbete med BJP i många frågor, om än avbrutet av hugg i sidan då och då. Syftet var att man därigenom skulle försvaga den tredje kraften i hindi-bältet, Janata Dal.

Kompromiss

Rao-regeringen tillät därför i det längsta BJP och dess regering i Uttar Pradesh att strunta i lagar och domstolar ända tills en yttersta gräns i form av ett ultimatum från Högsta domstolen utfärdades om att tempelbygget omedelbart måste stoppas.

Till slut nåddes efter förhandlingar en uppgörelse om att unionsregeringen och domstolarna får fyra månader på sig att lösa frågan, förmodligen på ett sätt som bereder vägen för ett tempelbygge. Unionsregeringens löjeväckande impotens gentemot råa hot om våld från fanatiska krafter vållade kritik från alla håll, men dessbättre ledde det inte — bortsett från på några få platser — till allvarliga sammanstötningar mellan hinduer och muslimer. Detta tack vare mogen behärskning från de muslimska ledarnas sida.

Pantsatt framtiden

Under det senaste året har P V Narasimha Rao som landets ledare klart visat sin briljanta förmåga att behärska kortsiktig taktik och han har vunnit utdelning därpå genom att lyckas förvandla regeringens minoritet till en knapp majoritet. Han har också etablerat sig själv som den främste ledaren i det styrande partiet. Men han har gjort dessa kortsiktiga vinster genom att pantsätta framtiden — även bokstavligt talat. Minsta plötslig förändring i den allmänna situationen kan förstöra alltsammans!

Ajit Roy

Översättning: Lars Eklund

Svenskt bistånd till folkmord?

debatt

I TV-programmet Svar Direkt diskuterades nyligen Sveriges bistånd till Bangladesh. Biståndsminister Alf Svensson försvarade då vårt bistånd och sade att trots en viss korruption fungerade de svenska projekten. Ingenting nämndes om det som borde vara det största hindret för ett fortsatt bistånd till Bangladesh — det folkmord som pågår av ursprungsfolken i Chittagong Hill Tracts.

Sedan 1970-talet är dessa folk utsatta för en invasion av hundratusentals muslimska bengaler från låglandet vilka tränger ut invånarna från deras jordar. Denna invasion är inte bara sanktionerad utan även systematiskt planerad av Bangladeshs regering. Man hoppas få kontroll över ett område med många naturrikedomar och samtidigt avlasta trycket från de jordlösa lågländsbengalerna.

Ursprungsfolken, som i ursprung och kultur skiljer sig markant från bengalerna, kräver förhandling och självstyre i detta område, men regeringen svarar med ökad militär närvaro. Dessa folk utsätts idag för ett obeskrivligt förtryck, med nedbränning av byar, mord, våldtäkt och fängslanden utan domar.

Ansvariga för övergreppen är till stor del de militära trupper som har belägrat området. 60 000 människor befinner sig idag i flyktingläger i Indien där de lever under extremt dåliga förhållanden, utan att ens erkännas flyktingstatus av FN.

Detta folkmord kan ske tack vare det stora utländska bistånd som Bangladesh får. Både den enorma militärapparaten och omflyttningsprojektet finansieras indirekt med dessa pengar. Sverige drog 1981 bort det bistånd som gick till Chittagong Hill Tracts efter att armén beslagtagit tio av SIDA:s båtar för att använda dem mot urbefolkningen. Det allmänna biståndet har dock fortsatt.

Varför ifrågasätts inte detta? Biståndet till Baltikum ifrågasattes av Alf Svensson för att de inte nog markerade avstånd till nazisternas judeutrotningen. I Bangladesh pågår utrotningen av folkgrupper i dag! Kan Sverige fortsätta vara tyst?

Mikael Johansson
Antropologstuderande

Pregers gatukliniker nu legaliserade

I hjärtat av Calcutta finns en liten gata som heter Middleton Row. Här andas friden på söndagarna, trottoarerna ligger tomma, bara några enstaka flanörer syns, kanske på väg till Sankt Thomas kyrka som skymtar längst ner på gatan.

Detta gäller alltså bara på söndagarna.

Alla andra dagar är gatan fylld av liv. Redan klockan 7 på morgonen sitter människor tåligt väntande på trottoaren, fastän mottagningen inte öppnar förrän nio.

Vid halvåtiden börjar bygget. Långa störor pållas upp, tältduk spänns som tak. Stora plåtlådor dras fram på kärror, några innehåller patienternas registreringskort, andra är fyllda med salvburkar, pilleraskar och andra mediciner som ställs upp på apotekshyllorna. Plastbaljor och plasthinkar fyllda med vatten placeras vid omlägningsavdelningen, pallarna ska läkarna ha i undersökningsrummet.

Ett tiotal människor arbetar lugnt och metodiskt. Alla vet precis vad som ska göras och vem som ansvarar för vad. Under tiden fylls väntrummet med mer och mer folk. Snart sitter patienterna hukande tätt, tätt intill varandra på marken, längs hela trottoaren, ja ända bort runt hörnet av prästhemsparken.

På trottoaren mittemot sitter de nya patienterna och väntar. Det blir inte deras tur förrän alla återbesökarna är klara.

En mans verk

År 1986 var jag i Calcutta. Jag hade läst en liten notis om en engelsk läkare som botade fattiga på gatan. Då satt han på en upphöjning under ett litet skynke och hade några medicinburkar stående längsmed muren. Till hjälp hade han en bengalisk tolk samt ett par volontärer.

Idag har han två läkarmottagningar och en skola för gatubarn. 80 anställda arbetar för Calcutta Rescue, som numera är det legitima namnet, registrerat i april 1991.

Från bonde till läkare

I 12 år har Preger kämpat mot myndigheterna. För Jack Preger var inte välkommen att bota sjuka på Calcuttas gator. Han har ständigt legat i fejd med maktens herrar, stått i de anklagades bänk vid ett antal rättegångar och till och med suttit i indiskt fängelse ett tag. Bara för att han vägrat lämna landet, vägrat överge de fatti-

Här på Middleton Row i centrala Calcutta har Preger en av sina gatukliniker. Foto: Benoit Lange.

gaste fattiga som behöver läkarvård.

Jack Preger är idag över 60 år, född i Manchester med polskt-judiskt ursprung. Släkten led under nazisterna vilket gjorde att Jack Preger ville gå i morfars fotspår och bruka jorden. Han utbildade sig till agronom och köpte en gård i Wales. Där blev en romersk-katolsk präst hans bästa vän och Jack började läsa Nya testamentet som varit förbjudet för honom. Han hade studerat Gamla testamentet på hebreiska. Mamma och pappa ville att han skulle bli judisk rabbi.

Genom Nya testamentet öppnades en ny värld och livsåskådningsfrågorna tog stor plats. Han bad till Vår Herre om ett tecken på vad som var rätt och fel, vad han skulle tro på. Han fick svaret genom att planlöst slå upp Bibeln; där uppmanades Israels folk att omvända sig till kristendomen. Och Jack lydde budskapet och konverterade till katolicismen.

Ytterligare ett tecken fick han en dag när han satt på traktorn: "Du ska bli doktor". Samma kväll skrev han till ett antal medicinska fakulteter och 1970 tog han sig en läkarexamen i Dublin.

"Var ligger Bangladesh"

Jack Preger hade bara arbetat en kort tid som underläkare på ett sjukhus i Dublin när han hörde att upprop på TV: "Det krigshärjade Bangladesh är i stort behov av läkare". Han skrev på: Sedan började han fundera var på kartan han skulle leta efter landet Bangladesh.

Där arbetade han i sju år, men när han försökte avslöja myndigheternas illegala handel med adoptivbarn blev han utkastad.

Det var så han hamnade i Calcutta, som han kände till en del eftersom han varit där för att köpa mediciner och utrustning till

sjukhuset. Och i Calcutta visste han var flyktingarna från Bangladesh brukade hålla till. De bodde på gatorna kring Howrahbron, och där startade han sin första blygsamma läkarmottagning.

Ett prästhem på Middleton Row, i hjärtat av Calcutta bara ett stenkast från den stora affärgatan Park Street, fick han hyra ett rum för att förvara sina mediciner. Men bara för att dela ut, inte för att bedriva någon klinikverksamhet. När prästerna upptäckte att han även undersökte patienter kastade de ut honom. Därför har han nu sin mottagning utanför på gatan. Man kan undra vad prästerna tänker idag när de ser hundratals fattiga belamra trottoarerna för att få vård.

Vägrade lämna Indien

Myndigheterna vägrade ge honom uppehållstillstånd och stämde honom för olaga verksamhet. Men Jack Preger fortsatte bota sjuka fattiga. Han ställdes inför domstol och dömdes till utvisning. Han vägrade ge sig iväg. Han sattes i fängelse, där han sov på stengolvet tillsammans med 40 andra fångar. Han släpptes fri mot borgen och fortsatte bota sjuka fattiga.

År ut och år in. Enträget och tålmodigt. Man behöver bara gå till sig själv och tänka efter vad man gjort de senaste 10 åren.

Under alla dessa år och två år därtill har Jack Preger varje vardag monterat upp sin läkarmottagning, varje vardag monterat ner sina saker, släpat lådor med medicin och instrument uppför trapporna till sitt hotellrum, ställt dem under sängen för att nästa dag bära ner dem igen för att återigen öppna sin läkarmottagning.

Av allt släpande har han fått inre skador som han varit tvungen att åka till England för att få opererade. Detta kunde han göra sedan han blivit lagligen registrerad och därmed såväl lämna Indien som få inresestillstånd igen.

Vill öppna eget sjukhus

Numera behöver Jack Preger inte släpa sina lådor själv. Nu har han människor anställda för att sköta det praktiska. Det är andra som kör fram och kör bort all rekvisita. För tillfället hyr man ett garage där allting förvaras. Äntligen får han själv tid för administration och utveckling av verksamheten. Till exempel leta efter lokaler

Den irländske läkaren Jack Preger har arbetat på Calcuttas gator i 12 år. Ständigt motarbetad av myndigheterna. Men nu har hans verksamhet äntligen blivit legaliserad. Foto: Benoit Lange.

för att kunna flytta läkarmottagningarna inomhus, att få vara stationär och ha allting på plats. Dygnet runt.

Drömmen är ett eget sjukhus där han kan ha patienter inlagda. Idag köper han sjukhusplatser för dem som behöver sjukhusvård.

Det är inga lätthanterliga sjukdomar Jack Preger har att tampas med. Spetälska och tuberkolos är de fattigas gissel, menar han. Men med rätt vård och förebyggande insatser skulle de kunna utrotas. Vårre är det med alla brännskador, i synnerhet barnens. För dem som bor på gatan är det den öppna elden som ger värme och den fungerar också som spis att laga maten på. Och här är barnen helt oskyddade.

Jack Pregers kliniker ger inte bara medicinsk vård. Här delas ut både mat och kläder. I en stor kista finns tröjor, byxor, klänningar och skor och ur stora korgar delar man ut ägg, bröd och mjölkpulver.

Skola för gatubarn

Helt nyligen öppnades "Number 10", en skola för barn vars familjer bor på gatan. I de allra fattigaste kvarteren där både kriminalitet och prostitution är vardagsmat har Jack Preger startat en skola dit 300 barn dagligen hämtas och körs hem med bussar

för att få undervisning, lagad mat, kläder och medicinsk tillsyn. Ett gäng kommer mellan 9 och 12 på morgonen, ett annat mellan 12 och 15.

Men det har inte gått helt problemfritt. Föräldrarna var mycket misstänksamma till en början och undrade vad den där engelsmannen egentligen ville med deras barn. Var det politisk propaganda eller religiös indoktrinering han bedrev? Det gick åt mycket tid och energi att övertyga dem om att ingetdera gällde. Bara ren barmhärtighet.

Allt bygger på gåvor

Omkring 150.000 kronor i månaden omsätter Calcutta Rescue idag. Det är mycket pengar, i synnerhet i Indien. Och allt är gåvor. Många är volontärer som kommer till Calcutta; läkare, sjuksköterskor, farmaceuter och några administratörer. De kommer från olika länder, de flesta från England förstås men många andra länder är också representerade. Och när volontärerna kommer hem sprider de informationen vidare och i många länder har hjälpföreningar vuxit upp. Till och med här i Sverige: "Hjälp Calcutta" heter den, postgiro 54 15 09-6.

Jack Preger vet att information och

publicitet är förutsättningen för hans verksamhet. Det är enda sättet att få in pengar och han minns hur svårt det var i början. Därför är han tacksam för allt som skrivs och görs för att sprida kunskap om Calcutta Rescue.

Men han tycker inte själv om att stå i rampljuset. För det har han fått göra den senaste tiden; BBC har gjort ett TV-program om honom, i England har boken "The Jack Preger Story" av Frances Meigh kommit ut, och dessutom förra året "Dans Calcutta, le medecin des oubliés", ett fotografiskt mästerverk i svart-vitt gjord av en schweizisk prisbelönt fotograf, Benoit Lange, och hans fru, som han mötte i en taxi i Calcutta! Hälften av intäkterna för boken går till Calcutta Rescue och den har redan sålt så bra att en ny upplaga är på väg. Planer finns på att ge ut den här i Sverige också.

Så Calcutta Rescue lever vidare och den som har vägarna förbi Middleton Row i Calcutta kan själv hälsa på Jack Preger. Och skulle han inte finnas kvar där är det bara att fråga vem som helst av de fattiga på gatan: "Doctor Jack" vet alla vem det är.

Britt Reuterwall-Hörnstedt

Välgörenhet räcker inte för att skapa utveckling

Kan den s k solidariska handeln i Västeuropa bidra till någon utveckling för människor i u-länderna?

Chefen för läderprojektet Palam i Tamil Nadu, Indien är mycket tveksam till det. Journalisten Susanne Andersson intervjuade honom.

— Det finns inga riktiga affärsmännskor i solidaritetsbutikerna i Västeuropa. De köper våra hantverksprodukter för att hjälpa oss. Men vi kan inte leva på välgörenhet.

David Edmunds, chef för läderprojektet Palam, utanför staden Coimbatore i Tamil Nadu, Indien, är mycket tveksam till om solidarisk handel kan leda till någon utveckling för u-länderna.

Kyrkligt bistånd

Palam startades som ett biståndsprojekt på 50-talet av missionärer från Svenska kyrkan i samarbete med Tamilska Evangeliska Lutherska Kyrkan. Idag är Palam självbärande, har brutit med kyrkan och drivs som en stiftelse.

Det lilla projektet sysselsätter 110 personer. De flesta av dem är kristna och alla kommer från madharikasten. Madharis är traditionellt läderarbetare och har mycket lågt anseende i det indiska samhället eftersom arbete med läder anses orent. Målet med läderprojektet är att hjälpa de lågkastiga ut ur den värsta fattigdomen och ge dem självrespekt. Palam satsar mycket på utbildning för läderarbetarnas barn.

Inget evighetsprojekt

— De unga ska slussas ut till andra yrken i samhället. Palam är inte något evighetsprojekt. Målet är faktiskt att det inte ska behövas i framtiden, säger David Edmunds.

På Palam tillverkas mest läderprodukter

som väskor, sandaler, plånböcker m m. Sedan några år gör man också speciella tvålar med bara vegetabiliska beståndsdelar. Varorna är anpassade till västerländska konsumenter och exporteras mest till Tyskland och Storbritannien. Svenska Sackéus köper in Palams tvålar, som säljs i u-landsbodar runt om i landet.

Palam säljer idag de flesta av sina produkter genom solidarisk handel. David Edmunds jobbar hårt med att få ut varorna på den vanliga kommersiella marknaden.

— Vår marknad är begränsad, eftersom vi gör rent hantverk och har svårt att konkurrera med de varor som massproduceras här i Indien. Vi vill inte kompromissa med kvalitén så det gäller att träffa de rätta människorna, menar Edmunds.

Även om solidaritetsbutikerna i Västeuropa gärna köper Palams varor är David Edmunds tveksam till om de som arbetar där är ”de rätta människorna”. Han menar att de handlar av ren välgörenhet.

— Men vi exponerar i alla fall våra varor genom solidaritetshandeln och det kan öppna nya marknader, säger Edmunds optimistiskt.

”Leker affär”

Chefen för Palam får medhåll av Iris Lundvik. Hon har nyligen pensionerats från sitt arbete på Svalorna i Lund, där hon i tolv år jobbade som importör och affärsföreståndare för föreningens butik.

— Solidarisk handel är en fin tanke, men det krävs mycket utbildning och kunskap för att få den att fungera. Producenter i u-länderna kan ju inte leva av att några u-landsföreningar i Sverige leker affär, säger Iris Lundvik vasst.

— Det finns mycket inkompetens inom den solidariska handeln och ett enormt motstånd till allt vad kommersialism heter. Varorna måste vara bra. Det kvittar hur mycket solidaritet som ligger bakom, är de inte perfekt gjorda går de inte att sälja. Och

vad ska vi med solidarisk handel till om vi inte kan sälja varorna? Om vi bara ska subventionera produktionen kan vi lika gärna samla in pengar och skicka ner till dem, menar Lundvik.

Svalornas butik importerar största delen av sina varor från de projekt som organisationen arbetar med i Indien och Bangladesh. I butiken finns bl a kläder, tyger och smycken. Att kontrollera kvalitén på produkterna är enligt Iris Lundvik ett svårt arbete. Svalornas volontärer kontrollerar så mycket de har möjlighet till, men oftast får man lita helt på producenterna.

Bortskämda svenskar

— Skulle vi inte ha någon kontroll är jag säker på att vi skulle bli tvugna att skicka tillbaka 90 procent av varorna. Helt enkelt för att de är slarvigt gjorda eller av fel modell. Svenskar är bortskämda. Ingen köper dyra varor av dålig kvalitet för att vara solidarisk.

Iris Lundvik berättar att hon under sina tolv år i Svalorna ständigt har predikat hur viktigt det är med utbildning för de som arbetar i hantverksprojekten i Indien och Bangladesh. Hon tycker inte att hon har fått tillräckligt gehör för de synpunkterna.

— I de kärva tider som råder nu är det också svårt att få volontärer från Sverige med bra utbildning och erfarenhet som de kan föra över till u-länderna. Volontärlönerna borde höjas ordentligt så att äldre och mer erfarna har möjlighet att

Holländskt stöd åt indiska lantarbetare

Den holländska motsvarigheten till Sydasienskommittéerna, India Committee of the Netherlands, engagerar sig starkt för Indiens 250 miljoner fattiga lantarbetare. I en pågående kampanj kallad "Work against poverty" försöker man få de rika ländernas biståndsmyndigheter att i större utsträckning satsa på projekt som skapar arbete för landsbygdsbefolkningen. Flertalet biståndsprojekt hittills har inte förbättrat situationen för lantarbetarna, utan tvärtom har exempelvis dammbyggen som det i Narmadafloden förvärrat problemen.

I Indien stödjer kommittén aktivt de lokala organisationer som lantarbetare bildat i många delstater. På hemmaplan påverkar man fackföreningar och andra organisationer att delta i kampanjen.

Den som är intresserad att veta mer om det hela kontakta Gerard Oonk, India Committee of the Netherlands, Oudegracht 36, NL-3511 AP Utrecht, Nederländerna.

Dammprotest till den svenska regeringen

En oberoende undersökningskommision som Världsbanken tillsatt lade i somras fram en rapport som konstaterade att det omstridda Narmadaprojektet i Indien är så illa underbyggt av studier och fakta att det ens går att lämna några rekommendationer för förbättringar.

Ett flertal organisationer, däribland Naturskyddsföreningen, Svalorna, Fältbiologerna och Lutherhjälpen, vädjade därför i ett brev till den svenska regeringen att agera internationellt så att det Världsbanksunderstödda dammbygget skrinläggs. Om inget sker snabbt kommer 100 000-tals människor att tvingas lämna sina hem, de första redan i höst.

Dammprojekten i Narmadafloden. Teckning Ricky Hui, FEER.

Böcker om u-landsbyggande

Ett omfattande bibliotek med litteratur i ämnet u-landsbyggande och u-landsplanering finns sedan några år i Stockholm. Biblioteket är inrymt i KTH:s arkitektursektion på Östermalmsgatan 26, tel 08-790 85 58, och står öppet för alla som är intresserade av eller arbetar med byggande, byggprojekt och planering i U-länder.

—Det är livsfarligt med en allmän välvilja när man sysslar med solidarisk handel. Vi måste ställa krav på producenterna i u-länderna. Annars kan vi inte hjälpa dem i längden, menar Ulla Herbert, innehavare av butiken African Corner i Malmö.

åka ut och överföra sina kunskaper.

Iris Lundvik skulle helst se att u-landsföreningarna slutade "leka affär" och att istället fler privatpersoner med affärsmedvetande och solidaritetsintresse drev u-landsbodar.

— Solidaritetsbutikerna brukar skryta med att de hoppar över mellanhänder och ger producenterna i u-länderna bättre betalt än privata företagare i Sverige skulle göra. Det är inte sant att privatföretagare tar ut överpriser av u-landsproducenter. Det är klart att man måste ha en vinst, men den ska tas ut av de svenska konsumenterna.

Ulla Herbert, innehavare av butiken African Corner i Malmö, är mer positiv till solidarisk handel. Hon driver sin butik som ett privat företag och sköter den vid sidan av sitt halvtidsjobb som lärare.

Ger inkomster

Ulla Herbert har arbetat på SIDA:s biståndskontor i Kenya i fem år och har många kontakter med afrikanska producenter. Hon säljer mest afrikanska varor men också saker från Sydasiens och latinamerika.

— Jag driver den här butiken för att det är kul och för att jag känner en stark solidaritet med afrikanska kvinnor och vill föra ut deras hantverk.

Ulla Herbert tror att solidarisk handel till en liten del kan leda till utveckling för människor i u-länderna.

— De afrikanska kvinnor som jag handlar av får en egen inkomst. Möjligheterna att tjäna egna pengar är annars mycket begränsade för kvinnorna på landsbygden. De enda alternativen till att bli försörjd av en man är oftast att prostituera sig, brygga öl eller sälja grönsaker på marknaden.

Ulla Herbert vill dock varna för att importera u-landsvaror av ren välvilja.

— Vi måste naturligtvis ställa krav på det som tillverkas. Annars hjälper vi inte någon i längden.

— Jag vill handla schysst med så få mellanhänder och så bra priser som möjligt.

SIDA hyr in sig i en liten del av affärslokalerna. Där finns information om svenskt bistånd och SIDA:s programländer.

— Jag sätter broschyrer i händerna på de kunder som är intresserade. Det är viktigt att föra ut kunskap tillsammans med den typ av varor som jag säljer, menar Ulla Herbert.

Text och foto:

SUSANNE ANDERSSON

Ringklockornas

Livet i Dhaka ackompanjeras av rikshornas ringklockor. Tidigt på morgonen, innan annan trafik kommit igång, hör man dem klinga. Under dagen kan de dränkas i bullret från bilar och bussar, men på kvällen när trafiken avtar och rikshorna rullar med fotogenlyktor upphängda mellan hjulen som eldflugor i mörkret, är det ringklockorna som ständigt hörs. Som ringer genom kvällen tills nattens ljud, hundskall och syrsor tar över.

Befolkningen i Dhaka uppskattas till någonstans mellan fyra och fem miljoner. Och rikshorna finns överallt i staden. Alla siffror kring rikshorna blir grova uppskattningar men man räknar med att det i staden finns mellan 150.000 och 200.000. Om man utgår från den lägre siffran, och från att de flesta rikshor körs i två skift, innebär det att uppemot 300.000 män i Dhaka arbetar som rikshawallahs – rikshaförare. Majoriteten av dem är gifta, har familj att försörja. Till detta kommer alla som på ett eller annat sätt får sin utkomst av rikshorna: Tillverkare, reparatörer, ägare av små matställen och teshopar för rikshaförarna. Det handlar alltså om hundratusentals människor som direkt eller indirekt är ekonomiskt beroende av Dhakas rikshor.

De flesta av Dhakas rikshaförare kommer från landsbygden runt om eller från närliggande distrikt: Faridpur, Barisal, Comilla. Liksom många andra i Dhaka har de ofta lämnat hustru och barn kvar på landsbygden, och ser livet i storstaden som en tillfällig nödvändighet, medan deras

Rikshatrafik i korsningen Mirpur Road / New Elephant Road i Dhaka.

hem är någon annanstans. Många har börjat som rikshaförare i sin hemtrakt, och de flesta strävar efter att återvända. Till skillnad mot på landsbygden ser man få mycket unga eller mycket gamla rikshaförare i Dhaka.

Rob Gallagher, som arbetat vid Dhakas universitet, har studerat cykelrikshorna. Enligt honom gör en rikshaförare under ett åttatimmarspass i snitt 15-16 turer, cyklar omkring 30 kilometer.

En normal dagsinkomst låg 1989 runt 90 taka (mindre än 20 kronor) av vilka 22 gick till rikshaägaren. Det betyder att en förare i Dhaka, under de år han orkar hålla på, tjänar avsevärt mer än exempelvis daglönare på byggen eller i jordbruket.

Men få av förarna äger sin arbetsplats. Vissa av ägarna kan vara före detta förare, som lyckats spara ihop de 1.500 - 1.700 kronor en riksha kostar. Andra är innehavare av verkstäder med några få rikshor. Det finns också stora ägare med 100 rikshor eller mer. Och det är en lönsam investering som kan betala sig på något år.

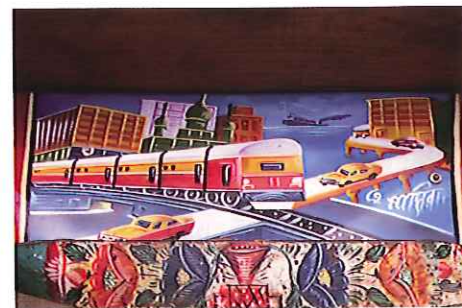
Det finns förare som gått samman för att gemensamt köpa in rikshor, i hela landet finns det något tusentals sådana kooperativ. Men i Dhaka är de få, förarna kommer från olika håll, omflyttningen är stor, och det är svårt att bygga upp den sammanhållning som krävs för att lyckas med ett gemensamt ägande.

Detsamma gäller för fackföreningar.

symfoni i Dhaka

Det finns flera olika motiv med djur i mänskliga aktiviteter. Fabelaktiga bilder som den här skrivlektionen.

Tåg, bilar, märkliga fantasistäder återspeglar drömmar om framsteg och teknik.

Bilder på moskéer förekommer. De avbildar sällan någon särskild byggnad utan är mer ett tecken för den islamiska identiteten. Byggnaden på bilden påminner om Taj Mahal i Agra, Indien.

Det finns ett antal olika fackföreningar för rikshaförare - var och en med sin politiska anknytning - men man har inte lyckats samla sig till en enad organisation. Strejker har dock ägt rum och enstaka gånger har de olika fackföreningarna lyckats ena sig kring en enskild fråga. 1981 genomfördes en kampanj mot myndigheternas förbud mot rikshor i Mothijeel — Dhakas affärs- och bankkvarter — och beslutet ändrades. 1987 strejkade man utan framgång mot beslutet att förbjuda rikshatrafik på den stora genomfartsleden Airport Road.

Förbuden speglar myndigheternas inställning till cykelrikshorna. De tycks betraktas som en besvärande påminnelse om fattigdomen — i en turistbroschyr om

Dhaka har man också lyckats undvika att få med ett enda foto där man ser en cykelriksha. Man försöker också genom olika program påskynda införandet av motoriserade rikshor, autorikshor, eller babytaxi som de kallas i Bangladesh. Däremot satsas knappast något på att förbättra cykelrikshorna eller förarnas villkor.

Den asiatiska cykelrikshans uppstod i mötet mellan samhällen med en djupt rotad ojämlikhet och en teknik från slutet av 1800-talet. Konstruktionen utgår från den vanliga cykeln och är egentligen olämplig för en tung riksha. Framgången är inte avpassad för en trehjuling, fjädringen praktiskt taget utan verkan och utväxlingen gör rikshans tung att trampa.

Ändå har de försök som gjorts att förbättra den, bl a av utländska organisationer för anpassad teknik, inte slagit igenom. Den vedertagna konstruktionen är hållbar och lätt att reparera. Att sedan rikshaförarna slits ut av det hårda arbetet väger lätt i dagens Bangladesh.

På 1920-talet började cykelrikshor bli vanliga i Singapore och andra städer i Sydostasien. I Indien ökade antalet på 30-talet när allt fler vägar asfalterades. I Calcuttas centrala delar finns fortfarande handdragna rikshor, men på andra håll har de ersatts av cykelrikshor eller på senare tid autorikshor.

I Dhaka fanns det 1965 15.000 cykelrikshor. Antalet har tiodubblats sedan dess.

Cykelrikshan är alltså ingen föråldrad kvarleva från det förflutna, på väg att försvinna. Den är snarare en lämplig symbol för utvecklingen i Bangladesh de senaste åren.

Rob Gallagher har räknat på rikshornas betydelse för transporter i Dhaka.

— Det görs antagligen uppemot sju miljoner resor med cykelriksha varje dag i Dhaka. Omsättningen har jag uppskattat till minst fem miljoner svenska kronor. Närmare hälften av alla persontransporter i Dhaka sker med cykelriksha, mätt i personkilometer. Med samma mått är transportvolymen årligen dubbelt så stor som i Londons tunnelbana.

— I Comilla berättade en rikshaförare att han börjat vid tiden för Japans invasion av Burma - det betyder för mer än 40 år sedan. Sedan dess har han uppskattningsvis kört 280.000 kilometer. Det motsvarar sju gånger runt jorden.

Dhakas cykelrikshor är inte bara ett nödvändigt transportmedel och inkomstkälla för hundratusentals. De är också ett stycke konsthantverk. Med tiden slits rikshorna hårt. Men när de lämnar tillverkaren är de dekorerade från styret med hängande plastband i olika färger, till sätet med målade motiv och suffletten med påsydda bårder, paljetter och figurer. Och mellan bakhjulen sitter oftast en tunn plåt, målade av någon av Dhakas rikshakonstnärer.

Motiven spänner från traditionella blommönster och färgrika fåglar, över idylliska bymotiv och fabelaktiga scener med djur, till filmstjärnor ur populära bengaliska sång- och dansfilmer och futuristiska stadsvyer.

Det är en färgrik bildvärld som rullar längs Dhakas gator. Bilderna är sällan realistiska avbildningar av verkligheten utan handlar mer om drömmar och fantasier. Den välmående byn med gröna risfält och välgödda kor. Drömmen om styrka: Muskulösa män som brottas med vilddjur. Tekniska visioner med framrusande tåg och flygplan. Bilder som utgör en slags spegelbild av verkligheten i dagens Bangladesh.

Redan nu ligger avgaserna tunga över hårt trafikerade gator och importen av olja och bensin tär på landets hårt ansträngda resurser. Ån värre skulle det bli om cykelrikshorna ersattes av autorikshor. Och antalet bussar är hopplöst otillräckligt, kvinnor bör helst undvika kontakt med främmande män ute på stan, och att cykla betraktas av många som en förnedrande form av kroppsarbete. Strömmen av arbetssökande från landsbygden in till Dhaka fortsätter oförminskad. Länge än lär cykelrikshorna vara en nödvändig del av livet i Dhaka, och deras ringklockor en del av stadens ljud.

Per Olov Henricson

Internationella kritiken ökar mot Bhutan

Kritiken mot kung Wangchuk växer nu i takt med att flyktingströmmen av tiotusentals etniska nepaleser flytt södra Bhutan. Ole Reitov om den politiska situationen.

I oktober 1991 lade representanter i Bhutans Nationalförsamling under parlamentets höstsession fram inte mindre än 20 förslag till utvisning av "antinationella element". Under tre veckor diskuterade folkets och regeringens representanter allt från målen i den kommande sjunde femårsplanen till problemet med de oppositionella nepaleserna i södra Bhutan.

Men sessionens stora bomb var kung Jigme Singye Wangchuks hot om att abdikera ifall han inte fick nationalförsamlingens förtroende i frågan om hur den "nepalesiska frågan" ska lösas.

Det har varit en tuff höst och vinter för den unge monarken, och det politiska mönstret i Bhutan blir alltmer tydligt.

Liberal kung

Medan många av nationalförsamlingens medlemmar vill deportera alla oppositionella bhutaneser av nepalesiskt ursprung, har kung Wangchuk ständigt representerat en försonligare linje.

I samband med resor i södra Bhutan har han gett många fångar amnesti, och han vägrar att tala om dödsdomar för de fångar som bevisligen har utfört terrorisdåd varvid bhutaneser dödats.

Det är tydligt att kungen menar allvar när han talar om en gradvis övergång till demokrati i Bhutan. Det politiska dilemman är dock att han i sin position som feodal kung kanske tillhör den mest demo-

kratiskt sinnade falangen i landet, medan stora delar av nationalförsamlingen vill markera en starkt nationalistisk politik där det inte finns plats för minoriteter av nepalesiskt ursprung.

Om kungen låter nationalförsamlingen bestämma riskerar landet att hamna i en ännu större konfrontation med den tredjedel av befolkningen som inte identifierar sig med det bhutanesiska nationalspråket, dzongka, eller den nationaldräkt som genom dekret infördes 1989.

Därför hamnar utländska iakttagare i den situationen att de på många sätt föredrar en "upplyst enväldshärskare" framför en demokratiskt vald nationalförsamling som kan tänkas ta till odemokratiska metoder gentemot landets minoritet.

Amnesty

I januari i år besökte några representanter för Amnesty International (AI) på kungens inbjudan Bhutan. I samband med besöket frigav kungen 313 politiska fångar. Av dem väckte frigivandet av "samvetsfångarna" Ratan Gazmere, Bakti Prasad Sharma och Biswanath Chhetri störst uppmärksamhet. Så sent som i november 1991 var Ratan Gazmere "samvetsfånge" för Amnesty i Danmark.

Gazmere var lektor i biologi på lärarhögskolan i Samchi tills han arresterades i oktober 1989. Många anser att hans bok "Bhutan - vi önskar rättvisa" var flammans som tände det stora bälet i södra Bhutan.

I boken kritiserade Gazmere det regeringsdekret "driglam namza" som beordrade alla invånare i Bhutan att bära nationaldräkt, och som gjorde dzongka till nationalspråk.

Dekretet följdes av av genomförandet av den ännu mera kontroversiella "1985 Citizens act", där man skiljer på vem som är bhutanes med rätt att leva, arbeta och rösta i Bhutan, och vem som är invandrare

Utländskt inflytande som förvrider huvudet på Bhutans ungdom!

"Nya idéer" från internationella och indiska nöjesindustrin har skrämmt bhutanesiska regeringen. Den anser att den nationella kulturella identiteten är hotad. Foto: Ole Reitov

En månad efter Amnesty-artikeln frigavs Ratan Gazmere och erbjöds nytt jobb.

utan samma rättigheter.

En folkräkning visade att Bhutans befolkning var mycket mindre än man trott, att det bodde fler nepaleser än man kände till och att många gränsfall löstes efter suddiga regler.

Stämningen i södra Bhutan blev infekterad. Många nepaleser började demonstrera, råna, döda och terrorisera bhutanesiska ämbetsmän, och det blev svårt att se skillnad på oppositionella som ville föra en diskussion med regeringen och grupper som direkt tog till våld.

Övergripp

Sedan två år tillbaka har landets nationella tidning Kuensel haft många våldsamma bilder av döda och lemlästade bhutaneser som fallit offer för nepalesernas hämnd.

Men på senaste tiden har tidningen även rapporterat om utländsk kritik av landets egna säkerhetsstyrkor. Innan Amnestys medarbetare besökte Bhutan hade två AI-representanter besökt en rad flyktingläger i Nepal för att intervjua nepalesiska flyktingar från Bhutan.

Det material som Amnesty ansåg för trovärdigt och som handlade om övergrepp såsom våldtäkt och misshandel överlämnades i januari till kung Wangchuk, som omedelbart tillsatte en undersökningskommission, och Bhutans högsta domstol har bett alla som anser sig vara misshandlade av säkerhetsstyrkorna att skicka skriftliga anklagelser till domstolen så att de skyldiga kan dras inför rätta.

Den nu frisläppte lektorn Ratan Gazmere har nu fått ett nytt jobb i huvudstaden Thimphu.

Ur kung Wangchuks handlingar kan man urskilja en politik som går ut på att skilja de "demokratiskt sinnade" motståndarna från terrorister. Dessutom är det

tydligt att kungen vill undvika att internationellt stämpas som en feodal kung.

Bhutan har nu på allvar öppnats för utländskt bistånd och stora summor investeras just i södra Bhutan, där en stor del av arbetskraften - den utbildade såväl som den utbildade - är av nepalesiskt ursprung.

Många utvecklingsprojekt har drabbats hårt av oroligheterna i södra Bhutan, men kungen har vägrat att stoppa utvecklingen. När uppemot 40 procent av administrationspersonalen är av nepalesiskt ursprung har Bhutan inte heller råd att förlora den utbildade ämbetsmannakår man har.

Äntligen har kungens politik en klar signal till de buddhistiska, dzongkadogmatiska maktsfärerna i landet att han inte längtar efter att återfå det gamla medeltids-samhället.

Landet har tidigare genomgått omskakande politiska processer. När den nu 36-årige monarken kröntes 1974 avslöjades ett mordförsök mot hans liv. Även hans far upplevde på 60-talet ett försök till statskupp.

Indiens roll

Samtidigt med att den nya femårsplanen centreras kring att landet ska bli mera politiskt och ekonomiskt självständigt måste kung Wangchuk kanske mer än någonsin lita till Indiens stöd.

Politiska krafter i Nepal ser gärna det bhutanesiska kungahuset falla sönder. Också Nepals premiärminister har öppet erkänt att han som ung var med om att organisera nepaleser i södra Bhutan.

Indiens regering har däremot under alla år stött Bhutans kungafamilj och kommer inte att acceptera alltför stor nepalesisk infiltration i Bhutan.

Indien är fortfarande Bhutans största enskilda ekonomiska biståndsgivare och

samtidigt har Indien ett välutvecklat under rättelsesystem i hela regionen. Den indiska armén kommer knappast att tveka om Bhutans kung hotas av revolution oavsett om hotet kommer inifrån eller utifrån.

Femårsplanen

Den kommande femårsplanen, 1992-97, är koncentrerad på att utveckla lantbruket, småindustrin, utbildningsväsendet, hälsovården samt på att bygga vattenkraftverk för export av elektricitet. Indien har stora intressen av att denna uppbyggnad pågår så ostörd som möjligt.

Med elektricitet från Bhutan ökar möjligheten för att utveckla industrin i bl a Assam, en utveckling som Indien önskar. Men ett stort problem för att genomföra femårsplanen är bristen på arbetskraft.

Bhutan har hittills använt mycket arbetskraft från Indien, Nepal och Bangladesh. Men för att undvika en ökad invandring har landet beslutat begränsa just den arbetsstyrkan.

Och med brist på inhemsk arbetskraft har landet svårt att genomföra flera byggprojekt och underhåll av vägnätet, som drabbas av våldsamma jordskred under regnperioden.

Kung Wangchuks största uppgift blir att samla nationen kring gemensamma utvecklingsmål, hålla sina inhemska motståndare i schack, och att acceptera och stimulera en utveckling av en verbal nepalesisk opposition som vågar ta avstånd från terroristdåd men ändå upplevs som en trovärdig representant för de nepalesiska invånarna. Den utmaningen kräver en statsmannabegåvning.

Ole Reitov

Ole Reitov är journalist och har bl a arbetat som musikeradgivare i Bhutan.

Han vill vidga både världden och läsarnas sinnen

Hur fortsätter man att resa när man väl kommit hem?

Vi börjar bakifrån, inte i Indien där han varit så många gånger, utan på Österlen.

— Det beror på vad det är för sorts resor, säger Tomas Löfström. När man varit borta länge har man behov av att hitta förklaringar till det man varit med om. Jag läser vidare om platserna jag varit på. I och med det fortsätter resan hemma.

— Trots att man är påläst i förväg, så händer åtskilligt man aldrig kunde förutse, säger han som aldrig läste på i förväg när han en gång började resa — och skriva.

Då blev det mer av direkt dagboksskrivande. Som:

”På det dammiga torget väntar det statliga bussbolagets blåvita buss. Vi går ombord, motorn startar med en smäll, och bussen skramlar iväg genom Kabul och vidare österut mot Khyber-passet och Pakistan.”

Det var 1973. Han åkte med bussar hela vägen. Det tog ett par månader att komma till Indien och sedan fortsatte han upp till Nepal. Då hade han, 22 år ung och efter tre års lifande, redan skrivit sin första resebok, *Liftare* (1971). Medan den handlade om en resa genom Sydeuropa och Nordafrika, och huvudsakligen kretsade kring resan och resenärerna, blev *Vägen till Kathmandu* (1975) mer faktarik, mer av jag; hans reseböcker består till stor del av sådant som är skrivet på platsen, och särskilt tydligt är det i *Vägen till Kathmandu*, man följer resan precis som den ägde rum.

Det var Folket i Bild/Kulturfront som skickade iväg honom på resan. Uppdragets fråga: Hur reser man billigt till Indien?

På vägen dit upptäckte han — som aldrig varit i Amerika, som bara gjort några korta besök i Nordafrika — att Asien lockade, och mest av allt Afghanistan, just för att det var så enkelt att resa där.

— Jag blev bemött på något sorts jämlikt sätt. Där fanns ingen underdanighet, inga koloniala komplex som i Indien.

En gång var det ÄVENTYRET som lockade, i form av en boktitel med fyra ord: *Sju år i Tibet*. Österrikaren Heinrich Harrer var där på 40-talet och skrev om sina upplevelser. När Tomas Löfström läste den boken föddes drömmen om Tibet. Och han fick ge upp ensamresandet, det resande han gjort till sitt. För att

komma till Tibet var han tvungen att åka med en organiserad gruppresa. Den blev av 1980.

— Man ser mer om man är ensam, man ser saker på ett annat sätt. Också skrivandet förändras. Är man två eller fler försämras antecknandet eftersom man kommenterar det man ser och har man pratat om det finns inte samma behov av att få det på pränt.

Vari ligger skillnaden när du skriver om Simrishamn eller Lhasa i Tibet?

— Skillnaden är att jag vet mer om Simrishamn än om Lhasa. Vet man mindre så öppnar det något annat i betraktandet. Det finns en hemlighet i det som är främmande. Det man ser varje dag, det ser man inte.

Han har skrivit om Österlen i bland annat *På Österlen* (1981). Där finns inte inslaget av resa och förflyttning.

— Samtidigt försökte jag där leta upp främmande saker och ting i ett välkänt landskap. Det finns något exotiskt i hembygden.

Det främmande nära på Österlen?

Det beror på. I bilens baksäte ligger en hög böcker signerade Tomas Löfström. I dem doftar det och det är lätt att se zigenare i vagnar, hamrande stora kopparkärl i den röda kvällen i Sofia, det Sofia där man i den blåa skymningen kan höra höga toner från träflöjter och se kvinnor i glittrande snabelskor ljudlöst vara på väg hemåt, skygga som skuggor och det bjuder inget motstånd när man hör grodor kväka i gytjepölar bortom trädgården på den öppna verandan i Kraków och det mesta är förunderligt i Ladakh uppe i Himalaya i ett ogästvänligt bergslandskap med tibetansk befolkning, mellan norra halvklotets 32:a och 36:e breddgrader där Indien, Pakistan, Afghanistan, Sovjetunionen och Kina möts, mitt inne i Asien, flera tusen meter över havet.

Detta är också en resa, på svenska grus- och asfaltvägar, förbi större och mindre samhällen och förbi större och mindre folkmängder och man vet att det finns hur många resenärer som helst som gör för oss andra spårslösa resor, resor vars spår stannar inom dem själva.

Så färden går vidare, 70 dammiga mil tur och retur, i en alldeles för varm bil en alldeles för varm julimåndag som inte blir svalare av att Jennifer Warnes på P3 sjunger att hon går ner till stationen utan att den hon väntar på anländer.

Men här väntar en ankomst, ett mottagande. Kommer man norrifrån styr man enklast mot Simrishamn. Sedan förbi Kivik och Södra Mellby. Man svänger av strax efter

Tomas Löfström hos frisören i New Delhi 1980.

ett trädgårdsmästeri, kör uppför en smal grusväg till den gård som heter Grönalund.

Gården byggdes strax efter sekelskiftet och är en av de sista som byggdes i Rörum, på den gamla utmarken som då bröts och odlades upp. Stenig jord. Öppna fält i kanten av bokskogen.

I Grönalund härskar ett grönt lugn (bara om man spetsar öronen hör man trafiken från vägen mellan Simrishamn och Kivik) med hästar och får som en bonde lånar ut mot att de får beta på familjens marker.

Också Tomas Löfström utstrålar ett förtroendegivande lugn där vi sitter under ett blått parasoll i sommarvärmen,

utanför fönstret till hans arbetsrum där flera bokhyllor är fyllda med böcker om resor. Han berättar, medan han röker och dricker många koppar kaffe, pedagogiskt, säkert men ödmjukt med reservationer som kanske, men, kan nog, eventuellt insprängda i svaren; han har helt enkelt läst så mycket att han insett det omöjliga i att vara tvärsäker och i att definiera resereportagegenren.

Och han håller till en början med om påståendet att det finns en linje från vagabond till romanförfattare i hans skrivande. Men, säger han, han vet inte om han slutat skriva reseböcker bara för att han börjat skriva romaner. I mycket avgörs det av familjsituationen; det finns nu inte

tid till de långa resorna.

Om han saknar luffandet?

Han tänker ibland att han vill ut och lifta igen. Han var senast i Indien 1987, då åkte han på egen hand fem, sex veckor och skrev nästan ingenting, samlade bara lite material till romanen *Till min syster* (1988).

— Tids nog blir det dags att resa igen.

Skrivandet av reseböckerna har gjort att han mer och mer kommit fram till att berättandet i sig är någonting som roar honom; vi enas om att hans skrivande glidit över till ett friare berättande och att det då blivit mer skönlitterärt.

— Man kan se i *Transit* att jag allt mer skjuter fakta-beskrivningen åt sidan och berättar mer om resandet. Fast å andra sidan ...

... går han där tillbaka till samma skrivande som i *Vägen till Kathmandu*, inte heller den laddar han med så mycket fakta; han utgår från egna intryck och följer naturligt resvägen geografiskt och kronologiskt.

— Det kanske öppnade vägen till romanerna ...

... där han i *Gryningsflickan* (1986) bygger på en sann historia där resan har betydelse.

Det tog några års resande innan han insåg att man också kunde skriva om det; han säger att han alltid tyckt att det varit roligt att skriva, men aldrig lockats av ren journalistik. Kanske var det också så att resandet gav stoff till skrivandet. Så småningom blev det ett tydligt växel-spel: resandet och skrivandet hänger ihop.

Inte sällan varvar han faktaavsnitt med upplevelseavsnitt och ett tredje skikt med avsnitt där han porträtterar resenären i närbild, hans tankar, tvivel, frustrering, men också hans syn på skrivandet och resandet, hans målsättningar och metoder.

Allra tydligast är det i hans bok om Sturup, *Minnet av en by* (1978), där han bryter den genomgående rätt vetenskapliga texten med inlagda stycken som handlar om hans egen tillvaro vid tiden för undersökningen och studierna och skrivandet.

Sprider du medvetet kunskap i dina reseskildringar?

— Det beror på vart jag reser. När jag var i Afghanistan i mitten på 70-talet, och sedan skrev *Landet mitt i världen*, märkte jag att det fanns mycket som var okänt för svenska läsare som borde beskrivas. Att vara

tvungen att förmedla fakta har jag delvis känt som en belastning, men det var nödvändigt när jag började skriva om Afghanistan.

— Jag beundrar Sven Hedin, han är en blandning av allting, inte minst folkbildare. Efter hans *Från pol till pol* (1911), som användes i skolan, har det inte kommit någon motsvarighet när det gäller att skildra världen i form av en väldig reseskildring. Han skrev klarsynt för att vara på den tiden. Jag läste intensivt Hermann Hesse en period och hos honom finns givande resonemang om att resan inte behöver vara helt geografisk och helt verklig, den kan vara fantasi också. Sven Lindqvists *Myten om Wu Tao-tzu* (1967) gjorde starkt intryck. Jan Myrdals Afghanistanbok (*Kulturers korsväg*, 1960) betydde hemskt mycket, det var den första reseskildringen från Afghanistan av det slaget. Torgny Sommeliuss beundrar jag. Och Artur Lundkvists *Indiabrand* (1950) förstås. Goda reseskildringar blir inte föråldrade även om de kanske reduceras till tidsdokument, de står sig eftersom de handlar om mer än ett visst land vid en viss tid. De berättar om resandets äventyr, om det främmandes lockelse, just tack vare den personliga författarrösten.

— Många äldre reseskildringar belastas av fördomar och kan vara svåra att läsa även om man förstår varför de skrivits så. Men se hur det kunde vara, också då! Harry Martinsons kapitel om Bombay ('Indien') i *Kap Farväl!* (1933) är fantastiskt. Om man jämför med hans samtida är Martinson nästan ensam om att inta en ödmjuk hållning, utan fördomar.

— Jag har mest läst svenska reseskildringar om Indien och en hel del av dem bär på ett irriterande kåserande drag. Det publicerades hemskt många svenska reseskildringar från sekelskiftet och fram till slutet av 50-talet. Sedan kom en topp i slutet på 60-talet med Sven Lindqvist, Jan Myrdal och Sara Lidman som alla skrev informativa reportage om världen ur ett underifrån-perspektiv med starkt solidaritetsengagemang men ofta med mindre utrymme för själva Resan och Resenären.

— Reseskildringen i Sverige har allmänt sett låg status eftersom klyftan mellan skönlitteratur och facklitteratur är så stor, reportageböcker anses vara svåra även om de inte alls är det. Reseskildringen och resereportaget har här, till skillnad mot i England, ofta befunnit sig i utkan-

Reseberättelser med känsla

Tomas Löfström: Hemligheten i Marabar. Resor, betraktelser. Wahlström & Widstrand 1992.

Med samma känsla och inlevelse fångar Tomas Löfström intryck från såväl sina skånska hemtrakter som från de fjärran orter i Asien han under många resor besökt. Med sinne för nyanser och detaljer lyckas Löfström i korta berättelser ge en stark närvaroförnimmelse. Kunnigt beläst naturligtvis, men utan att för den skull låta teoretiska resonemang skymma resenärens direkta upplevelser.

Tomas Löfströms nyutkomna bok utgör den tredje volymen i hans serie med essäer och reportage, som tidigare resulterat i böckerna *Mellan Haväng och Himalaya* 1978 och *Transit* 1984. Texterna har samtliga tidigare publicerats i olika tidningar och tidskrifter men är i varierande grad omarbetade och utvidgade.

Det stora och det lilla perspektivet växlar ständigt, från egna upplevelser som revoltör och husockupant i Lund 1968 till ett

initierat reportage om Dalai Lama; från en mardrömslik skildring av två dagars ofrivillig väntan på Rigas flygplats tillsammans med hundratals andra resenärer i samma sits till en essä om målaren Ivan Aguélis dragning till det orientaliska.

I Indien har Löfström särskilt kommit att fascineras av staden Calcutta. En fascination som innehåller såväl lockelse som avsmak. Hans text därifrån skildrar utan skyggglappar stanken, orättvisorna och fattigdomen. Men ändå vägrar han döma ut staden — "kanske Calcutta genom sin paradoxala existens visar på människans förmåga till anpassning och överlevnad mot alla odds, att denna livsvilja och livskraft utgör en utmaning mot världens destruktiva krafter, en livets seger över döden".

Tomas Löfström bekräftar med denna bok sin ställning som en av Sveriges främsta nu levande reseskildrare och essäister. En bok att avnjutas långsamt.

Lars Eklund

ten av såväl den litterära som den journalistiska rabatten. Man har betraktat denna genre som en tvivelaktig hybrid, ibland rent av som ett sorts ogräs. Den är ju så skiftande och oberäknelig, den blandar kalla fakta och heta känslor.

— Reseskildringens guldålder var mellankrigstiden, men sedan 80-talets mitt finns ett nytt intresse för den. Kanske hänger det samman med dess unika sätt att förmedla information: dess förmåga att etablera en illusion av närvaro. Men det faktum att det skrivs mer om resor i tidningar, plus att det kommer ut allt fler tidningar om resor, har inte inneburit att det skrivs mer i bokform. Nästan ingen av alla de yngre resenärer som skriver reportage i tidningsform skriver reseböcker.

Han ställer höga krav på ett bra resereportage: Det ska vidga både världen och läsarnas sinnen, deras begreppsramar, det ska inspirera och gärna provocera. Det ska vara tillräckligt välskrivet och engagerande för att man ska orka läsa det också om man egentligen är ointresserad av det område som skildras. Skeendet som relateras ska vara medryckande. Texten ska gestalta, ge liv, förmedla känslor, inte bara redovisa och beskriva. Det ska vara skönlitteratur mer än sakprosa. Det handlar många gånger inte alls om att rad upp faktauppgifter, utan mer om att hitta den där oförutsägbara detaljen som blir textens nyckel, som plötsligt förmedlar närvarokänsla och förståelse. Det gäller att göra läsaren delaktig i hemligheten. Valet av detaljer är en balansakt.

— Jag gillar när resereportaget är personligt skrivet och när det finns en jag-person i berättelsen, författaren är ju en ställföreträdande resenär, och hans kommunikation med lären, sig själv och sin omgivning är reseskildringens livsnerv. Resereportaget är en berättelse där resan är handlingen och resenären/författaren är berättelsens hjälte.

— I mötet med världen sätts reportern på prov. Har han tillräckligt stark fysik? Har han själsförmögenheter nog? Har han läst på ordentligt? Har han en egen röst, ett språk som håller? Kan han förmedla närvaro, dofter, känsla, insikt, rädsla, lycka? Kan han förflytta läsaren dit han vill? Kan han förklara och kanske förändra världen? För så stora är kraven som ställs på honom och så stort är hans ansvar mot läsaren.

Hur ser en sådan människa ut?

— Knappast som en vanlig nyhetsreporter. Kanske som Sven Hedin, upptäcktsresande, folkbildare, berättare. Men var Hedin reporter? Det beror väl på vad man menar. Jag menar att han är en av dem som har berättat lysande om världen bortom horisonten. Och frågan är om de bästa reseskildringarna egentligen går att pressa in under en enda beteckning, vare sig man nu försöker kalla dem reportrar eller någonting annat. Vad har de egentligen gemensamt mer än detta att de berättar om världen eller om resan: Ivar Lo-Johansson i Frankrike, Ryszard Kapuscinski i Etiopien, Norman Mailer i Chicago, Stig Dagerman i Tyskland, Arthur Koestler i Japan, Robert Byron i Moskva, Harry Martinson i Bombay, Sven Lindqvist i Sahara? De har alla en egen röst och det måste man försöka skaffa sig.

Bör man läsa klassikerna innan man ger sig iväg på resa?

— Det är en fördel om man känner till platsen, men för att kunna skriva måste man inte ha läst klassikerna. Det kan till och med vara hämmande om man har läst för mycket, för då letar man efter de grejerna som ska bekrä-

ta. Det är bättre att söka på sitt eget sätt, bättre kanske rentav att vänta med läsandet tills man kommer tillbaka.

Eller resa och skriva och sedan återvända och skriva igen?

— Det är det allra bästa.

— Resenären gör alltid ett urval på grund av vissa tankemönster, världsåskådning, politisk ideologi, klassbakgrund ... Varje tid har sina skygglappar och blinda fläckar. Det är lätt att i efterhand se hur skev bilden blev, att sätta sig till doms och tala om aningslöshet. Vi är offer för trender och vinklingar av seendet och tänkandet, processer och mönster som ännu är oss omedvetna. Man kan inte annat än vara ärlig mot sig själv, man kan inte förneka det man ser eller känner och det är nödvändigt att låta sig förvirras. Man måste spela med öppna kort.

— Problemet på senare tid har inte varit att reporterna och författarna har varit etnocentriska eller rasistiska. De har snarare varit så rädda för att framstå som fördömsfulla att effekten blivit den motsatta: de har idylliserat verkligheten. Koloniala förhållanden kan fördömas, myndigheter kan kritiseras, men inte ett ont ord om så kallade vanliga människor eller en kritisk diskussion om komplicerade samhällsstrukturer eller inbyggda kulturella orättvisor. Förut var infödingarna efterblivna och dumma, nu är de änglar.

Han skriver regelbundet i resetidningen Vagabond om resandet och han funderar teoretiskt kring det. Och han konstaterar att tidningar i gemen ägnar allt mer plats åt artiklar om resmål.

— Men det är ofta om de vanliga resmålen och kanske kan man jämföra charterresor med att handla möbler på IKEA, det är utflykter, upplevelser. Det fanns en tid när jag tyckte charterresande skulle förbjudas för charterindustrin påverkar länderna, oftast är det av ondo. Charterturisten får en felaktig bild av landet och kulturen man besöker, och de som bor där får en konstig bild av oss. Men se på Tibet, där har turismen gjort att tibetanerna fått kontakt med omvärlden. Det faktumet har säkert påverkat den kinesiska centralmaktens politik gentemot tibetanerna.

— Alla som reser får ut något av det, oavsett hur resan är utformad. Resan är en befrielse från vardagen, ett drömmande. Att läsa om resor är ett drömmande som får ersätta själva resandet.

När du drömmer, vart tar du dig då?

— Jag tänker ofta på Asien.

På ställen du varit?

— Ja, och så en liten bit längre.

*T o m a s
L ö f s t r ö m
t r ä f f a r
D a l a i L a m a
i D h a r a m -
s a l a .*

Stig Hansén och Clas Thor

Trots brinnande krig

Tamilska ungdomar kämpar för rätten till utbildning

En etnisk minoritets främsta vapen att hävda sina intressen i ett demokratiskt samhälle är utbildning. När möjligheten till utbildning begränsas föreligger fara för en proletarisering av en etnisk minoritet.

De lankesiska tamilerna har redan för mer än 100 år sedan insett chansen till att delta i samhällets beslutsprocesser genom att ta del av en modern engelskt orienterad utbildning som missionärerna erbjöd. Yalppanam (Jaffna) på norra Sri Lanka översållades från 1860-talet med institutioner som erbjöd utbildning för rekrytering till tjänster inom den offentliga och privata sektorn. Missionens betydelse i detta avseende kan inte överskattas.

Än idag är det främsta ämnet vid middagsbordet i ett lankesiskt tamilskt hem barnens utbildning. När ungdomar presenterar sig för de äldre brukar de oanmodade anföra i vilket gymnasium och i vilken klass de går. Fritiden tillbringas ofta hos en extra lärare som mot betalning ger stödundervisning. Det är ingen överdrift att säga att de lankesiska tamilernas yttersta angelägenhet är att sörja för barnens utbildning.

Mitt i brinnande krig, medan bomber och granater exploderar i grannskapet, även när undantagstillstånd är proklamerat, hålles skolor och universitet i Yalppanam öppna. Då transportväsendet lidit ett totalt sammanbrott cyklar lärare, forskare och elever ibland miltals med livet som insats för att komma till sina verksamheter. Jag minns hur jag en gång tillsammans med en person var tvungen att söka skydd för granater. För mig var detta en skräckupplevelse, men personen ifråga slutade inte att föreläsa över ett akademiskt ämne — religiös mystik — medan granaterna slog ner vid sidan om oss.

På morgonen kan man se klungor av ungdomar i vita skoluniformer cykla eller gå till sina skolor medveten om att varje skola kan bli en dödsfälla vid granat- eller bombnedslag i 250 kg-klassen. Då ingen elektricitet finns i Yalppanam är alla tvungna att studera vid ljuset av fotogenlamporna efter mörkrets inbrott omkring kl 19 varje dag. Trots att åtta av tretton institutioner vid medicinska fakulteten saknar professorer som sökt sig till mindre farliga platser, drivs denna fakultet för full kraft. Rektorererna är eniga om att det sista som skall upphöra att fungera i Yalppanam är skolorna och universitetet. Alla dessa svårigheter till trots ställer studenter och elever upp i återkommande rikstest och klarar sina tentamina med glans. Tamiler är klipska.

De lankesiska tamilerna är beredda att ta på sig all slags vedermödor och lidanden för sina barns utbildning, men det finns en toleranströskel även för dem. När den lankesiska regeringen går in för att försvåra för tamiler att skaffa sig utbildning mobiliserar den tamilska eliten till angrepp och försvar för tamilernas konstitutionella rättigheter. En av huvudorsakerna till konflikten mellan tamiler och singhaleser är just diskrimineringen av tamiler på utbildningens område. Genom att göra språket sinhala till enda officiellt språk uteslöts många tamilska tjänstemän från sina arbeten. De erbjöds visserligen att lära sig sinhala under en övergångstid, men att lära sig ett språk under hot om avskedande är inte precis en studiefrämjande åtgärd, tvärtom. Åtgärden skapar bitterhet och trots. 1972 infördes under en tid den så kallade standardiseringen av utbildningen. Den innebar att vid proven för tillträde till universitetet måste studenter från tamilska områden uppvisa bättre resultat än studenter från singhalesiska områden. Då, 1972, bildades Tigrarna.

Nu har det hänt igen. En ny form av standardisering har tillämpats under 1991 som är så tydligt diskriminerande att den måste rapporteras som ett av många exempel på den diskriminering som lankesiska regeringen tillämpar mot tamiler. Kanske vi kan förstå att den känsla av vanmakt som särskilt uppåtsträvande medelklassamiler upplevt under decennier kan förvandlas till en vrede som griper till vapen mot förtryckaren i Colombo.

Låt oss ta fallet med den kvinnliga gymnasiasten Aruna från Yalppanam på norra Ilam. Namnet är fingerat av mig men själva fallet är sant. Flickan har blivit ett pilotfall i juni-juli 1992. Genom sina advokater planerar hon att anmäla lankesiska Universitets- och Högskole Ämbetet (University Grants Commission) för att bryta mot den fundamentala rättigheten som är jämlikhet inför lagen, närmare bestämt mot artikel 126 av Sri Lankas konstitution. Aruna skrev också personligen till UHÄ och hon fick stöd av Yalppanams rektorer vid gymnasier. Rektorererna skrev petitioner till Utbildningsministeriet och till presidenten R. Premadasa. En liten folkrörelse har bildats omkring henne. Hon representerar alla studenter, ja hela tamilska folket, som lidit förödmjukelsen att bli diskriminerad i utbildningen. En våldtäkt kunde inte varit värre.

Aruna skulle göra sitt centrala prov i Yalppanam för antagning till universitetet i augusti 1990, men eftersom kriget utbröt

mellan LTTE och regeringen i juni 1990 bestämde regeringen, att examinationen inte kunde äga rum i Yalppanam, och endast där, förrän i april 1991, men fortfarande inom samma skolår. Enligt paragraf 29 i lankesiska UHÄs anvisningar står att om mer än ett centralt prov äger rum under ett läsår skall alla resultat slås samman för att träffa ett urval av alla sökande under skolåret. Regeringen bestämde dock helt oväntat genom sin utbildningsminister att de båda tentamina skall betraktas som två skilda och att högre antagningspoäng skall gälla för den senare antagningen. Aruna skulle ha klarat antagningen om antagningspoängen från augusti 1990 hade gällt, men nu kom hon under strecket.

Utbildningsministern motiverade sin åtgärd med att studenterna i Yalppanam hade längre tid på sig att studera än studenterna i söder och att därför en högre antagningspoäng var motiverad. Åtgärden stoppar således elever från Yalppanam att antagas till universitetet. En uträkning visar att ca 50 % av alla sökande studenter från Yalppanam vid detta provtillfälle kommer att utestängas från tillträde till universitetet. Fallet är så uppenbart diskriminerande att man förvånas över att lankesiska regeringen inte försökt att gömma undan fakta.

Rörelsen kring Aruna är mycket besvisken därför att den måst uppleva att studenter straffas oskyldigt. Dessa har inte velat uppskjuta provet från augusti till april och de har hela tiden ingivits föreställningen att resultatet skulle sammanräknas. De har dessutom arbetat hårt i skenet av fotogenlamporna, under bomb- och granathot som fått mer än en att förlora förståndet. Regeringens åtgärd kan tolkas som ett av många försök att få studenterna att visa sitt missnöje med LTTE som en av parterna i konflikten. Ett annat försök var att stänga medicinska fakulteten. Försöken har dock misslyckats. Nu står regeringen istället vid skampålen inför hela världen. Tamilerna är få, men de kan slåss på många olika sätt. De är sluga och stöds av en internationell solidaritetsrörelse enligt den igen bekräftade principen att minoriteter alltid har moraliskt rätt.

Den tamilska väpnade rörelsen är delvis en rörelse för rätten till utbildning. Endast ett utbildat folk kan bli självständigt, och det längtar alla tamiler efter i olika former. Diskriminerande studenter är en rekryteringsbas för LTTE. Dess lockrop är: "Tigrarna törstar efter Tamililam".

Peter Schalk

Adoptionsorganisationerna till statens adoptionsbyrå om barnhandeln i Sri Lanka:

Skärper, NIA!

—Vi hade trott bättre om NIA, svenska statens adoptionsbyrå.

Det säger idag övriga svenska adoptionsorganisationer med anledning av att NIA gång på gång ger Sri Lanka Barns Vänner (SLBV) nya tillstånd att fortsätta sitt arbete.

Detta trots att det avslöjats att SLBVs samarbetsman i Sri Lanka tagit ut mycket stora belopp för olagliga adoptioner till Sverige, och trots att SLBV fortsätter sitt samarbete med mannen.

Det var i förra numret av SYDASIEN vi berättade om "The Colombo Connection", om den lankesiske affärsmannen Nelson (Niel) Silva som tagit emot stora pengar för att låta svenska adoptivföräldrar gå förbi alla köer och snabbt få sina barn från Sri Lanka till Sverige.

Mr Silva har i många år samarbetat med adoptionsorganisationen Sri Lanka Barns Vänner (SLBV). Men trots avslöjandena om deras samarbetspartner så vill SLBV inte avsluta sitt samarbete med honom.

Kritik och tillstånd

Men svenska statens adoptionsbyrå, NIA, har fortsatt att ge SLBV tillstånd att arbeta, trots att SLBVs samarbete med Mr Silva fortsätter och trots att Mr Silva till NIA medgivit att han tagit emot pengar för de olagliga adoptionerna. Utöver detta har NIA riktat skarp kritik mot SLBV för de kostnader som läggs på adoptivföräldrarna, bl a via den hotell- och transportrörelse som bedrivs av Mr Silva. Kritiken gäller också den biståndsverksamhet som kontrolleras av Mr Silva.

Sen avslöjandet om de svarta pengarna kom i början av förra året har NIA fyra

gånger beslutat förlänga tillståndet för SLBV i vetskap om att samarbetet med Mr Silva fortsätter och trots att NIA anser att SLBV inte har kontroll över ekonomin.

NIAs beslut har gällt kortare tidsrymd till tills att SLBV visat bättring, men utan

Den 6 mars förra året skickade adoptionsorganisationerna in protesten mot SLBV till NIA. Därmed var stenen i rullning...

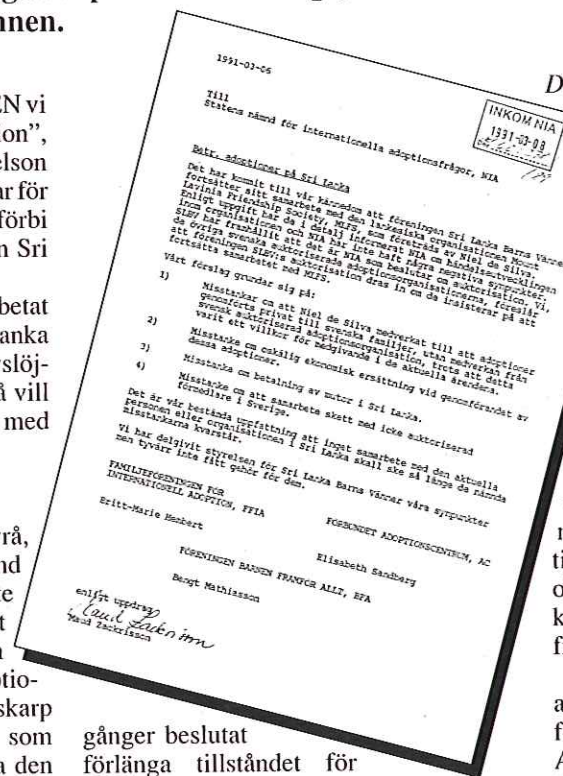
resultat hittills. I ett försök att komma undan NIA så överklagade SLBV ett av NIAs beslut i våras. Besväret var ställt till regeringen, och SLBV krävde förlängt tillstånd tiden ut, dvs t o m hela 1993.

Tydlig fingervisning

Regeringen avslag SLBVs besvär nu i slutet av augusti, men trots den tydliga fingervisningen till NIA så beslöt NIA några dagar senare att förlänga SLBVs tillstånd ytterligare två månader, t o m oktober. "SLBV måste få ytterligare tid att komma in med nya uppgifter", är beskedet från NIA.

Hela denna affär har upprört övriga adoptionsorganisationer, FFIA (Familjeföreningen för Internationell Adoption), AC (Adoptionscentrum) och BFA (Barnen Framför Allt). Två av dem, FFIA och BFA, arbetar också på Sri Lanka och de har därför kunnat bilda sig egna uppfattningar om vad som skett.

FFIA, BFA och AC skrev förra året ett brev till NIA där de krävde att

VAD DÅ BARNHEMSKOSTNADER ?

Enligt uppgift från SLBV så betalas 9.000 kr för varje adoption till den organisation i Sri Lanka som Mr Silva tidigare ledde. Första kvartalet i år genomfördes 22 adoptioner, vilket betyder att 198.000 kr betalades dit.

SLBV uppger att knappt 1/3 (61.600 kr) av dessa pengar gått till barnens vård och uppehälle på det statliga barnhem man lovat att alla adoptioner skulle gå genom.

Men i efterhand har det visat sig att bara fyra barn bodde på det statliga barnhem-

met. Resten bodde hemma (och enligt uppgifter som presenterats tidigare var det Mr Silva som arrangerade detta).

Det här är bara ett av flera talande frågetecken som framgår av skriftväxlingen mellan NIA och SLBV inför regeringens beslut om SLBV i augusti.

NIA undrar hur kostnaderna kunnat bli så stora när barnen ju bott hemma.

Och i sitt yttrande till regeringen skriver NIA syrligt att "Någon uppgift om hur kostnaderna beräknas i dessa fall och till vem de utbetalas finns emellertid inte."

SLBVs tillstånd skulle dras in om de fortsatte insistera på att samarbeta med Mr Silva. I brevet framförs de misstankar som senare bekräftades om Mr Silvas svarta pengar för olagliga adoptioner till Sverige. Dessutom framfördes misstankar om betalningar av mutor i Sri Lanka.

Ingen av undertecknarna är glad över vad som hänt sedan dess.

— NIA kunde fattat ett negativt beslut och vi kommer att se till att den här affären granskas etiskt, säger Ann-Charlotte Gudmundsson, generalsekreterare i AC till SYDASIEN. Saken skapar förstämning

bland barn, föräldrar och alla som arbetar med adoptioner, och helt klart borde NIA kommit till beslut.

Besviken på NIA

— Jag är besviken på NIA över det som hänt under det senaste året, säger Bengt Mathiasson, ordförande i BFA. SLBV borde inte fått fortsätta, så är det ju helt enkelt, säger han också.

Högst hälften av barnen kom via det statliga barnhemmet. Resten kom från mammor som sökte upp Mr Silva direkt. Mr Silva sade också att han fått förhandsbesked om att få öppna sitt eget barnhem igen.

Svensk man som adopterade genom SLBV hösten 1991

— Jag känner en sorg över att NIA inte ser den sanning som är så uppenbar för alla andra, att NIA inte ser friseringsarna som presenteras, att NIA inte ser att Mr Silva fortfarande är hjärtat i verksamheten där nere. Det säger Britt-Marie Hembert, kanslichef på FFIA. Först borde SLBV fått visa att man gör rätt för sig, sen skulle man fått tillstånd, inte tvärtom, säger hon också och tillägger att detta blivit en olycka för alla i verksamheten.

Att bedriva bistånd ihop med adoptioner är ett sätt att komma åt adoptivföräldrarnas pengar liksom att vinna förtroende från vissa tjänstemän i administrationen. Ett sätt att sopa igen spåren efter sig.

Batty Weerakoon, advokat

På NIA besvarar den utlandsansvariga, Birgitta Thunström kritiken med påståendet att det inte är NIAs främsta uppgift att förklara sin handläggning av SLBV-fallet för övriga organisationer;

— De har naturligtvis rätt att tycka vad de vill, och vi vore tacksamma om de framför sina synpunkter direkt till oss. Men vi måste gå på fakta, inte på rykten, säger Thunström också till SYDASIEN.

SLBVs ordförande Blomstrand har redan tidigare avvisat de övriga adoptionsorganisationernas kritik, och till NIA säger han att han inte tycker om att en svensk myndighet blandar sig i detaljer och krafsar i petitesser. Barnen kommer ju via ett statligt barnhem.

I slutet av oktober ska NIA fatta ännu ett beslut om SLBV.

Thomas Bibin

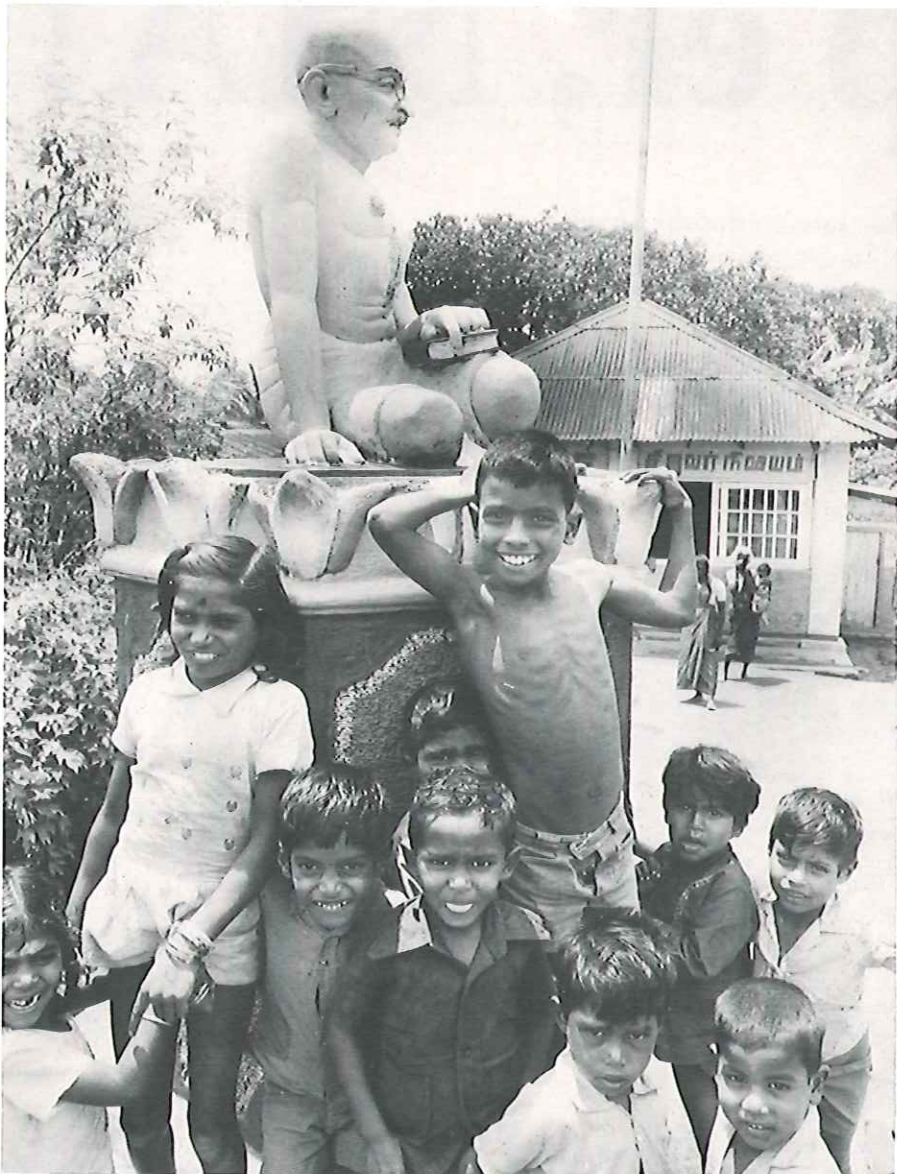

Foto: Helge Rubin

Staten utreder internationella adoptioner

Regeringen beslutade i maj att utreda de internationella adoptionerna till Sverige. Utredare blir expeditionschefen på socialdepartementet, Göran Håkansson.

I direktiven sägs att NIAs roll ska stärkas för att man ska kunna behålla en hög etisk nivå på adoptionerna...

Dessutom vill regeringen att man ska begränsa adoptionskostnaderna och man menar också att sk privata adoptioner (de som görs utan medverkan av adoptionsorganisation) ska kunna fortsätta.

Utredningen ska vara klar senast den 1 oktober 1993.

Landstingen utreder adoptivbarns behov

Utlandsfödda adoptivbarns psykiska hälsa ska undersökas. Likaså ska stödbehoven kartläggas och hur dessa kan mötas av vårdinstanserna.

Det är Landstingsrådsberedningen som ställt sig bakom ett förslag från folkpartiet och vänsterpartiet om stödsatser för utlandsfödda adoptivbarn och deras familjer.

En av förslagsställarna är landstingsrådet Birgitta Rydberg (fp) som säger att man vet att dessa barn klarar sig bra i samhället fram till tonåren. Sedan får ungefär dubbelt så många som de svenskfödda barnen psykiska problem.

Foto: Anita Andersson

Oskyddad mot rasism

Ska man adoptera barn i tider då rasismen ökar?

Den frågan har Maria Carlsson funderat mycket på.

— Det gör ont varje gång jag läser om rasism. Jag är svensk, men det är mig de vänder sig emot.

Maria Carlsson kom som femåring från Indien till en svensk familj. I dag är hon 21 år. Varje dag påminns hon om att hon inte ser svensk ut.

— När jag tittar mig i spegeln på morgonen tänker jag: ja, visst ja, jag ser annorlunda ut.

På väg till högskolan i Östersund hälsade en dag en äldre dam henne välkommen till Sverige.

— Det var snällt, men först förstod jag

inte att det var mig hon menade.

I de svenska familjerna får adoptivbarnen höra att de är lika mycket värda som svenska barn. Verkligheten sänder andra signaler. Maria vill att adoptivföräldrarna blir mer medvetna om de olika budskapen som barnen möter.

I grunden egoistisk handling

— Att adoptera är i grund och botten en egoistisk handling, fortsätter Maria. Många tar hit ett barn och sedan är det bra med det. Föräldrarna måste inse att den ökade rasismen inte bara gäller invandrarbarn. Vi som är adopterade blir svenska inuti, men kallas för svartskallar.

Invandrarbarn har familjemedlemmar som upplever samma sak och även en

gemensam kultur från ursprungslandet. Adoptivbarn kommer hem till en svensk familj som inte alltid förstår hur det är att känna sig utsatt. Detta gör, menar Maria, att adoptivbarn är mycket förtegnade med sina tankar.

— Man vill inte sära sina föräldrar, men med tiden väcks en nyfikenhet på det land där man är född. Tankar kommer om att få vara där man inte känner sig annorlunda.

Hon poängterar vikten av att adoptivföräldrar måste visa intresse för sitt barns födelseland. Det går inte att låtsas att barnen är födda i Sverige.

Maria minns mycket lite av barnhemmet utanför Bombay. Hon tror att det beror på att hon försökte förtränga allt som påminde henne om Indien när hon kom till Sverige. Hon skämdes och försökte se ut som sin svenska storasyster. Var det något program om Indien på TV försvann hon in på sitt rum.

— Som tonåring färgade jag håret brunt

Från gullig till ifrågasatt

Förneka aldrig ditt ursprung! Själv kom jag till Sverige från Indien, mars 1971 och därmed i den första kullen av adoptivbarn som började komma till Sverige.

Vi var lyckligt lottade som fick komma till Sverige i början av sjuttioalet. Då fanns ingen som helst främlingsfientlighet i Sverige och det ansågs som något spännande att adoptera från Asien.

Således var jag och mina kamrater ett exotiskt inslag i dåtidens samhälle. Fortfarande fanns där tacksamheten av den betydande arbetskraftsinvandringen från sextioalet i minnet, som hade hjälpt Sverige att bygga upp det välstånd som

Sverige och många andra länder i Europa har i nuvarande läge.

Jag kan med 100 % övertygelse säga att jag blev accepterad som vilket barn som helst till dess jag gick ut skolan.

Men så började vuxenvärlden att tränga sig på och tyvärr de mörka krafter som började agitera för det europeiska idealet. Det idealet fick inte ha några främmande element, såsom färgade medborgare och dess främmande kulturella vanor.

Det sägs att vi är alla "lika inför lagen" och det är inte utan att man önskade att så även gällde vuxenvärlden. Många gånger har jag kommit till en arbetsplatsin-

tervju och förvåning uppstår.

Folk förväntar sig inte att en indier eller någon annan med "främmande utseende" skall söka just detta jobb. Detsamma gäller invandrare och adoptivbarn.

Jag är säker på att den med annorlunda hudfärg/hårfärg har stött på detta någon gång. Ätminstone känslan har funnits där. Och som adoptivbarn får man också höra — detta efter tusen frågor — att då är du ju svensk.

Svensk medborgare må väl så vara. Men inte svensk. Det är ingen hemlighet att det är "svenskarna" som sätter gränsen för när man är svensk eller inte. Eller rättare sagt: Om man är svensk eller inte.

Men ett av bekymren är alla dessa adoptivbarn som besöker sitt hemland och vad

Forskarna ointresserade

Det finns nu cirka 32.000 internationellt adopterade i Sverige. Det betyder att så gott som varje svensk någon gång kommit i kontakt med denna kategori nya svenskar. Vilken betydelse har dessa kontakter haft för attityderna gentemot invandrare? Det är en fråga som jag sökt svaret på.

Då min fru Pye och jag först diskuterade möjligheten av en adoption i slutet av 50-talet, mötte tanken ett starkt motstånd inte bara hos förvirrade släktingar och vänner med rasistiska idér — i stil med att indier så länge varit förtryckta att ett ärftligt anlag för underdånighet skapats hos dem! Motståndet kom också från dåtidens Socialstyrelse, vars chef Göta Rosén menade att adoptivbarnet i Sverige skulle utsättas för en diskriminering, ett öde långt värre än det som väntar övergivna barn i fattiga slumstäder. Vårt motargument —

bortsett från detta att alla barn behöver vård och kärlek — var att adoptivbarn som, till språk och kultur, är som andra svenskar, men som inte ser ut som såna, kan fungera som ett slags "vaccinering" mot främlingsfördomar.

Tiden har nu hunnit ifatt Göta Roséns farhågor och denna fråga borde då ställas: Vilken effekt på svenska attityder har adoptivbarnen — varav många är vuxna nu, i likhet med vår dotter, med egna barn, yrke, sociala kontakter: Ingen påverkan alls? Negativ effekt inom socialgrupp tre (eftersom samhällets njugga inställning till adoptioner fått till följd att endast människor med språkkunskaper, kontakter, god ekonomi kunnat genomföra adoptioner)? Eller har de adopterades närvaro haft en positiv effekt genom att många svenskar växer upp med adopterade som klasskamrater, grannar, arbetskamrater?

Det finns en vandringsäggen — det vill säga en anekdot som har till uppgift att bekräfta en viss fördom — som handlar om gänget som mobbar flyktingar.

I gänget finns en adopterad grabb, som plötsligt reagerar mot svartskalleropen — han är ju själv en svartskalle! "Det gäller inte dig", får han då veta.

Anekdotens innebörd är att adopterade inte räknas som flyktingar, fastän de på sätt och vis är det, ty i de flesta fall är de helt enkelt sociala flyktingar, som genom adoptionen räddats undan en ytterlig nöd. (72 procent av barnen i det uppsamlingshem, som vår dotter kom från, dog av vanvård.)

Om anekdoten motsvarar det verkliga förhållandet, så är min fråga besvarad med nej — de adopterades närvaro har inte påverkat attityderna mot främlingar — de är, hudfärgen till trots, alltför lika oss andra.

Men i själva verket finns det ingen sociologisk forskning om detta. Adop-

och försökte glömma att jag kommer från Indien.

När Maria var liten mobbades hon på grund av sin hudfärg och tänkte ofta på att hon faktiskt inte bett om att få komma hit.

— Man kan bli mobbad för olika saker, fläskberg, eldflamma och svartskalle. Skillnaden är att det bildas inga organisationer mot tjocka och rödhåriga människor.

— Adoptivbarnens problem döljs av adoptionsorganisationer, föräldrar och även av barnen själva, säger Maria.

Falsk skönmålning

Statens nämnd för adoptionsfrågor, NIA, anser att adoptivbarnen i dag blivit ett "självkänt" inslag i samhället och att deras sociala tillvaro numera är helt trygg. Man påpekar även att dom flesta adoptivbarn är stolta över sitt ursprung och att hela familjen engagerar sig i barnets födelseland.

Maria har reagerat starkt mot den här skönmålningen.

— För människor som är invandrar-fientliga är det ingen skillnad om vi är adopterade eller flyktingar. Och adoptiv-

Maria Carlsson

föräldrar är inte alls så angelägna att hålla kontakten med barnens ursprungsland.

I julas åkte Maria till Indien. Känslan att gå på en gata och smälta in i mängden lever kvar.

Maria studerar till socionom och hoppas på att få göra sin praktik hos Andal Damodaran, en kvinna som arbetar med adoptionsfrågor i Indien.

— Jag vill arbeta för barnens rätt till sina rötter. Det bästa vore att stödja familjer i de fattiga länderna så att föräldralösa barn kan adopteras inom landet.

Men Maria är inte helt emot adoption från tredje världen till Sverige.

— Jag vet att många får det bra här, men man ska komma ihåg att materiell välfärd inte alltid garanterar att man blir lycklig.

Lena Samuelson

man får höra eller läsa efteråt.

Allting är bara jobbigt för där finns så mycket fattiga och hemlösa, är den mest vanliga storyn som berättas. Jag undrar varför denna negativa inställning till hemlandet?

Ni är alla ambassadörer för ert eget land. Och jag har aldrig hört talas om en ambassadör som talar illa om det land som han eller hon representerar.

Jag reste till Indien — för drygt ett år sedan utan några som helst förväntningar. Istället kom jag hem med ovärderliga erfarenheter för livet.

Ett möjligheternas land — är vad Indien är. Visst är det ett mindre materialistiskt samhälle än vad vi är vana vid. Men det som saknas i västvärlden och framförallt i

Sverige, är värmen.

Likt klimatet men framförallt den medmänskliga värmen, och respekten inför andra människor, fastän religion, kultur och språk skiljer sig. Likväl är alla medborgare i samma land.

Var stolt över ditt ursprung

Det finns orättvisor i Indien. Men det är upp till var och en att upptäcka dem. Därför tänker jag inte underbygga de fördomar och bilder som redan finns av Indien.

På senare tid har jag sett fler och fler par från skilda kulturer tillsammans.

Då tänker jag framförallt på indiska kvinnor med svenska män. Frågan man alltid ställer sig: Vad förenar dem? Visst är det så att kärleken övervinner alla barriärer,

men till vilket pris?

Det är ingen hemlighet att det oftast är kvinnan som får ge upp sin del av personlighet, för att vinna en annans. I detta fall hennes egen identitet.

Skulle det då inte vara bättre om två personer med samma ursprung vore tillsammans. Detta är väl en av de grundläggande förutsättningarna för ett lyckligt liv.

Samtidigt skall där påpekas att kvinnan har lättare att anpassa sig än mannen och samtidigt kunna behålla sin identitet.

En sista uppmaning:

Var stolta över Ert ursprung — för detta hindrar inte att Ni kan vara goda medborgare.

Nicholas J. Alzen

tionscentrum har efterlyst den. NIA säger sig inte vilja styra forskningen genom att finansiera den. Forskningsrådet har struntat i frågan. Kanske har den uppfattats som oväsentlig — men med miljoner kontakter är den inte längre marginell.

Gunilla Andersson på Adoptionscentrum är starkt oroad av den nya främlingsfientligheten. Hon möter två frågor från adoptivföräldrarna: Vad kan vi göra om barnen förnekar en del av sin identitet och förenar sig med rasistgäng?

Charles Westin, Centrum för invandrarforskning, har tangerat problemen i diskrimineringsutredningen från 1981 och 1987. Av den framgår att inställningen till adopterade år 1987 hade blivit mer positiv än sex år tidigare — speciellt i den åldersgrupp som växt upp tillsammans med adopterade, den mellan 24 och 29 år. Men vad har hänt därefter? Charles Westin hoppas kunna ställa fler frågor i nästa undersökning, 1993.

Som Gunilla Andersson framhåller —

det är egentligen bara barnpsykologerna som brytt sig om adoptivbarnen. Men 10 000 adopterade är nu över 18 år. Så, frågar hon, "var finns forskarna inom sociologin, antropologin, juridiken, kulturgeografen, historien ...?"

Det undrar jag också. Jag tror att forskningens brist på intresse reflekterar en politisk motvilja mot de internationella adoptionerna, en motvilja som korresponderar med myndigheternas attityd i ursprungslanderna: Då människor plötsligt är beredda till avsevärda ekonomiska insatser för de övergivna barnen, blir dessa barn plötsligt av intresse som ett slags statlig egendom. Och det finns genast de som ser en chans att tjäna pengar. Något som denna tidskrift observerat i Sri Lanka.

Jag hoppas att några av de adopterade själva skall ge gestalt åt sina erfarenheter.

Claes Engström

Min dotter Shakuntala född i Old Delhi 1959 och hennes dotter Mira född i Mora 1992.

Barnets behov måste avgöra

Även om en adoptionsorganisation har större chans att genomdriva korrekta adoptioner så är den ingalunda någon garanti för att det hela går juridiskt och etiskt riktigt till.

Det skriver Adoptionscentrums utlandssekreterare Monica Grünwald i detta inlägg för SYDASIEN. Och hon berättar om ett möte med Nigel Cantwell från människorättsorganisationen Defence for Children International.

Debatten om snygga eller fula adoptioner har i mångt och mycket hamnat i en diskussion om adoptioner genom auktoriserade organisationer och s k privat- eller enskilda adoptioner. Det är olyckligt att så skett eftersom det drar uppmärksamheten från det egentliga problemet, dvs vad som krävs för att man skall kunna genomföra lagligt och etiskt korrekta adoptioner.

Det har blivit allt svårare att göra detta. Många, framförallt i barnens hemländer, har upptäckt att det går att tjäna pengar på barnlösa européers och amerikaners barnlängtan. Dessa personer visar oftast en snygg fasad som kan vara svår att genomskåda. Det är nödvändigt att ha god kännedom om förhållanden i landet, både när det gäller lagstiftning, ekonomi och kultur för att kunna göra detta. Det är nödvändigt att skaffa sig tillförlitliga referenser på de personer man samarbetar med och inte minst, är det nödvändigt att ha kontroll över ekonomin så att man vet hur pengarna används.

Ingen garanti

För en enskild person utan den nödvändiga erfarenheten och kunskapen är detta oftast omöjligt. Är den personen någon som längtar väldigt mycket efter att få bli förälder till ett adoptivbarn blir det inte precis lättare. En erfaren adoptionsorganisation har större möjlighet att genomföra korrekta adoptioner. Dock innebär adoption genom en organisation i sig ingen garanti. Det fordras att organisationen arbetar på ett juridiskt och etiskt riktigt sätt och uppfyller de krav som kan ställas på en välskött adoptionsverksamhet.

Internationellt har man under senare år

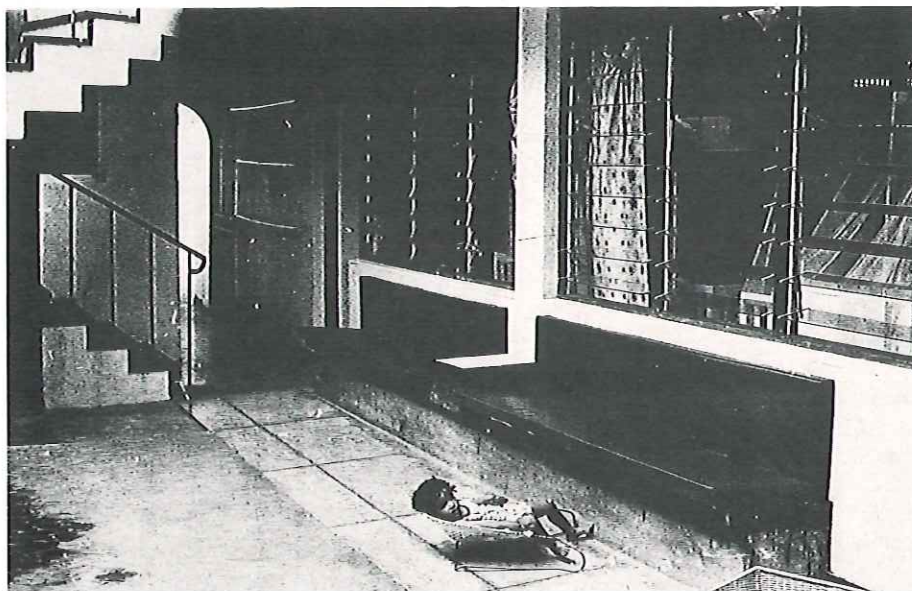

Foto: Thomas Bibin

"Är du lönsam, lille vän?" i ny tappning. De ekonomiska intressena kring den internationella adoptionsverksamheten är stora. Vinsterna görs av mellanhänderna. I Sri Lanka t ex får en kvinna som vill sälja sitt barn nöja sig med motsvarande ett par hundra kronor.

arbetat intensivt med problemen kring internationell adoptionsverksamhet. Ett exempel är när Nigel Cantwell i våras höll ett föredrag på ett regionalt adoptionsseminarium på Jamaica.

Nigel Cantwell arbetar för människorättsorganisationen Defence for Children International (DCI). Organisationen är uppbyggd och fungerar ungefär som Amnesty International, men med koncentration på övergrepp mot barn.

Adoption och slaveri

DCI har de senaste åren gång på gång tagit upp internationella adoptioner. Adoption har hamnat i sällskap med barnaröv, slaveri, barnprostitution och andra former av barnhandel. DCI har gjort undersökningar i flera länder och har samlat mycket material. Så Cantwell vet vad han talar om.

Nigel Cantwell inledde med att understryka att han på intet sätt anser att alla internationella adoptioner går felaktigt till, han vill inte sätta likhetstecken mellan adoption och oegentlighet. Men skrämmande många adoptioner sköts på ett oriktigt sätt utan hänsyn till barnets bästa.

Han klargjorde att problemet med barnhandel och andra oegentligheter i internationella adoptioner har uppstått för att efterfrågan på adoptivbarn överskrider tillgången på barn som kan adopteras.

Personer upptäcker att man kan tjäna stora pengar på att möta denna efterfrågan. För att genomföra adoptioner måste man skaffa barn.

Barnets behov

U-länderna har ofta svaga administrationer och klarar inte alltid att kontrollera adoptionsverksamheten. Det finns alltid risker med en adoption som inte i första hand ser till barnets behov.

Allt arbete med adoptioner måste utgå från det föräldralösa barnets behov. Utgångspunkten får aldrig vara det barnlösa paret's längtan efter barn.

Nigel nämnde några minimikrav som måste uppfyllas för att minska riskerna för att adoptionen inte skall gå riktigt till.

- Adoptivfamiljen bör inte ha någon som helst kontakt med barnets biologiska familj före adoptionen, eftersom det då finns risk för olika former av påtryckningar.

- Att använda t ex advokater, läkare, barmorskor, taxichaufförer, som mellanhänder innebär stor risk för oegentligheter och bör aldrig få ske.

- Adoptionsorganisationer skall vara erkända av myndigheterna i både adoptivbarnets och adoptivföräldrarnas land. Organisationerna skall ha gott rykte, kvalificerad personal och vara kontrollerade av myndigheterna. Endast auktorisation räcker.

er inte.

- Avtal om kvoter eller visst antal barn till ett visst land får aldrig förekomma. Sådana avtal är aldrig baserade på barnens behov. Det finns en inbyggd risk för att man skall sträva att uppfylla kvoten.

- Varken individer eller utländska organisationer får leta efter barn, vare sig på barnhem eller någon annanstans.

- De biologiska föräldrarnas rättigheter måste bevakas, t ex måste de få innebörden av ett adoptionsmedgivande noga förklarar för sig.

Inte privat

Nigel framhöll att det i enskilda eller privata adoptioner är svårt eller omöjligt att uppfylla dessa krav. Risken för oegentligheter blir därför så stor att de inte bör få förekomma.

Han fortsatte med att ge exempel på vanligt förekommande inkorrekt, olaglig eller oetisk procedur:

- Man letar efter ett barn åt en familj (och kanske hittar ett barn som man sen ser till att det blir "adopterbart", trots att det kanske har familjeanknytning i sitt hemland).

- De biologiska föräldrarna manipuleras, det förekommer allt från regelrätta köp av barn, till gåvor, löften om bistånd, eller övertalning att inte hindra sitt barn från att få ett bättre liv i en ekonomiskt trygg familj.

- Mutor och belöningar till barnhem, tjänstemän, domare. T ex resor till barnens nya hemländer, för höga arvoden m m.

- Förfalskning av handlingar på båda sidor, ex falska födelsecertifikat för barnen, falska adoptionsmedgivanden från mammor, falska hemutredningar från sökande.

- Politiska påtryckningar, t ex hot om indraget bistånd.

- Slapp attityd hos myndigheterna i mottagarlandet, legaliseringar av olagligheter begångna i barnets hemland. Man skickar inte tillbaka barnet trots att det är tveksamt om adoptionen gått riktigt till, man godkänner tvivelaktiga adoptioner, ambassader bidrar inte till kontroll utan kan t o m fungera som adressgivare till annat än behörig myndighet.

- Barnhandel, barn rövas, köps eller man lurar dem till sig. Främst advokater men också läkare, sköterskor och andra kan vara inblandade.

Mediaansvar

Cantwell nämnde också massmedias ansvar. T ex efter reportagen från Rumänien följde en våg av adoptivbarnsletande européer och amerikaner. De allra flesta barn som adopterades var inte föräldralösa barn på barnhem utan adopterades direkt från familjer...

Avslutningsvis poängterade Cantwell

Adoptioner från A till Ö...

I SYDASIEN nr 3/84 tog vi första gången upp problemen med adoptioner från Sri Lanka.

19 sidors hett material i det numret ledde till en debatt som vi deltog i och följde i flera år.

I och med förra numret har vi återvänt till den debatten, och det är tack vare tips och inlägg från er läsare.

Det är också därför vi kunnat ta upp så många andra viktiga aspekter av adoptionerna än bara de som gäller barnhandeln i Sri Lanka.

Redan i den första rundan, liksom i förra numret lämnade vi också många praktiska tips och vi gick t ex igenom

litteraturen kring adoptioner.

Allt detta i en tid när adoptivbarn finns i snart sagt varje skolklass. Och när adoptionerna är föremål för politisk översyn i Sverige och i världen.

Ni som inte följt våra tidigare nummer i ämnet kan nu beställa vårt "adoptionpaket från A till Ö" för 120 kr inklusive senaste numret (se bild). Ring eller skriv till oss eller sätt in pengarna på vårt postgiro 79 54 96-9 och märk talongen "adoptioner".

att inget land, vare sig sändar- eller mottagarland, är fritt från oegentliga adoptioner eller risker för att sådana skall kunna äga rum. Inget land har idag ett sådant system att det kan slå sig till ro.

Det är nödvändigt att myndigheterna på båda sidor blir medvetna om de risker som finns och agerar för att begränsa dem. Detta bör de göra nu, även om man för tillfället inte skulle ha den här sortens problem. Det som hände i Rumänien får inte hända igen. Så långt Cantwell.

Riskerar att stoppas

Det finns oerhört många barn i världen som skulle behöva adoptivföräldrar. Endast ett fåtal av dem får chansen. Flera länder som tidigare tillåtit internationella adoptioner har stängt eller kraftigt begränsat möjligheterna.

Anledningen har inte varit att det inte längre finns barn som behöver familjer utan oftast att en del adoptioner gått till på ett så diskutabelt sätt att de inte längre kunde tillåtas.

Värst drabbade blev de barn som aldrig någonsin kan få familj; många av de barnlösa paren kunde adoptera i andra länder. Det finns en stor risk för att fler länder stoppar eller begränsar adoptionerna om inte varje adoption genomförs på ett sådant sätt att den väcker respekt.

Till sist...

"Vad kommer att hända med adoptivbarnen när svenskar inte vill sitta bredvid dem på t-banan, inte vill acceptera dem som arbetsledare etc? Invandrarbarn som blir trakasserade har i alla fall sin egen kultur att stödja sig på. För att överleva psykiskt kan de i stället visa förakt mot sina "svenska plågoandar", men på vilket sätt ska adoptivbarnen kunna skydda sig när föraktet kommer från dess eget folk?"

David Schwartz
i tidningen
Invandrare och minoriteter

Annika Grünwald

Kan man egentligen lita på "experterna?"

Det var med stort intresse jag läste Peter Schalks öppna brev till Sri Lankas president Premadasa som publicerades i SYDASIEN 2/92 under rubriken "Stöd fredsförslaget!" I brevet värdjar Schalk till presidenten att ge allt tänkbart stöd till Thondaman i hans ansträngningar att inleda förhandlingar om fred med LTTE.

Men det var inte för länge sedan att man läste Schalks recept om hur man ska åstadkomma en "enad väpnad front" för att bekämpa Sri Lanka regeringen och Indien (SYDASIEN 2/88, s 32). De viktigaste förutsättningar för en enad motståndskamp som bör föras var, enligt Schalk, "att LTTE överge sina exklusiva anspråk på att ensamt representera tamilerna och att de övriga grupperna tar till verbal eller "väpnad kamp" gemensamt med LTTE!" Dessutom ansåg Schalk den tidigare fredsoverenskommelsen mellan LTTE och regeringen som "katastrofal för tamilernas kamp för att vinna regional frihet" (SYDASIEN 3/89, s 9). Man gör alltså ingen hemlighet av sitt ogillande till fred mellan parterna. I ljuset av dessa uttalanden är det ironiskt att se Schalk i sitt brev uppträda som fredsängel.

Andra experter på Sri Lanka har en något annorlunda uppfattning om kriget. På omslaget på SYDASIEN 4/87 står "Tigerledaren fick kriget han önskade". I samma tidning (s 14) skriver experten Thomas Bibin — "Många har sagt att

Prabakharan avgör krig och fred i Sri Lanka. Det visade sig snart att de haft rätt...." Han fortsätter — "Tigrarna tycks se sig som de enda rättmätiga representanterna för tamilerna i Sri Lanka men det är en inställning grundad på militär styrka, inte politisk." Om man nu ska tro på de här uttalandena så förefaller det som att Schalks öppna brev skulle ha ställts till en annan adressat.

I brevet uppges presidenten vara en "rationell och pragmatisk politiker och en troende buddhist". Men tidigare tillskrevs han helt andra egenskaper. Då kunde man hänvisa honom till kategorin "militanta singalesiska politiker i Sri Lanka" (SYDASIEN 3/86, s 37). Schalks vetenskapliga forskning påpekar att presidenten var anhängare till "rasisten" Anagarika Dharmapala. Enligt "Förvanskad buddhism", ett referat av Schalks uppsats publicerad i SYDASIEN 2/86 s 19, omtolkade Dharmapala de heliga skrifterna och införde ett rasistiskt och antisemitiskt element i buddhism där andra folk t ex tamiler inte räknas som människor". I uppsatsen uppges att presidenten går i Dharmapalas spår!

Ur de uppmärksammade motsägelsefulla uttalandena uppstår en viktig fråga. Hur mycket tilltro kan man sätta till de som framträder som experter på Sri Lanka som vi dras med?

Sam Chasie Chetty

"Inte lätt förstå modernistiska buddhismen"

Svar till Casie Chetty

President Premadasa är en modernistisk buddhist med ett starkt beroendeförhållande till den amerikanska och engelska teosofin. Han har inte gjort militanta antitamilska utfall. Han har gjort protamilska uttalanden. Alla känner hans berömda ordvits på tamil-engelska: "ellam, but not Ilam" (allt, men inte Tamililam).

Hans teosofiska buddhism är inkluderande och inte exkluderande. (Dess kärna uppger han vara uppenbarad i alla religioner. Även singhalesisk folketro och "magi" har präglat President Premadasas föreställningsvärld avsevärt. Historiskt sett är han synkretistisk och eklektisk. Han reflekterar många religiösa inflytanden. Hans religiösa medvetande är sannerligen komplext.

När han tillträdde trodde många med mig att han var en garanti för att ett folk-mord på tamilerna kan hindras. Jag värdjade till honom att ta upp bodhisattvarollen som Vessantara och ge bort en del av sitt rike för att nå fred. Han har inte besvarat

mitt brev och inte heller något annat fredsiniciativ under 1992, inte Sveriges regerings heller. Hur skall det tolkas?

Det är inte så lätt att förstå den modernistiska buddhismen. Den är mycket komplex. Den spänner mellan fascism och demokrati, mellan rationalism och mystik. Den reflekterar hela komplexiteten av västerländska åskådningar som singhalesiska buddhister blev drabbade av under kolonialtiden.

Man måste sålunda studera varje fall för sig. Fallet Premadasa följer en trend, den teosofiska, inom den modernistiska buddhismen blandad med ett bra mått av folketro som uppträder som länk till proletära samhällsskikt varifrån han kommer. Tyvärr kan han inte utveckla den trenden helt och generalisera den. Elitistisk och arrogant högkastideologi parad med singhalesisk rasism och militant buddhism står i vägen för hans planer till fred.

Peter Schalk

Utmärkt antologi om Calcutta

The Calcutta Psyche. Ed. Geeti Sen. India International Centre, New Delhi 1991.

I samband med att staden Calcutta firade sitt 300-årsjubileum 1990 svämmade den indiska bokmarknaden över med böcker om Calcutta. Praktverk om stadens koloniala historia, dyra fotografiska verk, facklitteratur om film, teater, konst och utvecklingsfrågor, antologier med bengalisk skönlitteratur. En recensent i Calcuttatidningen The Statesman hävdar att 300-årsjubileet resulterat i 300 böcker.

Det är egentligen inget märkvärdigt med det. Böcker har en särställning i Calcutta, där intresset för litteratur är stort och den årliga Bokmässan i januari drar över en miljon besökare på en vecka. Men det innebär också att mycket av det som publiceras inte håller måttet.

Mycket av jubileumlitteraturen utgörs av ren och skär nostalgi över kolonialtidens Calcutta eller hyllningar till hemstaden av dess egna söner. Och det kan ju vara intressant att läsa som kontrast till de eländesskildringar som vi normalt matas med.

Men också den som söker mera verklighetsförankrad information finner en och annan pärla bland alla praktverk. Den bästa bok jag hittat hittills är The Calcutta Psyche, en oansenlig antologi på 316 sidor, med bidrag av 20 skribenter som alla har det gemensamt att de står Calcutta nära men likväl har perspektiv att se staden utifrån.

Dikter om Calcutta av bengaliska poeter från Rabindranath Tagore till Sunil Gangopahyay inleder boken som sedan temavis går igenom Calcutta ur olika perspektiv; det ideologiska klimatet, religionens roll, stadens bitterhet, dess glädjeämnen och dess kreativa sidor. Utmärkta artiklar av Bhabani Sengupta om hur radikalismen frodats i Bengalen alltifrån 1400-talsreformatorn Chaitanaya till dagens marxistiska politiker, Asok Mitra om Calcuttas industriella förfall sedan 60-talet, Sumit Sarkar om hur tempelprästen Ramakrishna blev medelklassens favoritguru kring sekelskiftet, Karan Singh om revolutionären Sri Aurobindo. Dessutom bra porträtt av Rabindranath Tagore som målare — skrivet av en annan berömd Calcuttakonstnär Paritosh Sen, liksom artiklar om konstnären Jamini Roy och filmregissörerna Ritwik Ghatak och Satyajit Ray.

The Calcutta Psyche är trots sitt blygsamma format en värdefull källa för den som vill tränga djupare in i Calcuttas själ. Boken som kostar 250 rupees kan beställas genom att skriva till förlaget Rupa & Co, 15 Bankim Chatterjee Street, Calcutta - 700 073, Indien.

Lars Eklund

Spännande indisk miljökamp

Göran Eklöf och Maud Johansson: När påfågeln flyr. Utgiven av U-landsföreningen Svalorna i samarbete med Naturskyddsföreningen och Svensk Volontärsamverkan.

Många svenska resenärer har skildrat Indiens samhällsliv, kultur och ekonomi. *När påfågeln flyr* är en annorlunda Indienbok. Göran Eklöf och Maud Johansson utgår från landets naturresurser: jorden, vattnet och skogen. Indien genomgår en förändring som ofta kallas utveckling. Men hur påverkas de framtida möjligheterna till försörjning, till överlevnad? Och vad betyder det för de fattiga? Boken ger röst åt de många människor och livaktiga miljö- och alternativrörelser i Indien som arbetar för att vända utvecklingen och hejda miljöförstörelsen.

Göran Eklöf och Maud Johansson har en lång erfarenhet av arbete med miljö- och solidaritetsfrågor i Sverige. Boken bygger på författarnas resor i Indien åren 1987-1990.

Möte med indiska trädkramare

— Hugger bolagen ner skogen i Sverige också?

— Räcker vattnet till två risskördar om året där ni bor?

— Måste era kvinnor vandra lika långt som här för att finna foder till djuren?

— Hur stor del av Sverige är täckt av skog?

Frågorna haglar över Maud Johansson och Göran Eklöf på besök i en mycket liten by i norra Indien, belägen på några tusen meters höjd i det mäktiga Himalayamassivet. De besöker byn tillsammans med Sunderlal Bahuguna, talesman för Chipko-rörelsen, de indiska trädkramarna. Som de

första utländska besökarna någonsin, väcker de stor uppståndelse.

Förvånade upptäcker Maud och Göran att de inte riktigt kan svara på alla frågor, trots alla år i miljörörelsen i Sverige.

— 60-70 % av vårt land är täckt av skog, drar de till med.

— Ååååhhh! Ett samfällt sus drar igenom gruppen när skolläraren översatt deras svar. Vad lyckliga ni måste vara.

— Men skogen i Sverige håller långsamt på att dö istället, invände Maud och Göran och försöker förklara. De pratar om försurning, bilavgaser och svavelutsläpp. Det blir tyst en stund. Så kommer nästa fråga.

— Men vad gör ni åt det? Om marken och vattnet dör så dör ju själva livet! Varför ändrar ni inte på det?

En stjärnklar kväll i denna lilla by, med alla män samlade runt sig, känner Maud och Göran ända in i märgen hur kampen mot motorleder runt Stockholm hänger ihop med den envisa kamp Chipko-rörelsen för mot skogsskövlingen i Himalaya.

Koldisulfidutsläpp

I mitten av boken beskrivs Indiskt jordbruk, den gröna revolutionens för- och nackdelar, orsaker till försumpning och torka och problem med bevattning. I början och i slutet ges glimtar från miljökamp i olika delar av Indien.

”Vi samlades utanför fabriksgrindarna, det var på Mahatma Gandhis födelsedag, och brände våra rayonkläder på ett bål” berättar Jyothi Veeranna som bor vid floden Tungabhadra i delstaten Karnataka där rayonfabriken Harihar Polyfibres ligger. Industrin använder kemikalier som kaustiksoda, svavelsyra, koldisulfid och natriumsulfat. 44 miljoner liter industriavfall rinner ut i floden varje dag, en stor del av utsläppen är helt orenade. Jyothi Veeranna fortsätter: ”Vad har vi för glädje av konstfibrer om de förstör jordarna och dödar fisken? Nu försöker alla i trakten bära bomullskläder.”

Det är en intressant och lättsam bok, som på ett levande sätt beskriver miljö- och jordbruksförhållandena i Indien, men ibland skulle jag vilja att författarna hade stannat kvar och fördjupat sig i en del avsnitt. Trycket är vackert, där finns pedagogiska kartor över Indien genom hela boken med platserna utmärkta och många foton. Längst bak finns en kontaktlista med adresser till organisationer och institutioner.

Det är bra för boken väcker många följdfrågor, för min del främst om indiskt jordbruk och hur det kan moderniseras på ett ekologiskt skonsamt sätt.

Marianne Andersson

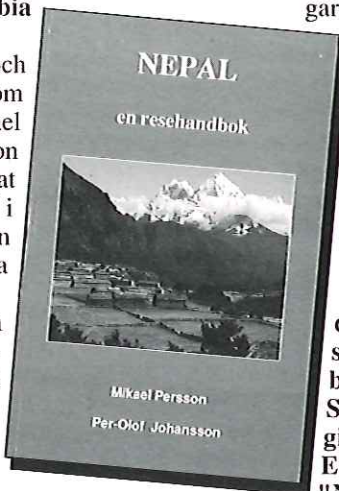
Boken kan beställas direkt från Svalorna. Sätt in 105 kronor på postgiro 90 12 34-5. Märk talongen ”När påfågeln flyr”

Bra reseguide om Nepal

Mikael Persson/Per-Olof Johansson: Nepal, en resehandbok. Sibia förlag 1992.

Äntligen finns en bra och praktisk resehandbok om Nepal på svenska. Mikael Persson och P-O Johansson från Växjö har tillbringat sammanlagt åtta månader i Nepal under flera resor sedan 1986, och utforskat de flesta delar av landet.

Resultatet har blivit en bok på 375 sidor med uttömmande information om allt budgetturisten behöver veta, i samma stil som de australiensiska Lonely Planet-guiderna.

Boken inleds med bra sammanfattningar av landets geografi, historia, religion och fauna. Författarna har också själva vandrat de större vandringslederna som presenteras utförligt.

För dig som planerar att resa till Nepal är det här en utmärkt bok.

SYDASIEN erbjuder dig att köpa boken till specialpris, 130 kronor (bokhandelspris 175 kr). Sätt in pengarna på postgiro 79 54 96-9 SYDASIEN, märk talongen ”Nepal-boken”.

Utmärkt indisk miljötidning

För den politiskt intresserade finns sedan många år India Today, det utomordentliga nyhetsmagasinet inte så olikt de amerikanska Time eller Newsweek.

Men nu finns också en högklassig tidskrift på engelska om natur, vetenskap och miljöfrågor i Indien. Tidskriften heter Down to Earth och ges ut av Society for Environmental Communications.

Den har ett brett innehåll och är utmärkt för den som söker ett djupare perspektiv på Indien.

Prenumeration (26 nr/år) kostar 65 US-dollar för privatpersoner i Europa och 125 US-dollar för institutioner. Skicka check till Marketing Manager, Down to Earth, F-6, Kailash Colony, New Delhi-110 048, Indien.

AFGHANISTAN

Hekmatyar fortsätter kriget

Den fundamentalistiske Hizbe Islami-ledaren Gulbuddin Hekmatyar har fortsatt att bekämpa regimen i Kabul, trots att det är mujahedin som nu har makten där. Hekmatyars pashtunska styrkor har belägrat Kabul och utfört många blodiga raketattacker. Interims-presidenten Sibghatollah Mojaddedi höll på att mista livet vid en sådan attack mot flygplatsen.

Hekmatyar vägrar att acceptera en politisk uppgörelse så länge den 30.000 man starka uzbekiska milisen under ledning av general Abdul Rashid Dostam, som rustades av den gamla kommunistregimen, fortfarande finns kvar i Kabul. Dostams milis bytte i slutskedet av kriget sida och allierade sig med Ahmed Shah Massouds Jamiat-e-Islami, något som ledde till Najibullahs fall den 14 april.

Dubbel flyktingström

En strid ström av afghanska flyktingar återvänder nu till Afghanistan. Under första halvåret i år flyttade 600.000 av de 2,7 miljoner flyktingar som varit i pakistanska flyktingläger hem. Genom FN:s försorg får varje återvändande familj 3.300 pakistanska rupees (825 kr) och 300 kg vete med sig.

Samtidigt flyr nu folk åt andra hållet, familjer som levtt i Kabul under kriget flyr de fortsatta striderna mellan olika gerillagrupperingar.

Den före kommunistiske presidenten Najibullah har tagit tillflykt till FN:s byggnad i Kabul, sedan han misslyckats med att fly ut ur landet.

Asien Specialisten

Boka din resa hos oss till Bangladesh, Indien, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Thailand, Singapore, Malaysia, Indonesien.

Metropolresor

Luntmakargatan 42
111 37 Stockholm
tel 08-10 45 58, 24 10 51

BANGLADESH

Chakmaflyktingar skickas tillbaka

Indien och Bangladesh har enats om att låta de 50.000 chakma-flyktingar som nu lever i indiska flyktingläger återvända till sina hem i Chittagong Hill Tracts i Bangladesh. Överenskommelsen fattades under premiärminister Khaleda Zias statsbesök i New Delhi i maj.

Arbetskraft på export

Arbetskraft fortsätter att vara en av Bangladeshs största exportartiklar. I somras träffades ett avtal med regeringen i Taiwan om att skicka 32.000 bangladeshiska arbetare till örepubliken, där redan tidigare flera tusen bangladeshare arbetat illegalt.

BHUTAN

Fortsatt flyktingström

Den nepalesiska regeringen försöker nu med alla medel påverka Bhutan att erkänna problemen som lett till att 60.000 etniska nepaleser flytt Bhutan. De lever nu i provisoriska flyktingläger i Nepal. Bhutanesiska regeringen hävdar att det uteslutande rör sig om illegala invandrare som nu lämnar landet. En juristkommission från den sydasiatiska samarbetsorganisationen SAARC som besökte södra Bhutan i våras hävdar dock att flyktingvägen beror på en diskriminerande lagstiftning samt brott mot mänskliga rättigheter, och Bhutan uppmanas att avskaffa dessa lagar.

INDIEN

Ny Agni-missil

I trots mot USA:s krav på att Indien upphör med sina ambitioner att bli en kärnvapenmakt skickade Indien den 29 maj upp en ny Agni-medeldistansrobot från en uppskjutningsramp i Orissa.

Agni kan enliga västliga militära experter förses med kärnvapenspetsar.

"ABB-affären"

Ännu en politiskt infekterad storaffär med svensk inblandning har vållat rabalder i Indien. Denna gång är det järnvägsminister Jaffer Sharief som gett Asea Brown Boveri ett jättekontrakt på tåg värt 5,7 miljarder rupees. Detta trots att det inhemska statliga bolaget Bharat Heavy Electicals lagt ett avsevärt billigare anbud.

Bekymmer för indisk utrikespolitik. Man satsade på fel hästar både i Ryssland och Afghanistan. Återstår att ägna sig åt inrikespolitik i stället...

Massakrer i Punjab

Sikhiska separatister mördade 31 medlemmar av polisfamiljer 9-10 augusti i Punjab. Det utgjorde hämnden för att två efterspanade militanta ledare, Sukhdev Singh Babbar (ledare för Babbar Khalsa International) och Gurjant Singh Budhsinghwa (ledare för Khalistan Liberation Force), döddats vid polisrazzior i juli.

Buddhister på marsch

Det är inte bara hinduiska fundamentalister som kräver att helgedomar ska "befrias". I slutet av maj stormade 1.000 buddhister från Maharashtra Mahabodhi-templet i Bodh Gaya, Bihar. Bodh Gaya är platsen där Buddha ska ha uppnått upplysning för 2.500 år sedan och är därför buddhisternas heligaste plats. Trots det är templet i Bodh Gaya bara delvis under buddhistisk kontroll. Också hinduerna dyrkar nämligen Buddha, som en gud, en inkarnation av Vishnu, och hindupräster har hittills skött om templet. Konflikten har tilltagit i takt med att antalet buddhister i Indien ökat kraftigt, i synnerhet

kring Bombay där militanta lågkashinduer, s k dalits, konverterar till buddhismen.

Störste vapenköparen

Trots att tredje världens länder förra året minskade värdet av sin vapenimport så blev Indien störste vapenköparen. Indien köpte då för över två miljarder dollar.

Världens totala vapenhandel minskade med 25 procent 1991, främst på grund av Sovjetimperiets fall. USA är nu den ojämförligt störste vapenexportören med 51 procent av exportmarknaden.

Tin Bigha överlämnades

Indisk militär i Västbengalen sköt ihjäl fem demonstranter som protesterade mot att Indien den 26 juni i enlighet med ett avtal från 1974 överlämnade en smal landremsa, i form av arrende för evig tid, till Bangladesh.

Den s k Tin Bigha-korridoren ger en tidigare isolerad bangladeshisk enklav, omgiven av indiskt territorium, kontakt med resten av landet.

Det hindufundamentalistiska partiet BJP har dock protesterat mot överlämnandet som i sin tur nu medför att en indisk isolerad landenklav bildas där 50.000 hinduer bor.

Gangesvattnet odrickbart

Bangladeshiska forskare har uppmätt höga koncentrationer av tungmetaller som krom, i Ganges där floden lämnar Indien. Så höga att vattnet är fullständigt odrickbart. Indiska garverier är största boven.

NEPAL

Kommunister förlorade

Vid lokalvalen som hölls den 28 och 31 maj valdes 44.000 lokala förtroendemän, inklusive borgmästare. Valen blev en framgång för premiärminister Koiralas Nepali Congress, medan kommunisterna och vänstern gick bakåt.

Chockhöjda avgifter

Den nepalesiska regeringen har beslutat höja avgiften för bergsklättring på Mount Everest från

10.000 till 50.000 dollar. Dessutom måste alla sopor föras med tillbaka ut ur landet. Ett beslut som hälsas med glädje av miljövänner. Det ingår i regeringens paket för att stävja nedskräpningen i området.

Samtidigt har flera områden i Nepal öppnats för trekking, bl a det sägenomspunna gamla kungariket Mustang.

PAKISTAN

Arménsats i Sindh

Armén under ledning av nye arméchefen Asif Nawaz, har under hela sommaren satts in för att bekämpa brottsligheten och terrorismen i den södra provinsen Sindh. De senaste åren har laglösheten brett ut sig, där Altaf Husains parti MQM, som ingår i provinsens regeringskoalition, stått för mycket våld.

Utlösande faktor för ingripandet blev när den ismailitiska ledaren Aga Khans sändebud i Karachi kidnappades den 3 juni, och senare under juni våldsamma strider utbröt mellan rivaliserande fraktioner av MQM, ett parti som består av urdotalande f d immigranter från Indien. Över 2.000 brottslingar har tagits av armén, och Altaf Husain har flytt till England.

Stoppade flygplan

USA håller benhårt fast vid sin vägran att sälja militär utrustning till Pakistan så länge som landet fortsätter att i hemlighet utveckla kärnvapen. Den pakistanske flygvapenchefen Feroz Khan tvingades den 8 augusti återvända hem från ett besök i USA utan att få med sig de elva F16-plan som Pakistan köpt men nekats leverans av.

Biharier välkomna

En överenskommelse träffades i juli mellan Pakistan och Bangladesh om de 238.000 bihariska muslimer som sedan 1971 levit i läger i Dhaka. De urdu-talande flyktingarna tillhör en grupp som 1947 flyttade från den indiska delstaten Bihar till dåvarande Östpakistan. Vid kriget 1971 då Bangladesh frigjorde sig från Pakistan tog

Foto: Anita Andersson

biharierna parti för Pakistan. Efter kriget framtogs de allt och placerades i läger, där de levit alltsedan dess eftersom Pakistan vägrat att ta emot dem. Men efter påtryckningar från muslimska länder och med ekonomisk hjälp från den saudierunderstödda Rabita-fonden har premiärminister Nawaz Sharif nu gått med på en repatriering. Biharierna ska repatrieras i nio distrikt i Punjab, och inte i Sindh där annars huvuddelen av de urdu-talande indiska immigranterna lever.

SRI LANKA

Nytt slag om Jaffna

Den inringning av Jaffna-halvön som de lankesiska säkerhetsstyrkorna inledde i oktober förra året har nu i sommar kommit in i ett avgörande skede.

Regeringssidan behärskar nu öarna runt Jaffna, ett mindre område norr om stan och de passager runt Elefantpasset som leder till halvön. Själva staden Jaffna bombarderas nu regelbundet och antalet civila offer ökar. Enligt officiella uppgifter har 350 civila dödats under årets fem första månader. Därutöver har 507 soldater och 1.153 gerillamän dödats.

Många har flytt till området runt sjukhuset i Jaffna som administreras av Internationella Röda Korset och som är en demilitariserad zon.

Över 250.000 av halvöns en miljon invånare är nu flyktingar i eget område. Man flyr till tempel, kyrkor och skolor. Men även dessa beskjsuts. Ett litet exempel bland många är Sri Durga Devi-templet som

bombades sex gånger från luften den 31 maj. Templet huserar normalt ett barnhem, men där fanns dessutom 116 flyktingfamiljer, inalles 2.500 personer när bomberna föll. En helikopter släppte dessutom en granat på en ambulans skänkt av FNs flyktingkommisariat.

Sex personer dödades och 25 skadades mycket allvarligt.

Tigrarna slår tillbaka

Tigergerillans (LTTE) ledare V Prabhakaran anses nu stå med ryggen mot väggen i kriget mot regeringsstyrkorna. Inför det slutliga slaget om Jaffna, vilket enligt bedömare bara hindras av rädslan för än fler civila offer, så har Tigerledaren upplöst PFLT, den politiska delen av Tigerrörelsen.

Trots att många trott att det varit en tidsfråga innan armén skulle delat ut nådastöten mot LTTE, så kunde Tigrarna i juli inleda en motoffensiv på flera håll söder om Jaffna-halvön.

Dessutom lyckades Tigrarna i början av augusti att döda generalmajor Denzil Kobbekaduwa och åtta andra höga officerare med en landmina. Kobbekaduwa ledde regeringsidans kamp mot gerillan, och det var den högste militär som dödats av Tigrarna i det nu snart tio år gamla kriget.

Flyktingtransporter fortsätter

De indiska planerna på att repatriera 230.000 lankesiska flyktingar stoppades i maj. Detta sedan det upptäckts att många tvingats iväg från Indien, något som fick FNs flyktingkommisarie att skriva ett kritiskt brev

till den indiske premiärministern.

Oro har också uttryckts för säkerheten bland de 23.000 som redan repatrierats sen programmet inleddes i januari. Men i början av augusti återupptogs repatrieringen sedan FNs flyktingfolk fått tillstånd att följa proceduren i Indien.

Ny post för lankesisk fredsforskare

Den Oslo-baserade lankesiske fredsforskaren Kumar Rupesinghe har utnämnts till generalsekreterare för människorättsorganisationen International Alert (IA).

Rupesinghe har nu i tio år arbetat vid det norska fredsforskningsinstitutet PRIO i Oslo där han lett forskningsprogrammet kring etniska konflikter. Under åren 1973-77 innehade Rupesinghe en chefs-post i det då av förra regeringspartiet SLFP ledda planeringsministeriet i Colombo, Sri Lanka. Senare tjänstgjorde han som föreläsare i sociologi på universitetet i Peradeniya.

Kumar Rupesinghe har arbetat länge för att förstå och motverka den allt djupare konflikten i Sri Lanka mellan styresmännen i Colombo och den tamilska monoriteten. Nu tar han över en organisation som aktivt agerat just i den konflikten, men också de i Uganda och Filippinerna.

Foto: Thomas Bibin

Charterresorna återupptas

Flera svenska resebyråer återupptar nu charterresorna till Sri Lanka. Och man gör det genom att resa till ett land i krig och genom att förtiga inte bara kriget i nordöst, utan också rapporterna om mord, tortyr och försvinnanden av miss-tänkta JVP-sympatisörer i södra delarna av landet.

Avsändare:
SYDASIEN
Box 1142
221 05 LUND

POSTTIDNING
BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING
Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen noterad på baksidan

Här skulle ditt namn stått om du hade prenumererat. Ett år (= 4 nummer) kostar 120:-. Institutioner och utland 150:-. Postgiro 79 54 96-9

Utgivningspostkontor
LULEÅ I

mitt lilla i vårt stora

Av alla de minnen, som finns bevarade är det av

Calcutta vackrast. Vi anlände på kvällen. Med buss tog vi oss in till stan. Den sov. Redan då kände jag spänningen och vibrationerna.

På trottoarerna andades liv men inget syntes till. Det var tyst som i en grav. Jag fick lust att skaka om stan och väcka den till liv! Jag var så nyfiken.

Jag behövde inte vänta länge på mitt första möte. Den kom samma kväll som jag kom till Calcutta. Jag hade stigit av bussen och skulle gå över gatan till hotellet när jag blev tvungen att tvärstanna för en

rickshaw-springare. I vagnen, som drogs av en klen men senig indier, satt ett välmående västerländskt par. Jag stod kvar och följde dem med blicken. Jag fick lust att gråta.

— Men till vilken nytta! Att det brände i händerna och att musklerna värkte var säkert ett pris som indiern betalade för att stolt kunna försörja sin familj.

Sitter hemma vid mitt skrivbord och försöker samla mina tankar. Jag känner mig vilsen. Det har varit tvåra kast mellan två olika världar. Ena dagen i Indien, den andra i Sverige.

Jag har svårt att hänga med i tillvarons svängningar. Jag vet inte, hur jag på ett rätt sätt ska kunna återge mina intryck och erfarenheter från min sex veckor långa studieresa i Indien samt Bangladesh.

Det är svårt med ord. Mina ord räcker inte till för att återge verklighetens intimitet.

Resan har inte bara gått genom ett överväldigande Indien och ett grönskande Bangladesh utan framförallt genom mig själv.

Det är märkligt med resandet. Det har alltid samma utvecklande effekt på mig. Även om varje resa har sin egen betydelse, får den ändå förståelsen för mig själv och mitt liv att utvecklas.

Jag har insett nödvändigheten av att se "vårt" stora för att kunna förstå "mitt" lilla.

Foto: Anita Andersson

Vi mötte våren i Indien. Vi åkte dit för att se, känna, lukta och lyssna. Jag ville förstå. Jag ville jämföra böckernas bild med verklighetens. Jag ville finna Indiens och Bangladeshs egna världar. Jag var på jakt efter rättvisan, som inte går att dela på och inte vet några gränser.

Men jag lyckades nog inte i mitt eget sökande. Det främmande var för distraherande. Tillvaron blev överklig, trots att den genomsyrades av allt förnimbart. Jag minns hur jag första natten på vandrarhemmet i Delhi önskade att jag kunde ta på det som jag inte såg men kände. Det var obehagligt hur närvarande det överkliga var. Kort därpå somnade jag.

Efter några knappa timmar vaknade jag. Det var morgon.

På gatorna hördes huvudstadens pulserande och som en evig flytande ström syntes cykelrickshaw-förarna. Trafiken med sitt tutande gjorde ett vilt och envist intryck. Väl ute på trottoaren möttes mina västerländska ögon av ett kaos, som dock tycktes böttna i ett fungerande system.

Pernilla Pålsson

Texten ingår i ett häfte utgivet av Pernilla Pålsson på Jämshögs folkhögskolas bokförlag, 293 02 Jämshög, efter en studieresa till Indien och Bangladesh.

Presentkort

Foto: P-O Henricson

får en årsprenumeration på SYDASIEN, Politisk och kulturell tidskrift 1993. Du får dessutom lagom till jul nr 4/92.

Bästa hälsningar

Ge bort en fin present:
Ett års prenumeration på **SYDASIEN!**
En ovärderlig källa till kunskap om politik och kultur i södra Asien

Gör så här:

1. Riv eller klipp av denna beställningskupong
2. Fyll i uppgifter om givare och mottagare och skicka sedan kupongen till SYDASIEN. Vid mottagandet av kupongen skickar vi ett inbetalningskort till givaren
3. Betala med inbetalningskortet. När givaren betalat registreras den nye prenumeranten och får SYDASIEN under 1993. Som en bonus får han eller hon också nr 4/92 — som utkommer lagom till jul.
4. Den avrivna presentkortsdelen fyller Du i och överlämnar till mottagaren.

Avgift för 1993

Prenumeration och
medlemskap i tidskriften
SYDASIEN:s stödförening
inkl 4 nr av tidningen 120 kr

Stödprenumeration 200 kr

Flygportotillägg till länder
utanför Norden 50 kr

Frankeras
med
brevporto

SYDASIEN

Mottagare

Efternamn.....

Förnamn .....

Adress .....

Postnr .....

Ort .....

Givare

Efternamn.....

Förnamn .....

Adress .....

Postnr .....

Ort .....

Politisk och
Kulturell tidskrift

Box 1142

221 05 LUND

